

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Finlandizace a její současné projevy
v zahraniční politice Finska**

Pavλίna Fabiánová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Finlandizace a její současné projevy
v zahraniční politice Finska**

Pavλίna Fabiánová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, prosinec 2012

.....

Předem své diplomové práce bych chtěla poděkovat svému vedoucímu PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a odborné vedení práce.

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 Cíl práce	6
1.2 Metoda výzkumu	7
1.3 Použitá literatura	8
1.4 Struktura diplomové práce.....	8
2 HISTORICKÉ PŘÍČINY A DŮVODY PROCESU FINLANDIZACE	11
3 CHARAKTERISTIKA FINSKA JAKO SOUČÁST SKANDINÁVIE	19
4 FINLANDIZACE.....	24
4.1 Paasikiviho linie, „politika ticha“	27
4.2 Kekkonenova linie, „politika dobrého sousedství“	33
4.3 Koivistova linie.....	39
5 POSTAVENÍ FINSKA V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ PO SKONČENÍ BIPOLÁRNÍ KONFRONTACE	41
5.1 Spolupráce v seversko-baltském regionu	43
5.2 Westernizace finské zahraniční politiky	52
5.3 Finsko a EU.....	53
5.3.1.1 Společná zahraniční a bezpečnostní politika a společná obranná politika EU a pragmatický postoj Finska	58
5.3.1.2 Severská dimenze - Nordic Dimension	61
5.4 Finsko jako potencionální člen NATO.....	64

7 ÚLOHA LAPPEENRANTY A IMATRY V DOBĚ FINLANDIZACE A DNES	81
8 ZÁVĚR	87
9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	91
9.1 Seznam literatury	91
9.2 Přednášky a odborné semináře	97
9.3 Osobní rozhovory:	98
9.4 Oficiální dokumenty:	99
9.5 Internetové zdroje	100
10 RESUMÉ	102
11 PŘÍLOHY	103

1 ÚVOD

Finská zahraniční politika vždy byla a dodnes je silně determinována geografickou pozicí. Finsko se ve svém dějinném vývoji formovalo až do získání samostatnosti vždy pod nadvládou jednoho ze sousedních států. Vzhledem ke své geopolitické situaci se Finsko po získání samostatnosti rozhodlo následovat příkladu Švýcarska a sousedního Švédska a vyhlásilo neutralitu (Puntila, 1963: 219).

Neutralita se pro Finy stala symbolem nezávislosti, což bylo nejvíce patrné především v období bipolární konfrontace, kdy finské balancování mezi Východem a Západem získalo své vlastní označení finlandizace. To poprvé použil německý poslanec Franz Josef Strauss, aby tím charakterizoval novou Ostpolitik Západního Německa. V roce 1962 profesor Richard Loewenthal použil termín finlandizace v akademickém prostředí (Singleton, 1981: 270; Tanninen, Moilanen, 2012).

Termín finlandizace byl a doposud je vnímán většinou finské veřejnosti pejorativně. Autorka tento termín v diplomové práci bude používat bez jakýchkoliv konotací, pouze jako označení specifické finské zahraniční politiky vůči superpower na východní hranici, kterou v době bipolárního rozdělení světa SSSR byl.

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je podat analýzu finské zahraniční politiky v době bipolární konfrontace a po jejím skončení. Autorka si dala za úkol zjistit, zda je „finlandizace“ věcí minulosti, nebo můžeme-li najít její určité projevy v zahraniční politice Finska i po roce 2000. Přičemž vychází z premisy teorie „path dependence“, jak ji vysvětluje Paul Pierson ve svém článku Returns, Path Dependence and the Study of Politics. Path dependence může být myšleno velmi široce a nemusí se nutně týkat pouze historických faktorů, zároveň může zahrnovat geopolitickou situaci,

kulturní a ekonomické vlivy. Autorka si uvědomuje důležitost všech těchto vlivů, avšak vzhledem k tématu a rozsahu diplomové práce, nelze zcela detailně obsáhnout všechny z nich, jelikož cílem je podat celkový pohled na situaci.

Autorka předpokládá, že finlandizace ovlivnila zahraniční politiku Finska ještě v 90. letech a domnívá se, že její vlivy je možné pozorovat i do dnešní doby.

1.2 Metoda výzkumu

Předem je nutné vymezit pojem zahraniční politika státu. V diplomové práci je tento pojem (vzhledem k politice finlandizace, která byla snahou o zachování pozice Finska v době bipolární konfrontace) uchopen na základě definice: „zahraniční politika je cílevědomá činnost, resp. postoj státu nebo seskupení států zaměřená na uhájení vlastní existence a zájmů ve společnosti ostatních aktérů mezinárodních vztahů“ (Drulák, Druláková, 2000: 9).

Zahraniční politiku státu lze zkoumat na různých hladinách (úrovních) analýzy: „1) hladina mezinárodního systému 2) hladina státu 3) hladina domácích vlivů 4) hladina jednotlivce“ (tamtéž: 24–25). Autorka ve své diplomové práci zkoumá zahraniční politiku zejména na nejvyšší úrovni, z tohoto důvodu bude využito především oficiálních materiálů vydaných finskou vládou a odborných publikací.

Poslední kapitola diplomové práce bude jedinečnou případovou studií, jak jí charakterizuje Michal Kořan ve své kapitole Jendopřípadová studie v knize Jak zkoumat politiku (Kořan, 2008: 33–34). Autorka vychází z poznatků, které nasbírala během svého terénního výzkumu ve městech Lappeenranta, Imatra (jižní Karélie) a v příhraniční vesnici Möhkö (severní Karélie). Výzkum byl založen na osobních rozhovorech se současnými nebo bývalými zaměstnanci městské správy. Výzkum autorka uskutečnila v době svého ročního pobytu ve Finsku.

1.3 Použitá literatura

V České republice je finlandizace spíše marginálním tématem, velmi okrajově je zmíněna v historických publikacích o Finsku a Švédsku. Z tohoto důvodu byla autorka nucena vycházet především z cizojazyčných zdrojů.

Odborná obec v ČR se finlandizaci a zahraniční politice Finska po skončení bipolární konfrontace věnuje zejména v kontextu Skandinávie a pobaltských republik. Dále pak svou pozornost autoři směřují na komparaci politiky finlandizace se sovětským vlivem na Československo do roku 1989, přičemž jsou analyzovány především události kolem února 1948 a srpna 1968, jedním z takových autorů je např. Michal Částek¹. Autorka si uvědomuje, že zde existují jisté paralely, ale vzhledem k rozsahu práce a tématu nebude porovnávat situaci v Československu a ve Finsku před rokem 1989. Zaměří se výhradně na Finsko, finlandizaci a její vlivy na finskou zahraniční politiku.

Informace související se zahraniční politikou Finska od 90. let do současnosti autorka čerpala z odborných publikací, dále pak z oficiálních zpráv Ministerstva zahraničních věcí Finska a Ministerstva obrany.

Autorka během svého pobytu ve Finsku navštěvovala přednášky a odborné semináře týkající se Finska a regionu severní Evropy. Dále pak využila získaných kontaktů k terénnímu výzkumu.

1.4 Struktura diplomové práce

První část diplomové práce bude vzhledem k využití teorie path dependence věnována historickému exkurzu od počátku osídlení dnešního území Finska až do konce 2. světové války. Autorka považuje za nutné uvést nejdůležitější okamžiky dějin v takto širokém časovém

¹ Více viz ČÁSTEK, Michal (2008). Integrační politika Finska od Druhé světové války do konce 80. let 20. století. In: ŠVEC, Luboš, *Rusko a jeho sousedé, Sborník prací katedry ruských a východoevropských studií Institutu Mezinárodních studií FSV UK* (Praha: Karolínium).

rozpětí, jelikož dodnes je historie nezbytným základem pro pochopení finské zahraniční politiky a finských vztahů se sousedními zeměmi v kontextu regionu severní Evropy.

V další kapitole bude charakterizováno Finsko na základě atributů, jež sdílí se skandinávskými zeměmi. Pokud bychom vycházeli čistě z geografické polohy finského území, nemohli bychom jej zařadit do Skandinávského poloostrova. Tato kapitola však vychází z teorie nového regionalismu, který k definování hranic regionu zahrnuje další faktory než pouze geografickou polohu. Geopolitickou situaci Finska ovlivňuje více faktorů než jen teritoriální rámeček: historie, kultura, náboženství, politika a ekonomika. Všechny lze souhrnně interpretovat prostřednictvím teorie nového regionalismu (Kratochvíl, Waisová, 2009: 57–59). Přestože nový regionalismus je spíše integrační teorií, jeho široká obsáhlost umožňuje aplikovat jej i v případě geografického vymezení Finska.

Dále následuje kapitola věnovaná finlandizaci samotné, v níž se autorka zaměřuje na sledování zahraniční politiky v době bipolární konfrontace. Právě zahraniční politika Finska a balancování mezi Východem a Západem během druhé poloviny 20. století byly viditelnými projevy toho, co termín finlandizace vyjadřuje.

Kapitola *Postavení Finska v mezinárodním prostředí po skončení bipolární konfrontace* se orientuje především na integrační snahy Finska jak na úrovni regionu severní Evropy, tak i v rámci Evropy jako celku. Autorka se zaměří na finskou integraci do evropských struktur a bude sledovat, jakou roli chce Finsko v rámci EU zajmout a zda je ve svých krocích determinováno zkušeností s finlandizací. Součástí této kapitoly bude i stručná analýza případného členství Finska v NATO s ohledem na Rusko. Autorka se velmi stručně zmíní o významu finské zahraniční rozvojové pomoci pro zahraniční politiku Finska v souvislosti s finlandizací a finským členstvím v OSN.

Poslední kapitolou diplomové práce je samostatná jedinečná případová studie, Úloha transhraničního regionu Karélie, jejímž cílem je ukázat, jak se finlandizace a nové přátelské vztahy s Ruskem na nejvyšší úrovni projevují na úrovni lokální. Kapitola dodává analýze státní zahraniční politiky kontext vycházející z terénního výzkumu oblasti. V této kapitole autorka vychází z dat, která nasbírala v Karélii prostřednictvím rozhovorů s místními obyvateli.

V závěru práce bude provedena konečná analýza a zhodnocení výzkumu teoretického i terénního s ohledem na stanovenou hypotézu, která předpokládá vliv finlandizace na zahraniční politiku Finska, jehož projevem mohou být i snahy o radikální odklon od této politiky vedené téměř po celou dobu druhé poloviny 20. století.

2 HISTORICKÉ PŘÍČINY A DŮVODY PROCESU FINLANDIZACE

Cílem této kapitoly je shrnout historický vývoj na území dnešní finské republiky od počátku jeho osídlení. Budou zde uvedeny významné historické události regionu severní Evropy, které ovlivnily formování samostatného finského státu. Kapitola je stručným vysvětlením dějin Finska, které vedly až k procesu finlandizace.

Finové jsou jedinečnou skupinou obyvatel severní Evropy, pokud jde o definování a hledání kořenů jejich identity. Kulturní znaky, mytologii a další podobné atributy sdílejí s obyvateli Skandinávie, avšak jazykově se řadí do ugro-finské jazykové rodiny. Nejstarší osídlení Finska proběhlo v období mezolitu, zhruba 6 500- 4 500 př. n. l. tzv. kulturou Suomusjärvi, podobně se Finové označují Kalevale² - Suomalaiset (patrně odkud pochází název pro Finsko Suomi) (Jutikkala, 2001: 8; Singleton, 2002: 14). Od počátku vývoje dnešního Finska udržovali jeho obyvatelé poměrně těsné kontakty s obyvateli nynějšího Švédska, odkud směrem na východ putovali Vikingové, ve snaze nalézt obchodní stezku do arabského světa. Na své cestě se v 9. století usídlili ve východní části Finska v oblasti současné Karélie. V tomto období oblast Finského zálivu získala na své významnosti a stala se obchodním centrem (Jutikkala, 2001: 19). Původ Finů zůstává stále nejasný, jejich kořeny bychom mohli hledat i u Germánů, o kmenech Fenni usídlených v Germánii se zmiňuje Tacitus zhruba 100 let př. n. l. (Jutikkala, 2001: 12-13; Singleton, 2002). Důvodem, proč se celkem podrobně zmiňuji o původu Finů, je problematika finské identity, jež díky vikingskému původu sblížuje finský národ se Skandinávií a Finové se identifikují spíše s geografickým označením Skandinávie nežli severní Evropa, což je poměrně široké označení.

² Kalevala, soubor severské mytologie, sepsal v 19. století v době finského národního obrození Elias Lönnröt, který je dodnes symbolem tohoto období (Singleton, 2002: 15).

Finové si museli po celou dobu historie hájit své území před expanzivními snahami svých sousedů jak na východní tak i na západní hranici, avšak neměli příliš velké šance na úspěch, jelikož je oslabovala územní necelistvost státu a absence centrální vlády. Až v 11. století došlo k vytvoření tří království, která sjednotila místní kmeny (Jutikkala, 2001: 23). V době 12. století docházelo ke christianizaci skandinávského poloostrova včetně oblasti dnešního Finska. Neustálé boje a obrana proti křížovým výpravám, konečné ukotvení křesťanství ve Finsku na počátku 13. století, byly událostmi, jež se paradoxně staly tmelícím prvkem, který navíc posunul tehdejší Finsko blíže ke Skandinávii, ale i k celé středověké Evropě (Singleton, 2002: 18-19; Jutikkala, 2001: 24-27).

Během 13. století zesílily expanzivní snahy ze strany Švédů, kteří usilovali zejména o strategickou oblast východního Finska, Karélii. Švédsko si nakonec vydobylo část podél Finského zálivu a část připadla Rusku (konkrétně oblasti Novgorod). Hranice byla jasně definována mírem v Pähkinäsaari roku 1323 (Jutikkala, 2001: 24 - 28; Singleton, 2002: 20 - 21). Tyto boje o finskou východní hranici společně s neustálými útoky způsobenými křížovými výpravami přispěly k přimknutí se Finska ke Švédsku, které se stalo součástí Švédského království ve 14. století a po více než pět století zůstalo pod švédskou nadvládou (Jutikkala, 2001: 36-39). Finská zahraniční politika tak zůstala na dlouhá staletí spjatá s politikou Švédska, stejně tak i historický vývoj (Stadius, 2011/2012a).

Ještě na počátku 14. století za vlády krále Magnuse Erikssona lze hovořit o osilování finského území Švédy, kteří se systematicky zabylovali na jeho západní hranici Finska u pobřeží Botnického zálivu. Finští osadníci se švédskému vlivu nebránili, jelikož tak docházelo k rozvoji obchodu a přispělo to celkovému rozkvětu oblasti podél Botnického zálivu. Magnus Eriksson si tím zároveň upevnil svou pozici ve Finsku a od roku 1353 bylo území Finska dáváno pod správu významným osobnostem jako švédské vévodství. Což takto fungovalo až do roku

1809. Jisté míry autonomie v rámci Švédského království Finsko dosáhlo roku 1362, kdy finští představitelé získali právo podílet se na volbě švédského krále a účastnit se zasedání oblastní rady (Council of Realm), obdoby dnešního švédského parlamentu (rigstagu), což znamenalo symbolický akt definitivního připojení ke Švédsku. Nelze tedy mluvit o samostatné finské zahraniční politice od 2. poloviny 14. století do získání nezávislosti roku 1917 (Jutikkala, 2001: 47; Kan, 1983: 145-147; Renvall, 1963:5; Singleton, 2002: 23, 27). Finsko bylo pod švédskou nadvládou téměř 500 let a bylo tak geopoliticky sjednoceno se Skandinávií.

Ještě více se Finsko přiblížilo ke Skandinávii se vznikem Kalmarské unie roku 1397, kdy se dánské královně Markétě Mecklenburské podařilo sjednotit všechny dnešní skandinávské země: Dánsko, Norsko, Švédsko, Finsko i Island, který byl tenkrát pod nadvládou Norska. Kalmarská unie byla prvním významným integračním uskupením severní Evropy a oficiálně trvala až do roku 1523. Královna Markéta dala Finsko pod správu svému vévodovi Eriku Pomořanskému (později známý jako král Erik VII.). Po celou dobu své vlády poměrně úspěšně pracoval na posílení, absolutizování, královské moci za podpory skandinávských obchodníků a pomocí eliminace vlivů pobaltských hanzovních měst. Svou politikou a odebíráním půdy nakonec svého záměru oslabit moc šlechty docílil (Kan, 1983: 64-70; Singleton, 2002: Štěpán, 2010: 23-25).

Přes dlouhotrvající zimy a nemožnosti proplout Botnickým zálivem bylo pro Švédsko velmi těžké kontrolovat Finsko. To tak postupně získávalo čím dál větší autonomii, za jejíž oficiální stvrzení lze považovat samostatné volební shromáždění v Turku (jihozápadní Finsko, do roku 1809 hlavní město Finska) (Singleton, 2002: 27; Stadius, 2011/2012a).

Kalmarská unie se definitivně rozpadla roku 1523. Švédsko se osamostatnilo díky králi Gustavu I. Vasovi (dynastie Vasa), který stanul v čele celonárodního švédského povstání (Kan, 1983: 75-78; Štěpán,

2010: 28-33). Vláda Vasovců, kteří se na švédském (tedy i finském) trůně udrželi až do poloviny 17. století, patří k jednomu z nejvýznamnějších období Švédska a Finska, V průběhu těchto let se stala ze Švédska skandinávská velmoc a dosáhlo značného vlivu i pobaltské oblasti. Král Gustav II. Adolf vydobyl za třiceti leté války rozsáhlá území. Postupnou sekularizací státu, zkonfiskováním církevního majetku a podpoře protestantské reformace panovníci posílili svou moc (Kan, 1983: 98-108; Štěpán, 2010: 43-53).

Během 17. století v důsledku centralizace Finska zde získávali důstojníci švédské armády menší léna. Do škol a písemných dokumentů pronikala švédština jako úřední jazyk, přesto se finština udržela jako velící jazyk finské armády. Tato postupná převaha švédského vlivu vzbudila ke konci téhož století nepokoje (Jutikkala, 2001: 98; Singleton, 2002: 40-41). Zároveň z této lingvistické souvislosti můžeme uvažovat nad tím, nakolik vliv jazyka posunuje Finsko ke Skandinávii. Finština zažila rozkvět v paradoxně v době švédské nadvlády v druhé polovině 17. století, kdy území Finska spravoval generální guvernér Per Brahe mladší, který dal první zárodky finskému nacionalismu, projevujícím se až v 19. století (Jutikkala, 2001: 103-105; Singleton, 2002: 42-44).

Až do začátku 18. století Finsko trpělo díky švédsko-ruským bojům o nadvládu nad jeho územím a pobaltskou oblastí. Nejhorší byla pro Finsko Velká severní válka, v níž na jedné straně stálo Švédsko a na druhé severní liga (Dánsko, Rusko, Sasko a Polsko). Válka skončila uzavřením míru v Uusikaupunki roku 1721. Švédsko přišlo o svou silnou pozici v Pobaltí, muselo Rusku podstoupit rozsáhlou část východního Finska a celkově došlo k jeho oslabení jako velmoci (Jutikkala, 2001: 97; Kan, 1983: 109-119; Singleton, 2002: 46-47; Štěpán, 2010: 61-74).

Rusko posilovalo svou pozici v regionu a roku 1808 anektovalo Finsko, které bylo definitivně připojeno k Rusku v roce 1809 po tzv. Finské válce (mezi Švédskem a Ruskem). Car Alexandr I. svou deklarací roku

1809 zaručil Finskému velkoknížectví jen částečnou autonomii v rámci ruské říše, neposkytl mu právo podílet se na politické správě v Rusku a finský velkokníže byl určován na základě systému ruského následnictví (Jutikkala, 2001: 160-169). Finové se vymanili ze švédské nadvlády, avšak ihned spadli pod správu Ruska, pro které Finsko neznamenovalo nic víc než ochranou zónu mezi Švédskem, Pruskem (později Německem) a zbytkem silné západní Evropou. Finsko stalo se pro Rusko tím, co znamenalo předcházející staletí pro Švédsko (Stadius, 2011/2012a).

Finové však boj o své postavení nevzdávali a stejně jako v jiných částech Evropy i zde se v polovině 19. století se zrodilo finské národní obrození, jemuž dal podnět finský spisovatel (původně lékař) Elias Lönnrot vydáním eposu Kalevala. Roku 1863 si Finové vymohli reformu ustavující finštinu úředním jazykem (Jutikkala, 2001: 179-184). V 19. století se o své postavení přihlásila i silná švédská menšina, která pod vlivem švédského národního obrození bojovala za svou kulturu (tamtéž: 184-186). Ve Finsku se tedy střetával slovanský vliv z Ruska, když se Rusové snažili o „rusifikaci“. Finové i finští Švédové vlastně po celé 19. století museli čelit neustálému tlaku z Ruska.

Rusko se však i přes lingvistický ústupek snažilo zbavit Finsko jeho autonomie a zcela si jej podmanit. Tím byla v podstatě odstartována orientace finské zahraniční politiky směrem na západ. Finové usilovali od druhé poloviny 19. století o svou samostatnost, do karet jim nahrála Velká říjnová revoluce roku 1917 v Rusku. Obavy všech parlamentních stran z dalších možných kroků Ruska směrem k Finsku dne 6. prosince 1917 vyústily ve vyhlášení samostatnosti Finska. Západní velmoci chvíli váhaly s uznáním finské samostatnosti, prvním státem, který se vyjádřil kladně, bylo Německo, tento akt do budoucna ovlivnil finsko-německé vztahy, kdy Finsko hledalo u Německa podporu pro svou zahraniční politiku (tamtéž: 224 - 232).

Ihned po vzniku samostatného státu se muselo Finsko vyrovnat s občanskou válkou roku 1918, která nastala po levicovém převratu. Během finské občanské války proti sobě bojovali Bílí a Rudí. Bílí, jejichž jednotky byly vedeny generálem Mannerheimem, vyhnali rudou armádu z východní Karélie a porazili Rudé, kteří byli podporováni sovětskými komunisty. Spor mezi Bílými a Rudými se týkal nejen politické budoucnosti Finska. Rudí zastávali myšlenku samostatného Finska pod „ochranou“ Ruska, zatímco Bílí byli spíše pro zcela samostatné Finsko silně napojené na Německo. Vzhledem ke stále zhoršující se hospodářské situaci, která vyvrcholila ekonomickou depresí, šlo také především o třídní boj (Jutikkala, 2001: 229-232, Lemmetyinen, 2012). Bílí měli poměrně vojenskou převahu nad rudými díky výcviku dobrovolnických jednotek, tzv. myslivců, v Německu, a tak vyhráli občanskou válku. Prvním regentem Finska byl zvolen generál Mannerheim, který podal demisi krátce po jmenování Paasikiviho vlády a místo něj nastoupil Svinhufvud. Samostatnému Finsku se nabízely dvě možnosti na státní zřízení a obě v době jeho osamostatnění byly uskutečnitelné. Vláda se rozhodovala mezi konstituční monarchií v čele s německým princem Fridrichem Karlem Hesenským a republikou. Myšlenka na monarchii nakonec pod vlivem okolností odezněla, veřejnosti se nezamlouvala možnost, že by se panovníkem nestal původem Fin a k tomu Německo prohrálo válku (Jutikkala, 2001: 233-235; Singleton, 2002: 109 - 110). Dne 25. července 1919 byl parlamentem zvolen první prezident Finska Kaarlo Juho Ståhlberg, který bojoval proti rusifikaci Finska v 2. polovině 19. století³.

Za definitivní potvrzení finské samostatnosti ze strany Ruska lze považovat uzavření míru v Tartu dne 14. října 1920, čímž Finové ztratili rozsáhlé území ve východní Karélii. Uzavřením míru se SSSR zahraničně politické problémy nově vzniklého státu neskončily. Finsko si

³ Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=626>, 02.10. 2012.

muselo hájit území i na západě. Jednalo se o Ålandské ostrovy, které usilovaly o připojení ke Švédsku, avšak na konferenci Společnosti národů v roce 1921 ve Versaill bylo rozhodnuto, že Ålandy náleží Finsku pod podmínkou, že z nich vytvoří demilitarizovanou zónu a udělí jim autonomii⁴ (Jutikkala, 2001: 237; Broms, 1963: 86).

Finsko se po získání samostatnosti a konci občanské války muselo vypořádat s neklidnou domácí situací, kdy se proti komunistům neustále usilujícím o získání moci začalo v roce 1929 profilovat radikální pravicové hnutí Lapua, které si získalo širokou podporu veřejnosti, ale i parlamentu, díky němuž komunisty založená Socialistická strana práce nedostala k volbám (Jutikkala, 2001: 242-246).

V zahraniční politice samostatné Finsko usilovalo o získání pevné pozice prostřednictvím participace ve Společnosti národů, úsilím o úzkou spolupráci s ostatními severskými zeměmi a navázáním blízkých vztahů (Jutikkala, 2001: 246-247; Broms, 1963: 84-86). Finské snahy však poměrně brzy přerušila 2. světová válka, během níž Finsko díky Zimní válce a Pokračovací válce velmi utrpělo. Důvodem války v podstatě byla nejen nedůvěra Stalina ve schopnosti finské armády zamezit Německu v přechodu finského území při tažení na Rusko, ale také Stalinovy požadavky na postoupení části Karélie, které Stalin přednesl Paasikivimu během jeho návštěvy v Moskvě dne 5. října 1939. Požadoval Karelskou šíji, opevněný ostrov Koivisto s přístupem k Viipuri, poloostrov Hanko na jihozápadě a část území Petsamo v arktické oblasti. Tyto Stalinovy požadavky byly pro Paasikiviho a tehdejšího prezidenta Kallia nepřijatelné (Singleton, 2002: 122-127).

Oficiálním důvodem války byly údajné výstřely z finské strany na Sovětský svaz, který zahájil svou odvetu 30. listopadu 1939. Finové se nedali zastrašit početní převahou sovětských vojsk a využili svých

⁴ Ministry for Foreign Affairs of Finland:

<http://forin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=124244&nodeid=15642&contentlan=2&culture=en-US>, 03.10. 2012.

schopností pohybovat se v tamních podmínkách k likvidování sovětských vojsk. Jejich statečnost si získala obdiv a podporu západních zemí. Asi nejzásadnější pomoc do Finska distribuovalo sousední Švédsko, kde se dokonce vytvořilo lidové hnutí na pomoc Finsku. Finská guerillová armáda však nemohla po dlouhou dobu sovětským útokům odolávat a nakonec Finsko prohrálo a bylo nuceno podepsat mírovou smlouvu dne 13. března 1940, na jejímž základě přenechalo Sovětskému svazu jihovýchodní Karélii a přišlo o přístup k Ladožskému jezeru. Ztráta území znamenala stěhování 11% finského obyvatelstva, většina z nich se stala zemědělci (Jutikkala, 2001: 250-255; Singleton, 2002: 127-130).

Finsko se po celou dobu 2. světové války snažilo zachovávat neutrální zahraniční politiku. Velmi často je obviňováno ze spolupráce s nacistickým Německem, avšak skutečnost je taková, že Němci žádali skandinávské země o možnost přesunu vojsk přes jejich území, Švédsko mu dalo svůj souhlas a stejně tak i Finsko, které v té době pronajímalo Sovětskému svazu ostrov Hankoniemi (Jutikkala, 2001: 256). Německá armáda ale nerespektovala neutralitu Finska a útočila na SSSR z finského území, což v podstatě vyprovokovalo další tedy „Pokračovací“ válku mezi Finskem a SSSR, která byla zahájena 22. června 1941 německým vzdušným útokem z finského území. Cílem Finska bylo získat zpět území, o která přišlo během Zimní války a pravdou je, že Finům se zpočátku celkem dařilo. Ani v roce 1944, když už německá armáda byla značně oslabena, finské jednotky byly vysílené a částečně demobilizované, se Rudé armádě nepodařilo dosáhnout vytčených cílů. Avšak nátlak ze sovětské strany byl i pro disciplinované a rozhodné finské jednotky příliš tvrdý. Němci se navíc museli bránit vylodění v Normandii a jejich pomoc začala být nedostačující. Navíc nacistické Německo žádalo Finsko o vydání židovských uprchlíků a řešení židovské otázky, což finští představitelé kategoricky odmítli a tím došlo k ochlazení vztahů. V létě 1944 SSSR zaútočil velmi tvrdě na Karelskou šíji. Finsko hledalo pomoc u Německa, které si na oplátku žádalo pro Finsko nemyslitelné podmínky.

Sousední Švédsko s dalším vedení války nesouhlasilo, a tak bylo Finsko okolnostmi donuceno podepsat dne 19. září 1944 Moskevský mír. Podepsání mírové dohody se SSSR znamenalo pro Finsko nejen územní ztráty, ale i placení válečných reparací v celkové výši 300 miliónů dolarů (Jutikkala, 2001: 259-262; Singleton, 2002: 130-133).

Druhá světová válka měla na Finsko obrovský ekonomický negativní dopad, jelikož muselo platit vysoké válečné reparace, přišlo o část svého území a Laponsko bylo naprosto zdevastované. Toto všechno vedlo k poměrně velké emigraci mladých produktivních Finů do sousedního Švédska, což mělo negativní demografické důsledky, které ještě ztížily obnovu ekonomického růstu (Kekkonen, 1982: 104-105).

V uvedeném historickém exkurzu, lze vidět, že o nadvládu nad Finskem vždy usilovaly oba sousední státy. Nejprve bylo více po více než pět set let pod správou Švédska a poté se přes sto let snažilo vymanit z ruské nadvlády. Během 2. světové války Finové svedli tvrdé boje, když hájili své území na východní hranici (viz Přílohu č. 1). Právě tyto dějinné zkušenosti ovlivnily zahraniční politiku Finska až do 2. poloviny 20. století.

3 CHARAKTERISTIKA FINSKA JAKO SOUČÁST SKANDINÁVIE

Významným determinantem zahraniční politiky Finska je jeho geografická poloha. Finské území lze definovat jako přechodovou hranici mezi Východem a Západem, konkrétněji mezi západní Evropou a Ruskem. Uvažujeme-li o Evropě jako o panregionu lze Finsko definovat jako část její východní přechodové hranice či zlomové linie, kde dochází k neustálým konfliktům (Šanc, 2011: 335-337). Přechodové území neboli pásmo střetu definoval Samuel Huntigton ve své knize *Střet civilizací*, jako oblast, kde setkávají odlišné kultury a velmi často zde dochází k bojům. (Huntington, 2001: 305, 307, 308). V současné době tato komplikovaná pozice Finska není natolik zřejmá, jako byla ještě před 20 lety, i když její vliv na zahraniční politiku Finska můžeme stále pozorovat na vztazích s NATO. Ty jsou dodnes konfrontovány s ohledem na Rusko.

S definováním Finska jako přechodové hranice evropského panregionu se pojí další otázka, jež nelze opomenout. Tou je postavení Finska v rámci transnacionálního regionu⁵ severní Evropa a jeho geopolitické vymezení vůči Skandinávii. Jak bylo možné vyčíst z kapitoly Historické příčiny a důvody finlandizace, Finsko se kulturně a historicky vyvíjelo po více než pět století v rámci Švédského království, stalo se tak součástí skandinávských integračních uskupení už na počátku 16. století. Švédští králové nedali Finsku oficiálně autonomii, té se mu částečně dostalo až pod nadvládou carského Ruska. Přesto Finsko vždy tíhlo spíše ke Švédsku nežli ke svému východnímu sousedovi.

Severská spolupráce se stala zásadní pro finskou zahraniční politiku, vycházela ze stejného kulturního základu. Finsko se obrátilo ke skandinávským zemím, když získalo samostatnost a hledalo u nich oporu i za 2. světové války a poté v době finlandizace, kdy spolupráce a partnerství s ostatními severskými státy znamenaly prostředek pro navazování vztahů se Západem. Je tedy nezbytné charakterizovat Finsko v rámci Skandinávie a severní Evropy nejen na základě jeho teritoriality. Cílem této kapitoly je vymežit Finsko na periferii Skandinávie na základě kulturních jevů a spřízněnosti.

Pokud bychom se striktně řídili geografii, museli bychom Finsko ze seznamu skandinávských zemí vyškrtnout navzdory jeho kulturní blízkosti a zařadit jej společně s Grónskem, Islandem a Faerskými ostrovy do obsáhlejšího označení region severní Evropa. Tak činí i Bořivoj Hnízdo, který jako země Skandinávie označuje: Dánsko, Norsko a Švédsko (Hnízdo, 1995: 82). Finsko zcela jasně patří k zemím severu, jeho severská identita vychází především z teritoriální pozice. Finsko však lze na základě mnoha determinantů charakterizovat jako zemi Skandinávie. Jen krátce se zmíním o každém z nich, jelikož severská dimenze

⁵ Jako transnacionální region definuje Bořivoj Hnízdo oblast, kde státy sdílejí společnou historii, kulturu, snaží se o společnou integraci, přičemž ani jeden z nich není v jakémkoliv ohledu, (ať už kulturním, politickým či ekonomickým) hegemonek (Hnízdo, 1995: 78).

spolupráce už v minulosti hrála důležitou úlohu v zahraniční politice Finska a vždy na ní byl kladen značný důraz.

Prvním z nich je odvozovaný společný vikingský původ. Samozřejmě, že Finsko není etnicky homogenním státem a kromě Finů obývají jeho území finští Švédové a na severu v oblasti Laponska Sámové a Inuité. Druhým znakem je jazyk, i když finština přísluší do ugrofinské jazykové rodiny, čímž se liší od švédštiny, dánštiny a norštiny, jež patří do germánské jazykové rodiny. Díky početné švédské menšině žijící především na jihozápadě Finska, zůstává švédština druhým úředním jazykem a ve školách je povinným předmětem (Götz, 2003: 328).

Třetím důležitým společným prvkem je luteránské víry, jež hraje dodnes poměrně důležitou úlohu v životě obyvatel a podílí se na dotváření severské identity a identity jednotlivých národů. Protestantismus s sebou nese nejen náboženskou víru, ale i hodnoty a způsob života, jak je popsal Max Weber ve svém díle *Protestantismus a duch kapitalismu*⁶. Zároveň s sebou luteránské vyznání přináší život v konformitě, která je dodnes patrná v životě Finů⁷. Konformita je dnes dědictvím luteránské víry ve všech zemích severu, ale jejich politické kultury se liší, stejně jako jejich společnosti a místní samospráva⁸ (Götz, 2003: 329-330; Stenius, 1997: 167).

⁶ Stenius popisuje pracovní morálku podobě jako Weber: Pracovitost byla základem utváření společnosti, pokud byl někdo chudý a měl šanci na lepšího zařazení do společnosti, tím, že ukázal svou pracovitost. Stejně tak i bohatí ukazovali svou pracovitost a zároveň skromnost, jelikož plýtvání bylo všeobecně odsuzováno (Stenius, 1997: 164).

⁷ Henrik Stenius vidí základ konformního života severanů v luteránském vyznání a ve zvláštním vztahu státu a církve, mezi nimiž nebyl boj o moc, tak jako např. ve střední Evropě. Pastoři ve Finsku a ve Švédsku na nejnižší lokální úrovni představovali největší autoritu a disponovali největší mocí. Život v konformitě byl udržován na principu, že každý kontroloval každého (tamtéž: 165).

⁸ Jsou zde rozdílné politické kultury mezi starými státy (Dánsko, Švédsko) a novými státy (Norsko, Finsko), jiné rozdíly bychom našli mezi státy, kde funguje místní samospráva (Švédsko, Finsko) a státy kde mají úředníci silnou pozici na úrovni lokálních komunit a disponují značnými pravomocemi (Dánsko, Norsko). Toto všechno samozřejmě ovlivňuje společnost a odlišuje jednotlivé demokracie (tamtéž: 168).

Čtvrtým velmi důležitým společným znakem, jenž je velmi často vyzdvihován a berou si jej za příklad i další země severní Evropy, je politická kultura, která bývá velmi často označována jako severská „Sonderweg“, bohužel jen těžko lze najít vystihující výraz v češtině. Pro severskou politickou kulturu „Sonderweg“ je charakteristický nejen fungující konsenzuální demokratický politický systém, důležité je zmínit, jakým způsobem je chápána úloha státu. Stát je považován za aktivní subjekt, podle jehož role, jakou nese ve společnosti, se hovoří o welfare state. „Nejdůležitější funkcí státu je prevence nerovnosti, a co nejvíce zabránit negativním dopadům, které mohou pocházet z rodinného ekonomického zázemí“ (Rainio-Niemi, 2011/2012)⁹. Z role státu tedy vyplývá další společný atribut skandinávské či severské politické kultury. Tím je welfare state, který se začal utvářet do dnešní podoby od 30. let 20. století. Avšak kořeny welfare state bychom měli najít mnohem hlouběji v historii a především v uspořádání společnosti severských zemí, kde rolníci od 19. století disponovali značnou svobodou a participovali na politickém dění, navíc zde oproti katolické západní Evropě chyběl feudální stát. Welfare state je dnes vnímán jako „symbol regionu a zdroj identifikace“ (Götz, 2003: 330-332; Stenius, 1997: 162).

Všechny tyto společné znaky a společná historie skandinávských zemí a vliv romantismu vedly k vytvoření nadnárodní ideologie skandinavismu v 19. století (Hilson, 2008: 18). Skandinavismus kladl důraz na etnickou, kulturní a historickou blízkost obyvatel zemí severu. Nositeli myšlenky skandinavismu byla intelektuální vrstva ve všech severských zemích včetně Finska¹⁰. Aktivisté skandinavismu vytvořili projekt na spolupráci v oblasti legislativy, obchodu a profesních organizací, které

⁹ „State must be considered as an active subject because according to its participation and the role that it assumes within society, we may talk about welfare. The state is the main actor which most important function is the prevention of inequality but also to prevent the possible negative outcomes that family or economy may produce“ (Rainio-Niemi 2011/2012).

¹⁰ Finsko, vzhledem ke své komplikované zahraničně politické situaci na konci 19. století a začátkem 20. století, se oficiálně prohlásilo svou severskou orientací a příslušností k severským zemím až v roce 1935 (Götz, 2003: 339).

se nakonec podařilo zrealizovat a ve výsledku měly značný vliv na skandinávské hnutí, především pak dělnické hnutí v severských zemích. Přestože myšlenka skandinavismu pocházela od intelektuálních elit, ostatní vrstvy společnosti jí přejaly za svou a spolupráce skandinávských zemí se začala uskutečňovat díky hnutím grass roots, jež propagovali tzv. „Nordism“ („severskost“) (Götz, 2003: 337-338).

Uvažujeme-li o Finsku v jeho kulturně historickém vývoji a na základě výše uvedených faktorů, zařadili bychom ho jednoznačně do Skandinávie. Z geografického hlediska je komplikované definovat Finsko jako součást Skandinávie a bylo by označeno za stát severní Evropy. Avšak na základě výše uvedených znaků bychom Finsko mohli do Skandinávie zařadit. Pokud bychom šli ještě dále v geopolitickém zkoumání transnacionálního regionu severní Evropy, dostali bychom se k problematice vymezení pobaltských států. V případě, že bychom vymezovali severní Evropu na základě mořské hranice a historických Sa socio-kulturních faktorů, došli bychom k závěru, že pobaltské státy je možné zařadit mezi země severu. Navíc pobaltské země zdůrazňují spřízněnost se severní Evropou, snaží se s ní identifikovat a negativně se vymezovat vůči východnímu hegemonovi Rusku. Svou zahraniční spolupráci se snaží směřovat na severní Evropu (Stadius, 2011/2012b). Důkazem tohoto tvrzení může být poměrně nová organizace SUCBAS (Sea Surveillance Co-operation Baltic Sea), která vznikla v roce 2009. Mezi její členy patří Finsko, Švédsko, Dánsko, Německo, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Polsko¹¹. Jejíž hlavní náplní je celková (technická, vojenská a environmentální) bezpečnost v oblasti Baltského moře. Oproti HELCOM (Helsinki Commission Baltic Marine Environment Protection Commission)¹² Rusko není členským státem SUCBAS¹³. Problematika

¹¹ V podstatě se jedná o rozšíření SUCFIS Surveillance Co-operation Finland- Sweden. SUCBAS: <http://www.sucbas.org/index.php>, 15.10. 2012.

¹² HELCOM: http://www.helcom.fi/helcom/en_GB/aboutus/, 15.10. 2012.

¹³ Účast na odborném semináři SUCBAS dne 14.03. 2012 a 15.03. 2012 v Helsinkách.

geopolitického vymezení pobaltských států měla poukázat na nedefinovatelnost regionu severní Evropy a z ní vyplývající definování Skandinávie a tedy i komplikovanosti jasné geopolitické charakteristiky Finska.

Finové sami sebe identifikují jako Skandinávce, jelikož je pro ně mnohem snazší se ztotožnit s pojmem Skandinávie než s pojmem severní Evropa, který je mnohem širší (Hilson, 2008: 12-13, 19, 148-149; Stadius, 2011/2012b).

Finsko si svou složitou geopolitickou situaci uvědomovalo ihned po získání své samostatnosti a snažilo se vést takovou zahraniční politiku, aby zdůraznilo především svou příslušnost k zemím Skandinávie. Přestože Skandinávie, ať už k ní řadíme Finsko či nikoliv, v rámci mezinárodních organizací vystupuje a reprezentuje se jednotně, zahraniční politika partikulárních států se dodnes rozchází. Snad nejvíce je tento fakt patrný na postoji vůči NATO během bipolární konfrontace i po ní (Hnízdo, 1995: 82). Norsko, Island a Dánsko byly zakládajícími členy Severoatlantické aliance roku 1949, Švédsko si zachovává svou neutralitu i po skončení bipolární konfrontace a redefinování úlohy NATO v 90. letech v nově se formujícím mezinárodním prostředí¹⁴.

Vzhledem ke komplikovanosti jednoznačného geopolitického vymezení Finska, považuji s ohledem k veškerým výše uvedeným faktorům uvažovat o Finsku jako o Skandinávii. Ještě zřetelnější toto označení je pokud bychom považovali pobaltské země za součást transnacionálního regionu severní Evropa.

4 FINLANDIZACE

Termín finlandizace byl poprvé použit profesorem Richardem Lowenthalem za účelem charakterizování politiky malého státu, „který sousedí s velmocí, jež reprezentuje rozdílné hodnoty a používá

¹⁴ NATO: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm, 15.10. 2012.

arogantních politických metod k dosažení svých cílů. Což znamená, že zahraniční politika takového malého státu je značně limitována a dochází i k ovlivňování její domácí politiky“ (Singleton, 1981: 270). Což koresponduje s Paasikiviho definováním politické situace Finska, zahraniční politika je důležitější než domácí politika¹⁵ (Kekkonen, 1982: 24). Finové se snaží od tohoto termínu distancovat a vnímají jej negativně. Avšak prezident Urho Kekkonen nebral teorie o finlandizaci příliš vážně a k politice Finska se vyjádřil: „Finsko jednoduše nezapadá do černo-bílého vidění světa Studené války“ a neočekával, že by byl dále používán jako např. termín „balkanizace“ (Kekkonen, 1982: 58-60).

Finsko nejen, že se nachází v pásmu *cordonu sanitaire*, což samo o sobě jistým způsobem determinuje zahraniční politiku. Sám Kekkonen viděl, že Finsko je hraniční čarou vedenou mezi východní a západní kulturní sférou a snažil se získat důvěru Sovětského svazu, aby mohl naplnit finské touhy po bližší spolupráci se Západem (tamtéž: 17).

Komplikovanost geopolitické pozice Finska si Kekkonen snad uvědomoval mnohem více než jeho předchůdce Paasikivi. Reflekoval rozdíl mezi geografickým zařazením a sociálně kulturní sebeidentifikací Finů, obojí zohledňoval ve své zahraniční politice a tvrdil, že je nezbytné akceptovat geografii a historii. Základnem kekkonenovské zahraniční politiky, které dominovala složitá geopolitické situace, byla preventivní diplomacie¹⁶ (tamtéž: 16, 19).

Kekkonen v podstatě po celou dobu svého působení v čele státu ujišťoval Sovětský svaz o důvěryhodnosti a skutečném přátelství Finska k SSSR bez ohledu na jakoukoliv změnu v mezinárodním systému (tamtéž, 1982: 52). Veškerou politiku vedl myšlenkou, aby mladá generace poznala skutečnou hodnotu míru a nesnažila se připomínat staré křivdy a nenávist. Neustále zdůrazňoval, že nejdůležitější je

¹⁵ „Foreign policy takes precedence over domestic policy“ (Kekkonen, 1982: 24).

¹⁶ Kekkonen vycházel z Dag Hammarsköldovy teorie „preventivní diplomacie“ (tamtéž, 1982: 19).

vzájemná důvěra (tamtéž, 1982: 63), lze říci, že v tomto ohledu Finové pokračují v Kekkonenově myšlence, např. na odborném semináři SUCBAS, i když se jednalo především o technologicky zaměřené setkání, byl oceněn spíše filozoficky laděný příspěvek o nezbytnosti důvěry mezi lidmi a mezi státy přednesený Christenem Pursianenem¹⁷ (Pursianen, 2012).

Za ukázkou finlandizace v praxi je považován finský postoj k rozdělení Německa roku 1949. Vzhledem k tomu, že Stalin prohlásil, že uznáním Západního i Východního Německa se státy automaticky hlásí k západnímu bloku, zvolila finská diplomacie postup zcela opačný a dodnes je viděn jako ojedinělý. Finsko naopak neuznalo až do roku 1972 ani jeden z německých států a zrušilo své ambasády v obou, namísto nich zřídilo obchodní mise, které neoficiálně vykonávaly konzulární a diplomatické funkce. Finsko dalo najevo, že odmítá uznat Východní Německo jako suverénní stát, což bylo důležité pro SRN a zároveň částečně uklidnilo SSSR neuznáním Západního Německa (Jakobson, 1998: 65; Maude 1976: 80 - 81).

Finsko po celou dobu bipolární konfrontace odolávalo podepsání Varšavské smlouvy a zachovalo si svou neutralitu¹⁸. Podle Paasikiviho, Kekkonena ale i Koivista je pro Finsko vzhledem k jeho geopolitické poloze nemožné, aby participovalo v jakémkoliv vojenské organizaci (Kekkonen, 1982: 70).

Důraz na severskou spolupráci byl kladen z několika důvodů: upevnění pozice Finska v regionu severní Evropy a distancování se od spolupráce se Sovětským svazem. Sjednocením skandinávských zemí v regionu, došlo k jeho posílení, plus by země mohly vystupovat např.

¹⁷ Christen Pursianen pracuje pro Sekretariát Států Baltského moře (Council of the Baltic Sea States Secretariat-CBSS). Zdůraznil, že je nezbytné přesvědčit Rusko o důvěře k evropským státům a EU, protože jedině tak je možné naplnit společné cíle. Získal cenu za svou přednášku pro organizaci, jež na semináři reprezentoval (Pursiainen, 2012).

¹⁸ Stejně tak i dnes se snaží vyhnout úplnému členství s NATO, i když s ním spolupracuje.

v rámci OSN jednotně. Severská spolupráce znamenala pro Finsko v podstatě jakýsi způsob nepřímého navazování vztahů se Západem. Finsko a Švédsko byly neutrálními zeměmi, Norsko, Dánsko a Island patřily mezi země NATO, Norsko navíc disponovalo nevyspělejšími strategiemi a technologiemi severských států (Kekkonen, 1982: 87).

4.1 Paasikiviho linie, „politika ticha“

Finská zahraniční politika po dosažení samostatnosti v roce 1917 byla vždy orientována spíše směrem na západní Evropu, konkrétně na Německo. Tento trend byl ještě navíc umocněn Zimní válkou a Pokračovací válkou. Tento směr je patrný především v bezpečnostní politice let 1940-1941, kdy Finsko umožnilo vstup německým jednotkám na své území při jejich tažení na SSSR. Po skončení 2. světové války v podstatě Finsku nezbývalo nic jiného než akceptovat ruské bezpečnostní a územní zájmy, avšak podařilo se mu uhájit si své postavení. Navzdory silnému tlaku ze strany SSSR se nestalo součástí sovětského bloku. Částečně k tomu přispěla i rétorika o geopolitické pozici Finska, v níž byl kladen především důraz na Finsko jako zemi severu, čímž Finsko bylo ochráněno od označení východní Evropa (Maude, 1976: 26).

Finsko muselo respektovat výsledky jaltské konference, kde si Stalin během vyjednávání uvědomoval strategickou pozici Finska, avšak nepostupoval vůči němu tak tvrdě jako např. vůči Polsku. Finsku v tomto případě napomohla skutečnost, že na západě sdílí svou hranici s neutrálním Švédskem¹⁹. Dále Finsku nahrávalo, že jeho vojenské jednotky postupovaly poměrně rychle při vyklízení Laponska v tzv. „lživé laponské válce“ (Jakobson, 1998: 49) od německých vojenských jednotek, kterým byl umožněn vstup na finské území²⁰ v roce 1941 při

¹⁹ Oproti tomu např. Polsku, které sousedí s tehdy „nepřátelským“ Německem bylo věnováno mnohem více pozornosti (Jakobson, 1998: 49).

²⁰ V podstatě to bylo prezentováno jako akt neutrálního státu.

tažení na SSSR. Finové tak na konci války získali důvěru sovětů už v době, kdy byl Hitler stále ještě na živu (tamtéž, 1998: 49; Maude, 1976: 27-28).

Tvrdá zkušenost Zimní války ovlivnila finskou domácí politickou scénu a rozložení sil v parlamentu, což mělo za výsledek velké oslabení podpory komunistům, kteří ve volbách v roce 1939 získali 89 křesel ve 200 členném parlamentu (Eduskunta). Oproti tomu ve volbách v roce 1945 Demokratická liga lidu vedená komunisty získala 49 křesel. Dalšími silnými stranami, které se podílely na vytvoření silné koalice, se staly Strana sociálně demokratická a Agrární strana (Jakobson, 1998: 51). Finská veřejnost si uvědomovala reálnou sílu sousední velmoci a chtěla především zajištění bezpečnosti Finska. Z tohoto důvodu se obrátila na politiky, kteří již disponovali zkušenostmi s vyjednáváním s Ruskem a to na maršála Mannerheima a Juha Kustiho Paasikiviho²¹ (bývalého monarchistu) (tamtéž: 51). Paasikivi vedl diplomatická jednání v Moskvě a ve Stockholmu po celou dobu 2. světové války, získal si respekt sovětů a roku 1944 si jej Mannerheim vybral za premiéra. Mezi léty 1946-1955 působil ve funkci prezidentem Finska²².

Paasikiviho úkol nebyl jednoduchý. Musel se vyrovnat se „supervelmocí“ na východní hranici, uhájit samostatnost, nezávislost a neutralitu Finska v době bipolární konfrontace. V určitém smyslu pokračoval ve své předválečné politice vůči Rusku, avšak po válce to bylo mnohem složitější. Paasikivi hájil po válce Finsko, jehož geografická poloha nekorespondovala s jeho ideologickou, kulturní a ekonomickou příslušností k západní Evropě (Maude, 1976: 29). Rohodl se v podstatě aplikovat myšlenku Danielsona-Kalmariho²³, který už v roce 1901

²¹ Paasikivimu se podařilo vyjednat první mírovou dohodu se SSSR v roce 1920 a dále mimo jiné SSSR uznal finské historické hranice, které v té době sahaly téměř až k dnešnímu Petrohradu. Roku 1939, po skončení Zimní války, byl vybrán, aby vedl vyjednávání se Stalinem (Jakobson, 1998: 52).

²² Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=631>, 18.09. 2012.

²³ Johan Richard Danielson-Kalmari byl profesorem historie, získal post senátora na začátku 20.

prohlásil, „že Finsko nebude z východu ohroženo do té doby, dokud bude schopno udržet přátelské vztahy s Ruskem“. Lze říci, že navrhoval v přístupu k SSSR politiku appeasementu²⁴, která v podstatě znamenala změnu v zahraniční politice Finska, jež začalo spoléhat na sebe a neočekávalo pomoc ze strany Německa jako v době 1. a 2. světové války nebo ze strany severských zemí (Penttilä, 1995: 15-16).

Ovšem Paasikivi nastolil linii tzv. „politiky ticha“, přijal rozhodnutí z Jalty a podepsal za Finsko Dohodu o příměří se SSSR a později roku 1947 souhlasil s mírovou smlouvou se SSSR, která znamenala, že Finsko dobrovolně platilo Rusku válečné reparace, navzdory tomu, že agresorem byl ve skutečnosti Sovětský svaz. „Přátelské“ spojení se Sovětským svazem bylo završeno 6. dubna 1948 podepsáním Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci (Singleton, 1981: 280-281). Podepsání dohody roku 1948 se Paasikivi poměrně dlouho bránil, myšlenku o spolupráci se SSSR považoval za neakceptovatelnou. Na druhou stranu ho k jejímu přijetí tlačila zahraniční politika, kterou nastartoval směrem k SSSR, jehož zájmy a požadavky prohlásil za legitimní. Avšak Paasikiviho původním cílem bylo vyhovět Stalinovým bezpečnostním požadavkům, a tak udržet Finsko mimo bipolární konfrontaci, pokud možno vyhnout se jakémukoliv konfliktu mezi Východem a Západem a zároveň neparticipovat v žádném z tvořících se uskupení (Jakobson, 1998: 57). Přestože Finsko na dohodu o spolupráci pod tlakem nakonec přistoupilo, vymohlo si na sousední velmoci konkrétně definovat případné ohrožení bezpečnosti; nejen, že Finsko dosáhlo, aby případný útočící stát byl ve smlouvě jmenován („Německo nebo některý z jeho spojenců“²⁵), navíc podle smlouvy: „s poskytnutím případné požadované vojenské pomoci musí souhlasit oba státy“²⁶.

století, kdy bojoval proti rusifikaci Finska (Historiallis humanisteja: http://www.helsinki.fi/historiallisethumanistit/danielson-kalmari_valtio.html, 18.09. 2012).

²⁴ Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=631>, 18.09. 2012.

²⁵ Článek 1 Dohody o spolupráci, přátelství a vzájemné pomoci, dostupné na:

Max Jakobson skutečnost, že malý stát se postavil obávané velmoci a vymohl si výjimku ve smlouvě, považuje nejen za zcela unikátní na tehdejší dobu. Tvrdí, že Finsko se tak v očích SSSR postavilo na úroveň podobně silného státu, jakým byl tehdejší Sovětský svaz. Což je samozřejmě diskutabilní zvláště uvažíme-li, že Jakobson pracoval jako kariéerní diplomat a později v době Kekkonenovy vlády se podílel na udržení finské neutrality²⁷. Lze jen těžko odhadovat, co si vedení SSSR myslelo. Pravdou je, že Finové si získali respekt v Zimní válce, a že Finsko už podruhé si uhájilo si své postavení. Ukázalo, že se cítí stejně mocným a významným státem jako jeho východní soused. Paasikivi naplnil svá slova, jež pronesl už roku 1940 na pozici premiéra: „Je nutné vést takovou politiku vůči Rusku, aby i sám SSSR si uvědomil, že zvláštní status Finska je pro něj nejlepší alternativa²⁸“ (Kekkonen, 1982: 51).

Tím, že Finsko přistoupilo na Sovětskou nabídku spolupráce a odmítlo na rozdíl od ostatních skandinávských zemí participovat na Marshallovu plánu, částečně uklidnilo Stalinovu paranoii o německém útoku vedeném přes finské území²⁹. Finsko se tak *de facto* stalo nárazníkovým státem SSSR, což dodnes vyvolává diskuse o neutralitě Finska v druhé polovině 20. století, jelikož teoreticky Finsko by nemělo na tuto dohodu přistoupit, anebo by mu naopak měla být umožněna volba rozhodnout se, zda se chce podílet na Marshallově plánu či nikoliv, k čemuž prakticky nedošlo (Heinonen, Tanninen: 2012).

http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm, 15.09. 2012.

²⁶ Článek 1 Dohody o spolupráci, přátelství a vzájemné pomoci, dostupné na: http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm, 15.09. 2012.

²⁷ Helsingin Sanomat: An eminence but not grey, 02.04. 2000, dostupné na: <http://www2.hs.fi/english/archive/thisweek/14012000.html>, 16.09. 2012.

²⁸ „We must do more than just find a *modus vivendi*. We must also accomplish good relations, so that Russia can not only tolerate the special status of Finland, but even notice that it is the best alternative for herself as well.“ (Kekkonen, 1982: 51).

²⁹ Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci vznikla jako protiváha Marshallovu plánu a byla realizována v rámci „soft security“ (Olesen, 2000: 149).

Paasikivi sovětské zájmy na půdě Finska chápal jako strategické a defensivní a pro Finsko akceptovatelné. Velmi důležité bylo přesvědčit finské obyvatelstvo, které se ještě nevzpamatovalo z válečného utrpení, že dříve útočící stát je nyní považován za přátelský a tudíž není důvod k obavám ze ztráty samostatnosti a nezávislosti (Jakobson, 1998: 53). Dále potřeboval, aby Západ viděl a pochopil, že podepsáním dohody se SSSR se Finsko neidentifikuje s jakoukoliv sovětskou politikou a zůstává neutrální zemí se západními atributy. Proto také nedošlo později k podepsání Varšavského paktu (Moisio, 2008: 84). Finsko se tak distancovalo od „hard security“ (Olesen, 2000: 149) obou proti sobě stojících bloků, čímž se mu podařilo demonstrovat svou neutralitu. Paasikivimu v jeho zahraniční politice částečně nahrávala i změna sovětské taktiky tzv. „mírová ofenziva“, jíž využil ke zlomení sovětské opozice vůči neutralitě Finska. Pro SSSR bylo nemyslitelné, aby Finsko zůstávalo neutrální, jelikož by to za jistých okolností mohlo znamenat ohrožení ze Západu, proto v Dohodě o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, prosadil článek o případné vojenské pomoci (Maude, 1976: 35-36).

Nutnou podmínkou pro zachování nastavených vztahů Finska a SSSR bylo, zachování neutrality Švédska, jelikož změna v ní by přinesla nárůst sovětské kontroly nad finským územím. Kekkonen vyzdvihl nutnost švédské neutrality v tzv. „pyžamovém proslovu“ 23. ledna 1952, který Maude považuje za zlomovou linii v zahraniční politice Finska. Kekkonen ve svém projevu hovořil o konceptu „rovnováhy severu“ a navrhl vojenskou spolupráci severských zemí, dále zdůraznil, že Severská bezpečnostní aliance, by měla představovat neutrální uskupení, které v žádném případě by nemělo znamenat jakékoliv ohrožení pro SSSR a nemělo by být vnímáno jako pomyslný most, který by umožnil infiltraci Západu více na Východ (tamtéž: 36).

Nezbytnou součástí Kekkonenova plánu se stala neutralita Švédska, jež společně s finskou neutralitou tvořila jakýsi základ konceptu rovnováhy severu³⁰. Smlouva Finska a SSSR byla interpretována Dánskem a Norskem jako základ spolupráce v oblasti bezpečnostních vztahů nežli ekonomických a byla považována za jeden z důvodů vstupu do NATO³¹. Pro Finsko bylo tedy důležité, aby jejich příkladu nenásledovalo Švédsko a byl tak zachován Kekkonenův koncept rovnováhy, který napomohl k upevnění pozice Finska jako země severu a utlumil názory na Finsko jako součást východní Evropy (Maude, 1976: 39-40).

Finsko si po 2. Světové válce muselo uhájit nejen své postavení v rámci regionu, ale potřebovalo se etablovat jako významný aktér v nově se utvářejícím mezinárodním prostředí. Paasikivi se nechtěl vměšovat do jakéhokoliv konfliktu mezi Východem a Západem, což neznamenovalo, že by Finsko nemělo participovat v mírových mezinárodních organizacích a navázat tak na svou předválečnou diplomatickou činnost. Po Stalinově smrti roku 1953, vstoupilo Finsko roku 1955 do OSN³². Navázalo tak na předválečnou tradici z roku 1920, kdy se stalo členem Ligy národů (Lavery, 2006: 106- 107). Vstup Finska do OSN v 50. letech se odehrál za podobných okolností, jaké Finsko zakusilo roku 1920 při svém vstupu do Ligy národů. Jak je patrné z výše uvedených informací, finská zahraniční politika byla vedena v obou dvou případech za téměř shodných okolností³³ velmi podobně. Lze říci, že Paasikivi při vedení finské diplomacie využil zkušeností s obdobnou situací, kterou řešil v období 1. světové války, kdy vzniklo samostatné Finsko.

³⁰ The Northern Balance byla myšlenka dva na dva (Maude, 1976: 36, 39).

³¹ NATO: <http://www.nato.int/history/index.html>, 16.09.2012.

³² Ministry for Foreign affairs of Finland:
<http://www.finlandun.org/public/default.aspx?nodeid=35893&contentlan=2&culture=en-US>,
17.09. 2012.

³³ V obou případech Finsko vstupovalo v poválečném období a muselo pokaždé čelit mocnosti na své východní hranici.

Smrt Stalina přinesla celkové uvolnění v zahraniční politice SSSR, čehož Finsko využilo ke vstupu jak do OSN, tak i do Severské rady³⁴ ještě téhož roku (1955)³⁵, čímž se oficiálně integrovalo se zeměmi severní Evropy. Finsko tak nejen demonstrovalo Západu, kam přísluší, ale zároveň tím dalo najevo, že se identifikuje se zeměmi západní Evropy a nepřeje si být zahrnováno do stejného rámce se SSSR. Členství Finska v prozápadní organizaci lze interpretovat jako akt, který vybalancoval závazek vůči Východu a vtiskl jeho zahraniční politice požadovanou rovnováhu.

4.2 Kekkonenova linie, „politika dobrého sousedství“

V této podkapitole považují za důležité více, nežli té v předchozí věnující se Paasikivimu a jeho linii zahraniční politiky, vystihnout osobnost Urho Kalevy Kekkonena, jelikož dodnes k němu mnoho Finů vzhlíží. Mnoho lidí mělo obavy z budoucnosti až Kekkonen zemře, byl vnímán jako silná osobnost a politik schopný vyjednávat se SSSR (Talka, 2012).

Urho Kaleva Kekkonen před tím než se stal prezidentem v roce 1956, se politice věnoval velmi dlouho jako novinář, psal sloupky pod pseudonymem Pekka Peitsi, z nichž mnohé jsou dodnes považovány za poněkud radikální. Za Zimní války ostře vystupoval proti jakémukoliv mírovému jednání s Ruskem, lze říci, že v té době se naplno projevila jeho nedůvěra k Rusům, jejíž kořeny je možné hledat v jeho původu. Narodil se totiž ve východní Karélii, která byla neustálým terčem sporů Finska a Ruska. V Paasikiviho kabinetu v roce 1944 byl jmenován ministrem spravedlnosti. Když se stal Paasikivi v roce 1946 prezidentem, postoupil na základě návrhu Agrární strany, již byl členem, na pozici premiéra. Během 50. let si získal důvěru občanů i parlamentu nejen svým

³⁴ Severská rada vznikla v roce 1952 jako organizace států severní Evropy, které mají stejné atributy, sdílejí stejné hodnoty. Severská rada se soustředila na spolupráci, jež byla i pro Finsko vzhledem k jeho pozici uskutečnitelná (Bailes, 2006: 4-5).

³⁵ Nordic Council: <http://www.norden.org/en/nordic-council/the-nordic-council/the-history-of-the-nordic-council/1953-1971>, 18.09. 2012.

odvážným přístupem k SSSR, s nímž neustále vyjednával a nespokojoval se s navrhovanými částečnými kompromisy. V prezidentských volbách po Paasikiviho rezignaci zvítězil ve třetím kole. Prezidentem byl zvolen pět volebních období za sebou, v prezidentské funkci zůstal tedy přes pětadvacet let do roku 1986. Tak to dlouho jiný finský prezident nevládl, navíc získal pravomoci, jako žádný jiný prezident před ním nebo po něm³⁶. V době Paasikiviho působení ve funkci a především za Kekkonenovy prezidentské vlády dokonce došlo ke změně politického systému ze semiprezidentského s centrální válečnou vládou na prezidentský (Paloheimo, 2007: 248-249), z čehož lze jasně vidět důležitost Kekkonenovy osobnosti ve finské politice.

Kekkonen se již krátce po svém nástupu do prezidentské funkce soustředil především na zahraniční politiku, v níž pokračoval podle jeho slov v „Paasikiviho diktátu“. Svou vlastní zahraniční politiku se SSSR nazýval politikou „dobrého sousedství“. Přestože finská zahraniční politika po celou Paasikiviho prezidentskou kariéru byla vedena jako politika neutrálního státu, on sám výslovně o neutralitě, aspoň na veřejnosti, nikdy nemluvil. Neutralitu oficiálně hájil až jeho nástupce, Kekkonen (Jakobson, 1998: 72). Na rozdíl od Paasikiviho měl aspoň v době svého nástupu daleko volnější pole působnosti, jelikož zemřel Stalin a nastoupil Chruščov, který přinesl celkové uvolnění v bipolární konfrontaci. Dohodu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci uzavřenou v roce 1948 využil Kekkonen jako základ vztahů se SSSR a odvolával se na ní téměř kdykoliv, kde chtěl rozšířit spolupráci Finska směrem na Západ. On sám Dohodu z roku 1948 považoval za stvrzení finské teritoriality a sovětské důvěry v mírovou politiku a Finska a zásadně nesouhlasil s opozicí, která se obávala, že jakákoliv dohoda se SSSR by mohla znamenat narušení finské neutrality. Považoval za důležité, aby Finsko rozvíjelo více své

³⁶ Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=632>, 19.09. 2012.

vztahy s východním sousedem³⁷ a ujistit ho o finském přátelství a důvěryhodnosti, čímž se Finsku naskytla možnost hlubší spolupráce se zeměmi regionu severní Evropy, která navazovala na předválečné vazby (Kekkonen, 1982: 73 - 74).

Kekkonen usiloval konkrétně o prohloubení spolupráce v rámci Severské rady a o participaci Finska ve vznikajících evropských ekonomických strukturách, čehož se mu nakonec podařilo dosáhnout (Jakobson, 1998: 71; Moisió, 2008: 81; Penttilä, 1995: 17; Singleton, 1981: 281, 283). Roku 1957 dne 12. července byla podepsána smlouva o pasové unii v rámci zemí Severské rady a Finsko patřilo k jejím zakládajícím státům, roku 1965 se přidal Island. Pasová unie umožnila občanům zemí Severské rady volně překračovat hranice států³⁸. Podepsáním pasové unie Finsko definitivně zapadlo mezi státy severní Evropy, přesto se mu podařilo zachovat si výjimečné vztahy s Ruskem.

Tento akt lze interpretovat jako Kekkonenův úspěch. Podařilo se mu diverzifikovat ekonomickou politiku od zahraniční a bezpečnostní politiky Finska. Charakteristiku bezpečnostní politiky Finska v 60. letech podal Maude pomocí jednoduché matematické rovnice: „zahraniční politika + obranná politika = bezpečnostní politika“. Vysvětluje tak skutečnost, že Finové bezpečnost svého státu neviděli v participaci v jakékoliv vojenské organizaci, přestože se od roku 1956 účastnili peacekeepingových misí OSN v Suezské krizi³⁹ (Maude, 1976: 44).

Dobré vztahy se SSSR v roce 1961 zkomplikovala diplomatická „poznámková krize“ tzv. „note crisis“, jež šla ruku v ruce

³⁷ Dle Kekkonena Finsko před válkou nevěnovalo dostatek pozornosti spolupráci s východním sousedem a spíše se zaměřovalo na severskou dimenzi spolupráce, čímž ovšem nemínil, aby severská dimenze ustrnula na mrtvém bodě, ba naopak se ji snažil nadále rozvíjet (Kekkonen, 1982: 73-74).

³⁸ Nordic Council: <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/agreements/treaties-and-agreements/passport-issues-citizenship-and-national-registration/the-nordic-passport-convention/>, 19.09. 2012.

³⁹ Middle East UNEF I: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr2.html>, 21.09. 2012.

s Berlínskou krizí, Kekkonen se zachoval poměrně asertivně. V době, kdy byl na dovolené na Havaji, poslal SSSR dne 30. října návrh na konzultaci finsko-sovětské obrany v rámci dohody z roku 1948, jelikož se cítil ohrožen Německem. Kekkonen se tedy 24. listopadu vypravil za Chruščovem na Sibiř do města Novosibirsk ujistit ho o přátelství a spojenectví Finska. Kekkonenovi se podařilo ho udržet, aby nezačal jednat, upozornil ho, že jakákoliv akce by vyvolala reakci, jež by mohla znamenat mobilizaci NATO v Norsku, Dánsku a hrozilo by zapojení Švédska, čímž by byla narušena rovnováha severu (Maude, 1976: 60; Singleton, 1981: 282). Kekkonen byl ve svých jednáních velmi úspěšný, nejen, že SSSR neposlal svá vojska na finské území, ale finská neutralita si získala Chruščovovu důvěru: „Finská neutralita je jedna z nejdůležitějších záruk zachování klidu a míru v severní Evropě a Pobaltí⁴⁰“ (Kekkonen, 1982: 185). Kekkonen na své návštěvě Ruska hájil neutralitu Finska, které by na základě dohody z roku 1948 muselo umožnit vstup sovětských vojsk na své území. Tím by neutralita byla narušena a současně by byla ohrožena suverenita Finska. Mnoho teoretiků se shoduje v názoru, že výsledek „diplomatické krize“ „potvrdil neutralitu Finska jako stabilizační faktor severu“ (Maude, 1976: 61) a i sám, Kekkonen viděl Poznámkovou krizi spíše pozitivně, jako situaci, která napomohla dalším jednáním a díky níž došlo ke sjednocení interpretace a pochopení Dohody z roku 1948 na obou stranách (Kekkonen, 1982: 69).

Roku 1961 podniklo Finsko, nebo chceme-li Kekkonen, ještě jeden významný krok, kterým Finsko naznačilo své sympatie k západnímu bloku. Připojilo se k EFTA⁴¹ (Jakobson, 1998: 71; Maude, 1976: 58). V navazování užších ekonomických vztahů se Západem Finsko

⁴⁰ „Finnish neutrality is one of the most important guarantees of the preservation of peace and tranquility in Northern Europe and the Baltic region“ (Kekkonen, 1982: 185).

⁴¹ European Free Trade Association: <http://www.efta.int/about-efta/the-european-free-trade-association.aspx>, 21.09. 2012.

pokračovalo dále v 70. letech, kdy 30. listopadu 1973 podepsalo dohodu s EHS⁴². Lze říci, že podpis smlouvy s EHS znamenal vyvažování finské zahraniční ekonomické spolupráce, jelikož téhož roku dne 16. května podepsalo Finsko zvláštní dohodu o spolupráci v technickém výzkumu a rozvoji s RVHP (Maude, 1976: 98).

První polovina 60. let byla pro finskou zahraniční politiku poměrně úspěšnou etapou. Nejen že se Finsko integrovalo v rámci západoevropských ekonomických struktur, získalo si i díky Kekkonenově iniciativě v roce 1963, kdy navrhl založit Severoevropskou bezjadernou zónu, významné postavení v regionu severní Evropy. I když tou dobou žádná ze zemí severní Evropy jadernou zbraň nevlastnila, jeho návrh byl reakcí na Kubánskou krizi a měl tedy spíše globální podtext. Kekkonenův nápad se nesetkal s příliš nadšenou odezvou. Kekkonen se však své myšlenky nevzdal a prezentoval ji na konferenci OSN v Ženevě roku 1965, 1975 a ještě jednou v roce 1981 (Maude, 1976: 70-72; Singleton, 1981: 283). V roce 1968 Rada bezpečnosti OSN přijala rezoluci č. 255 Smlouvu o nešíření jaderných zbraní⁴³. Začnou mírou k této smlouvě přispělo právě Finsko, které v letech 1969 až 1972 společně s Vídní hostilo rozhovory o SALT (Maude, 1976: 74), což dokazuje Kekkonenův názor, že i malé státy mohou získat na důležitosti. Tím byla v podstatě potvrzena neutralita Finska i ze strany SSSR, navzdory tomu, že Brežněv byl od začátku svého nástupu roku 1964 k finské neutralitě poněkud skeptický a dlouhou dobu jí nehodlal uznat (Penttilä, 1995: 18).

Za velký úspěch finské zahraniční politiky je dodnes považována Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jejíž zahájení roku 1973 a především ukončení 1975 se konalo v Helsinkách. Helsinská konference se stala významným krokem v politice *détente*, jelikož se sešli

⁴² Podepsání dohody o spolupráci s EHS nenahrazovalo finskou participaci v EFTA, pouze došlo k prohloubení vztahů a rozšíření oblasti spolupráce (Maude, 1976: 98).

⁴³ Rezoluce č. 255 ze dne 19. června 1968 je dostupná na: United Nations: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/36/IMG/NR024836.pdf?OpenElement>, 21.09. 2012.

představitelé zemí proti sobě stojících bloků a to včetně Kanady a USA, což lze přisoudit Kekkonenovi za zásluhu. Finská diplomacie usilovala už od počátku 60. let, aby se hostujícím státem Konference, kde se sešli zastupitelé zemí západního i východního bloku, stalo právě Finsko. Nejen, že Helsinky získaly na popularitě, navíc se podařilo dosáhnout společného konsenzu⁴⁴, čímž si finská zahraniční politika získala ještě větší prestiž a Finsko bylo Sovětským svazem definitivně uznáno za neutrální stát (Penttillä, 1995: 20; Singleton, 1981: 263). Díky Helsinské konferenci se finská neutralita, dle Kekkonenova názoru, stala permanentní součástí evropské rovnováhy (Kekkonen, 1982: 116).

Dalším krokem v udržování dobrých sousedských vztahů Finska a SSSR bylo roku 1977 prodloužení smlouvy o rozvoji vědecké a technické spolupráce až do konce roku 1990 (tamtéž: 79). Přesto se Brežněvovi navzdory neustále vyvíjenému nátlaku nepodařilo Finsko přimět k účasti na společných vojenských manévrech v roce 1978, což pro Kekkonena bylo samozřejmě nepřijatelné (Penttillä, 1995: 20). Ke konci 70. a začátkem 80. let už byl Kekkonen velmi nemocný a v roce 1982 podal demisi. Konec Kekkonenovy vlády znamenal i konec prezidentského systému ve Finsku, k němuž vyjádřil své námitky Mauno Koivisto roku 1981, když byl ve funkci premiéra⁴⁵.

Kekkonen byl velmi často kritizován za svou oportunistickou zahraniční politiku, avšak on sám jí nevnímal příliš negativně. Považoval za nutné získat si důvěru sovětů a zároveň udržet vztahy se Západem, což bylo poměrně náročné vzhledem ke geopolitické pozici Finska. Kekkonen tvrdil, „že klíčem jeho politiky je absolutní upřímnost“⁴⁶ (Kekkonen, 1982: 47). O čemž lze samozřejmě polemizovat, ale vzhledem k jeho rozhovorům s čelními představiteli SSSR v sauně,

⁴⁴ Mimo jiné všechny státy uznaly západní i východní Německo (Jakobson, 1998 a: 80-81).

⁴⁵ Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=632>, 8.10. 2012.

⁴⁶ „The secret of our Finland is absolute honesty.“ (Kekkonen, 1982: 47).

pochybnosti o jeho tvrzení se poněkud vytrácejí⁴⁷. S ohledem na geografické i sociálně kulturní faktory, Kekkonen viděl ve společně sdílených hodnotách, tradiční kulturní spřízněnosti, základ pro pokračování a rozšíření spolupráce mezi zeměmi severu (tamtéž, 1982: 83).

Kekkonen se snažil, aby politika vzájemné důvěry se SSSR, kterou nastavil, byla podporována tiskem. V době jeho vlády fungovala částečná cenzura, což znamenalo, že do finských médií se nesměla dostat jakákoliv kritika SSSR, která by mohla vyprovokovat sovětskou nedůvěru⁴⁸ (Moilanen, Tanninen, 2012). Timo Vihavainen finladizaci nazývá finským paradoxem, kdy získání větší svobody sblížení se se Západem bylo přímo úměrné zvyšující se důvěře Sovětskému svazu⁴⁹ (Vihavainen, 2006: 31).

4.3 Koivistova linie

Koivisto se dostal do čela státu v roce 1982 a rozhodl se v zahraniční politice zachovat linii svých předchůdců s tím rozdílem, že se snažil už v roce 1983, aby nedošlo k prodloužení Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné hospodářské pomoci a přiblížil Finsko evropskému integračnímu procesu, což nebylo jednoduché, jelikož při jeho nástupu do funkce prezidenta, stál ještě v čele SSSR. Jisté uvolnění přinesl až Gorbačov. Přesto Koivistův krok roku 1990, kdy prohlásil, že vojenské omezení vyplývající z mírové dohody už není aktuální, byl ve své době poněkud odvážný. K obnovení Dohody nakonec došlo, ale už neměla

⁴⁷ Prohlídka muzea Urho Kalevy Kekkonena dne 24.05. 2012: Urho Kekkonen Museum Seurasaarentie 15, FIN-00250 Helsinki, Finland. National Board of Antiquities: http://www.nba.fi/en/museums/ukk_museum, 09.10. 2012.

⁴⁸ V kinech nesměly být promítány některé filmy a když Solženicyn napsal Gulag, finské nakladatelství Tammi jej mohlo vydat pouze ve Stockholmu nikoliv ve Finsku. Švédsko se stalo zázemím finské necenzurované kultury a tisku. Pokud finští novináři chtěli publikovat článek, o němž si tušili, že neprojde cenzurou, poslali jej do švédských novin. Poté se o něm ve finských médiích psalo jako o švédském názoru a o švédském článku (Moilanen, Tanninen, 2012: p.r.).

⁴⁹ „The greater the trust towards Finland in Moscow, the greater the freedom of manoeuvre of Finland in the West“ (Vihavainen, 2006: 31).

takový vliv na společné finsko-sovětské vztahy. Opatrněji Koivisto postupoval s uznáváním samostatnosti baltských států (Lavery, 2006: 143; Penttilä, 1995: 20-23), jelikož dlouhou dobu nevěřil, že by se SSSRR mohl skutečně rozpadnout⁵⁰.

Prezident Koivisto působil ve funkci v době, kdy na místo Generálního tajemníka ÚV KSSS usedl Michail Sergejevič Gorbačov, který přinesl značné uvolnění a jeho politika vůči satelitům ve východní Evropě i vůči sousedovi na západní hranici, Finsku, velmi kontrastovala s přístupem Brežněva. Tato situace umožnila Finsku roku 1986 úplně se integrovat v rámci EFTA, dále pak roku 1989 vstoupit do Rady Evropy (Raunio, Tiilikainen, 2003: 12).

Prezident Koivisto neměl jednoduchý nástup do funkce prezidenta a během jeho působení dvě po sobě jdoucí volební období, došlo k velkým změnám v mezinárodních vztazích, dále započaly změny i v politickém systému Finska. Prezident Koivisto se dokázal vyrovnat s veškerými obraty, které se během jeho působení odehrály nejen v domácí, ale i zahraniční politice. Jeho cílem bylo vymanit Finsko ze závazků vůči SSSR a přiblížit ho evropské integrační politice, což se mu podařilo⁵¹. Na druhou stranu Finové vnímali Koivista jako více demokratického prezidenta, během jeho vlády se zmírnila cenzura a lidé se začali vyjadřovat více otevřeně (Moilanen, Tanninen, 2012).

Politika finlandizace trvala více než 40 let, její ikonou se stal prezident Kekkonen, který vtiskl zahraniční politice velmi specifický ráz, mnozí teoretikové jej obviňují z oportunistu, avšak on se pouze dokázal vypořádat se superpower na východní hranici Finska takovým způsobem, aby Finsko neztratilo nezávislost a neutralitu. Finlandizace je dodnes velmi citlivým tématem na diskusi a lze říci, že její vliv lze pozorovat

⁵⁰ Biografiakeskus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=633>, 05.11. 2012.

⁵¹ Tamtéž.

dodnes, ať už distancováním se od ní nebo naopak připomínáním Kekkonenovy osobnosti.

5 POSTAVENÍ FINSKA V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ PO SKONČENÍ BIPOLÁRNÍ KONFRONTACE

Tato kapitola se zabývá finskou zahraniční a bezpečnostní politikou po skončení bipolární konfrontace a finskou pozicí v nově se formujícím světovém uspořádání. Finsku se díky rozpadu SSSR uvolnila cesta směrem na Západ a Finsko mohlo přijmout novou strategii zahraniční politiky, která vycházela z předešlých snah o navázání spolupráce se západní Evropou a sebeidentifikací se západní kulturou a západními hodnotami. Integrační snahy Finska budou analyzovány s ohledem na ostatní státy severní Evropy. Značná část bude věnována Finsku v rámci regionu severní Evropy a Skandinávie, jelikož severská dimenze spolupráce je dodnes klíčová pro finskou zahraniční politiku. V této kapitole budu analyzovat vliv finlandizace na zahraniční politiku Finska od 90. let.

Základní hypotéza této diplomové práce, jak je stanovena v úvodu, vychází z teorie „path dependence“. Podle níž je politika států ovlivněna historickými zkušenostmi i geografickými a geopolitickými faktory (Pierson, 2000). Vzhledem k historii a komplikovanosti geopolitického vymezení Finska od doby získání samostatnosti a především pak po celou 2. polovinu 20. století lze předpokládat vliv politiky finlandizace i po rozpadu SSSR. Tento vliv nemusí nutně znamenat pokračování v Kekkonenově linii, ale i naopak distancování se od ní.

V zahraniční politice Finska po skončení bipolární konfrontace můžeme pozorovat tzv. post-finlandizační syndrom, který vycházel z neustálého strachu ze SSSR a projevoval se sklony k rusofobii (Vihavainen, 2006: 36). Projevy post-finlandizačního syndromu pozorovat ještě v roce 2007, kdy ministr obrany Jyri Häkämies během své návštěvy

ve Washingtonu prohlásil: „Geografická poloha Finska mu přináší tři bezpečnostní hrozby: Rusko, Rusko a Rusko“⁵².

Konec bipolární konfrontace a rozpad Sovětského svazu v roce 1991 přinesl obrovské uvolnění nejen v mezinárodním prostředí. V důsledku této radikální změny se začal vytvářet nový světový řád, mezinárodní organizace se potřebovaly přizpůsobit a redefinovat cíle svého působení. Podobně i státy potřebovaly vytvořit nové strategie ve své zahraniční a bezpečnostní politice. Situaci na začátku 90. let lze interpretovat i jako novou šanci pro Finsko, které získalo možnost potvrdit identifikování se se západním světem a možnost se integrovat do západních struktur (Lavery, 2006: 143).

Přestože kolaps Sovětského svazu přinesl kýžené uvolnění, geopolitická situace Finska se příliš nezměnila, jelikož východní soused zůstal a dodnes je hegemonem v regionu. Finsko na začátku 90. let chtělo profilovat svou zahraniční a bezpečnostní politiku, takovým způsobem, aby byla zachována neutralita, jejíž definování do té doby vycházelo z neúčasti v jakékoliv armádní organizaci (Penttilä, 1995: 40).

I když se Koivisto snažil, aby politika nebyla nadále personifikována, jako v době Kekkonena, opravdu silná výrazná osobnost jeho nástupce - Marttiho Oivy Kalevi Ahtisaariho - velmi ovlivnila formování zahraniční a bezpečnostní politiky Finska v 90. letech. Ahtisaari⁵³, jenž dodal zahraniční politice dynamický charakter. Samozřejmě, že mu v tom napomohla globální situace 90. let, které využil. Ve svém principu zahraniční politiky vycházel z několika předpokladů. 1) Považoval za nutnost vtisknout bezpečnostní stabilitě dynamiku; 2) Bezpečnostní koncept chápal obsáhleji, než pouze jako

⁵² Helsingin Sanomat:

<http://www.hs.fi/english/article/H%C3%A4k%C3%A4mies+in+Washington+Russia+Finlands+great+challenge/1135230121121>, 08.12. 2012.

⁵³ Martti Ahtisaari dlouhodobě působil v OSN a lze říci, že jeho nástup do pozice prezidenta.

Přinesl „svěží vítr“ do zahraniční politiky Finska. Biografiakeskus:

<http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=634>, 01.11. 2012.

otázku armádního zabezpečení země. Zahrnul do něj i ekonomický a technologický pokrok, stabilitu a rozvoj společnosti i životního prostředí. 3) Předpokládal, že rozšíření EU bude znamenat pro její členské státy změnu zahraničních vztahů, které se bipolarizují na vztahy v rámci EU a ostatní státy (tamtéž, 1995: 54-55). Ahtisaari viděl budoucí zahraniční vztahy Finska nejen v seversko-baltské spolupráci. Považoval za důležité neopomíjet spolupráci s Ruskem, ať už ekonomickou, kulturní či technologickou, jelikož Rusko částečně geograficky zasahuje do seversko-baltského regionu. Hlavní náplní spolupráce s Ruskem dle Ahtisaariho by měla být podpora změn politického i ekonomického systému Ruska a přiblížit ho Evropě (Penttilä, 1995: 57).

5.1 Spolupráce v seversko-baltském regionu

Hlavním cílem této kapitoly je ukázat úzké vztahy mezi státy v seversko-baltském regionu na tamních integračních procesech a upozornit tak význam blízkých vztahů se zeměmi v regionu pro finskou zahraniční politiku s ohledem na finlandizaci. Kapitola se věnuje spolupráci nejen skandinávských zemí, ale i kooperaci v celém seversko-baltském regionu a poukazuje i na zapojení Ruska v rámci tamních regionálních organizací. Pobaltské země jsou zahrnuty do kapitoly z důvodu jejich blízkých vztahů se skandinávskými státy, která jim umožňuje identifikaci se severním regionem. Prostřednictvím této kooperace se pobaltské státy snaží navenek etablovat jako země severu a negativně se vymezují vůči zařazení do východní Evropy, což je považováno za důsledek politiky vedené Sovětským svazem vůči pobaltským republikám. Pro skandinávské země je spolupráce s pobaltskými státy významná z hlediska námořní dopravy, kontroly znečištění životního prostředí, ale i z geopolitického a bezpečnostního úhlu pohledu (Neretnieks, 2006).

V první části kapitoly bude rozebírána spolupráce pěti zemí severní Evropy (Island, Dánsko, Norsko, Švédsko a Finsko), jejíž tradici bychom

našli v Kalmarské unii (viz kapitolu Historické příčiny a důvody procesu finlandizace). V oblasti severní Evropy již vzniklo mnoho mezinárodních organizací, vybrány budou pro ukázkou kooperace v regionu významné vládní regionální organizace, jelikož množství NGOs na území severní Evropy působí nespočetné množství a nelze je v jedné kapitole obsáhnout. Mnoho NGOs lze interpretovat jako důkaz, že spolupráce v regionu severní Evropy je vystavěna bottom up a to včetně vládních organizací Severské rady a Severské rady ministrů (Korhonen, 2011: 19).

Regionální spolupráce tvořila vždy základ finské zahraniční a bezpečnostní politiky. V současné době se na mnoha projektech podílí i Rusko, na jehož zapojení do spolupráce v regionu má největší zásluhu Finsko, což lze interpretovat jako vliv finlandizace. V době bipolární konfrontace byla pro Finsko spolupráce s východním sousedem nutností, která se transformovala do dnešní podoby, kdy je Rusko viděno jako důležitý partner v regionu⁵⁴.

Spolupráce se vždy konala na nejvyšší i té nejnižší lokální úrovni, v pohraničních oblastech sousedících států a zaměřuje se na průřezová (cross cutting) témata od ochrany životního prostředí, ekonomické, kulturní spolupráce až po bezpečnost.

Jak již bylo vysvětleno v kapitole Finlandizace, zajištění bezpečnosti v regionu severní Evropy bylo pro Finsko velmi podstatné a orientovalo na ní svou zahraniční a bezpečnostní politiku od vzniku samostatného státu. V období finlandizace spolupráce se skandinávskými zeměmi zároveň zprostředkovávala cestu směrem na Západ. V současné době lze na partikulárních krocích Finska pozorovat, že jeho cílem je zapojit Rusko do kooperace v regionu, s cílem nadále vyvíjet dobré vztahy.

Kapitola Charakteristika Finska jako součást Skandinávie, objasnila historickou, geografickou, kulturní a jazykovou spřízněnost zemí v regionu. Všechny tyto prvky utvářejí jejich skandinávskou (severskou)

⁵⁴ Russia Action Plan, Government Resolution, Government of Finland 16 April 2009.

identitu, na níž je v integračních procesech kladen zvláštní důraz a tato sdílená identita je považována za základ spolupráce, jak lze vyčíst na internetových stránkách a v jednotlivých prohlášeních každé z organizací. V období finlandizace svou participací v těchto organizacích Finsko dávalo jasně najevo svou geopolitickou příslušnost a zároveň také prostřednictvím Severské rady získalo partnery v zemích, s nimiž sdílelo identitu a mohlo rozšířit své obchodní styky na Západ.

Nejvýznamnější organizací sdružující všechny skandinávské země včetně jejich autonomních oblastí je Severská rada, která vznikla v roce 1952⁵⁵. Finsko do Severské rady vstoupilo až v roce 1955. Činnost Severské rady se uskutečňuje na základě Helsinské úmluvy, která vstoupila v platnost roku 1962. Na jejím základě se Severská rada schází jednou ročně vždy v předsednické zemi. Předsednictví se po roce střídá, pro rok 2012 byla předsednickou zemí právě Finsko⁵⁶.

Severská rada ministrů byla založena v roce 1971. Jde o mezivládní fórum, skládá se z rad deseti ministerstev, na rozhodnutích vydávaných ministerstvy se musí shodnout jednotně všechny členské země. Celkovou odpovědnost nesou premiéři, dohlížíjí především na mezivládní spolupráci. Jejich rada se schází jednou ročně. Od doby vstupu Švédska a Finska do EU se Severská rada premiérů schází vždy před summitem EU, jelikož cílem severských zemí je artikulovat zájmy společně, vystupovat jednotně v rámci mezinárodních organizací a jednat kolektivně se silnými státy, mezi které náleží popřípadě Rusko⁵⁷.

⁵⁵ Jen pro připomenutí: roku 1954 vznikl společný pracovní trh, 1958 byla zavedena pasová unie, roku 1984 vstoupila v platnost úmluva o sociálním zabezpečení. Norden: <http://www.norden.org/en/nordic-council/the-nordic-council/the-history-of-the-nordic-council/1953-1971>, 21.11. 2012.

⁵⁶ Předsednický stát Severské rady nemůže ve stejnou dobu předsedat Severské radě ministrů. Ministry for foreign Affairs of Finland: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=37623&contentlan=2&culture=en-US>, 21.11. 2012.

⁵⁷ Norden: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/the-prime-ministers>, 22.11. 2012.

Po skončení bipolární konfrontace až do poloviny 90. let se začalo diskutovat o krizi severské identity. Státy hledaly nové společné cíle, prvním z nich se stala pomoc pobaltským státům integrovat se do EU a dalších západních struktur, čehož se jim podařilo poměrně v krátké době dosáhnout a roku 2004 pobaltské republiky vstoupily do EU i do NATO (Korhonen, 2011: 29).

Severská rada ministrů reagovala na měnící se mezinárodní prostředí po skončení bipolární konfrontace a zvláště pak po teroristickém útoku v září 2001 formulováním nových témat spolupráce⁵⁸, která jsou diskutována v rámci Nordic Globalisation Forum (Severké globální fórum), jež vzniklo v roce 2007 na setkání Severské rady premiérů v Punkaharju (východní Finsko). Radě téhož roku předsedalo Finsko a založení Severského globálního fóra bylo naplněním úkolů, které si Finsko pro své předsednictví stanovilo⁵⁹. Cílem fóra je reprezentace regionu severní Evropy na globální úrovni jako jednotného celku, který hájí své společné zájmy a má usnadnit konkurenceschopnost zemí regionu v globálním měřítku. Rozhodnutí se uskutečňují na základě údajů vycházejících z každoročně aktualizovaných informací globalbarometru⁶⁰. Toto fórum vzniklo mimo jiné z nutnosti formulování společné zahraniční politiky regionu severní Evropy na globální úrovni, jelikož globálním výzvám nejsou malé státy schopny čelit samostatně (Korhonen, 2011: 21).

Příkladem společné reakce zemí na globální problémy participujících v tomto fóru může být poslední finské předsednictví

⁵⁸ Severská rada ministrů prošla v roce 2005 vnitřní reformou (Korhonen, 2011: 20).

⁵⁹ Finsko si vytkló za cíl upevnění vztahů mezi členskými státy, rozšíření spolupráce v regionu o pobaltské země a kooperaci států na globálních tématech (The Nordic Region: A region of opportunity close to you Programme or The Finnish Presidency of the Nordic Council of Ministers 2007, 2006: 10-12).

⁶⁰ Norden: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/globalisation-co-operation>, 22.11. 2012.

v Severské radě ministrů roku 2011, které se zaměřilo na témata související s ochranou životního prostředí a udržitelného rozvoje⁶¹.

Značným úspěchem, jehož dosáhly členské státy během finského předsednictví, byla Severská deklarace o solidaritě, která byla podepsaná severskými ministry zahraničních věcí dne 5. dubna 2011. Deklarace vychází ze společných zájmů a cílů severských zemí a ještě více prohlubuje spolupráci především v oblasti zajištění bezpečnosti, pomoc by měla být poskytnuta v případě jakéhokoliv ohrožení (Korhonen, 2011: 22). Ohrožením je myšleno i napadení jiným státem, kybernetický útok nebo člověkem způsobená katastrofa. V případě tohoto aktu lze vidět sílí regionalizaci Skandinávie a systematické budování bezpečnostního společenství, které koresponduje s teorií Karla W. Deutsche (Kratochvíl, 2008: 63-73).

Finské ministerstvo zahraničí poskytovalo na svých stránkách program svého předsednictví mimo jiné i v ruštině⁶², což dokazuje snahu udržovat dobré vztahy se silným sousedem na východní hranici. Zároveň je z toho patrné, že určitým způsobem přetrvává post-finlandizační komplex, kdy Finsko na jedné straně úzce spolupracuje se zeměmi v regionu a současně podává Rusku informace o svých krocích, aby jej ujistilo o stále dobrých vztazích a zapojilo do některých projektů v rámci regionu.

Severské státy usilují nejen o formulování společné zahraniční politiky a jednotné formulování zájmů v reakci na globální témata, ale snaží se integrovat i svou obrannou politiku v rámci integračního uskupení NORDEFECO (Nordic Defence Cooperation), které vzniklo podepsáním memoranda v listopadu 2009 v Helsinkách⁶³. NORDEFECO je

⁶¹ The Nordic Region: A Green Climate Leader Programme for the Finnish Presidency of the Nordic Council of ministers 2011, 2010).

⁶² V současné době již není program finského předsednictví v ruštině dostupný ke stažení na stránkách www.formin.fi.

⁶³ Puolustusministeriö Försvarsministeriet Ministry of Defence: <http://www.defmin.fi/?l=en&s=448>,

deklarováno jako organizace pro spolupráci v oblasti obrany a na oficiálních internetových stránkách je zdůrazněno, že se nejedná o vojenskou alianci⁶⁴. Což lze interpretovat ze dvou hledisek, země severu chtějí být vnímány jako nositelé míru („the Nordic peace industry“) (Græger, 2011: 37) a vytvořením vojenské aliance by popíraly hodnoty, které reprezentují. Z druhého strategického pohledu to lze přičíst jejich participaci v misích OSN. Dalším důvodem je, že Island, Norsko a Dánsko již jsou členy NATO, s nímž v rámci PfP spolupracují Švédsko i Finsko. Dále pak vzhledem k sousednímu Rusku a vzhledem k zachování neutrality Švédska a Finska by nebylo možné, aby tyto dva státy participovaly ve vojenské alianci. NORDEFECO mimo jiné koordinuje činnost NORDSUP (Nordic Supportive Defence Structures Cooperation) a NORDCAPS (Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support)⁶⁵.

Region Baltského moře je významnou oblastí pro spolupráci zemí severu především po vstupu pobaltských republik do EU a do NATO, díky čemuž se spolupráce v zajištění bezpečnosti uskutečňuje zejména v rámci těchto organizací. Zvláště významný je tento region pro Švédsko a hlavně Finsko. Regionální spolupráce je koordinována prostřednictvím mnoha organizací, vzhledem k tématu a rozsahu své diplomové práce jen vyjmenuji některé z nich HELCOM. HELCOM se věnuje především

23.11. 2012.

⁶⁴ „COOPERATION - NOT ALLIANCE - NORDEFECO does not aim for new military or political alliances between the nations. Mutually reinforcing cooperation in capability development can be achieved without negative influence on participating countries' different foreign and security policy orientation and membership obligations in NATO, the EU and the UN. On the contrary, closer practical cooperation in capability development would constitute a supplemental approach in providing the capabilities and forces required by these organisations.“ NORDEFECO: <http://www.nordefco.org/facts-about-nordefco/>, 23.11. 2012.

⁶⁵ NORDCAPS byly vytvořeny v roce 1997 na základě dlouhotrvající vojenské spolupráce skandinávských zemí v peace-keepingových misích OSN. Ve své činnosti navázaly na předchozí vojenskou spolupráci NORDSAMFN

(Nordic cooperation group for military UN matters), které byly založeny v roce 1964 a participovaly na ní Norsko, Dánsko, Švédsko a Finsko. NORDCAPS: <http://www.nordcaps.org/?id=125>, 23.11.2012.

v otázkách spojených s životním prostředím vzhledem k tomu, že Rusko nadále zůstává jedním z největších znečišťovatelů Baltského moře⁶⁶, usilovalo zejména Finsko o zapojení Ruska do této spolupráce.

GOFREP (the Gulf of Finland Reporting) je spolupráce Finska, Estonska a Ruska v námořních navigačních systémech a sdílení informací o pohybu lodí, aby se snížilo riziko nehod. Spolupráce probíhá od roku 2004⁶⁷. Uvážíme-li, že i na semináři SUCBAS, organizaci zaměřené na technologii navigací, byl zmíněn politický přesah, lze předpokládat, že podobným způsobem se skrývá i v GOFREP. Jde o další rozvíjení finských, estonských a ruských vztahů a o další způsob sbližování se.

Spolupráce v severo-baltském regionu se týká širokých témat, hlavní je otázka ochrany životního prostředí, energetika, námořní transport a bezpečnosti ve všech ohledech⁶⁸. Např. Finsko a Švédsko pomáhalo zajistit východní hranice pobaltských republik kvůli vysoké míře ilegální imigrace. (Neretnieks, 2006: 353).

Mnoho projektů seversko-baltské spolupráce je uskutečňováno v rámci fóra EU ND (Northern Dimension) a dále prostřednictvím Strategie pro Baltské moře (the Baltic Sea Strategy - BSS)⁶⁹, která se soustředí pouze na pobaltské republiky (Bengtsson, 2011: 55). Severská rada podporovala osamostatnění pobaltských republik v roce 1989, ovšem oficiální seversko-baltská spolupráce začala až v roce 1991 a jejím výsledkem bylo podepsání dohody o spolupráci Severské rady a Baltského shromáždění. Baltské země se snažily navázat spolupráci nejen v sousedním regionu, ale usilovaly i o připojení do EU a NATO, což

⁶⁶ Challenges of the Baltic Sea and on Baltic Sea Policy Government Report, 2009: 14, 16, 17.

⁶⁷ Helsingin Sanomat:

<http://www.hs.fi/english/article/GOFREP+to+reduce+danger+of+ships+colliding+in+Gulf+of+Finland/1076154413022>, 7.12. 2012.

⁶⁸ Challenges of the Baltic Sea and on Baltic Sea Policy Government Report, 2009: 9.

⁶⁹ BSS se soustředí pouze na pobaltské republiky. Jedná se o vnitřní strategii EU a nemá širší přesah, nedotýká se Ruska (Bengtsson, 2011: 55).

bylo mimo jiné zapříčiněno zkušenostmi se sovětskou okupací a ještě dlouhou dobu po dosažení samostatnosti bylo Rusko vnímáno jako hrozba. Litva, Lotyšsko a Estonsko považovaly integraci směrem na Západ za cestu zajištění bezpečnosti a za způsob vymezení se vůči Rusku. Což se jim za významné podpory především ze strany Švédska a Finska podařilo dosáhnout (Neretnieks, 2006: 359-360). Severská rada považovala za nutné, aby se čerstvě osamostatněné republiky sjednotily, vzájemně mezi sebou spolupracovaly a navenek vystupovaly jednotně. Severská rada jim poskytla teoretický strukturální rámec pro kooperaci, který byl aplikován v roce 1991 k založení Baltského shromáždění. Severská rada toto viděla jako první krok k získání partnera v regionu baltského moře⁷⁰.

Významnou organizací v regionu je Rada států Baltského moře (Council of the Baltic Sea States – CBSS). Organizace, vznikla v roce 1992, funguje na bázi fóra, jejími členskými státy jsou: Island, Norsko, Dánsko, Švédsko, Finsko, Německo, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Rusko. Na společných zasedáních je přítomen reprezentant EU. Toto regionální fórum je jedním z příkladů spolupráce Finska a Ruska v rámci multilaterálních uskupení. Dále se Finsko podílí na činnosti Spolupráce regionů Baltského moře (Baltic Sea States Subregional Co-operation - BSSSC), která je uskutečňována na regionální úrovni. Rusko je tedy zastoupeno pouze regiony: Kaliningradská oblast, Leningradská oblast, Petrohrad, Pskovská oblast (Leichtová, 2009:195-196).

V současné době je spolupráce baltských republik a skandinávských zemí, stejně tak i jejich společných organizací koordinována zejména prostřednictvím Nordic-Baltic Cooperation 5+3 (NB8), jejímž členem není Ruská federace. NB8 byla založena v době dánského předsednictví v Severské radě roku 2010. Spolupráce zahrnuje

⁷⁰ Norden: <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/the-baltic-sea-region>, 23.11. 2012.

široká témata. Státy usilují o harmonizování svých společných cílů a artikulování zájmů na globální úrovni v rámci mezinárodních organizací (MMF, WTO, WB, EU a další). Snaží se vystupovat v globálních tématech jednotně např. směrem k Rusku a Číně⁷¹.

Příkladem výrazného úsilí artikulování společné politiky a sjednocení zahraničně politických postojů států NB8 je otázka Severního ledového oceánu (Bengtsson, 2011: 54, 58). Každý stát vychází ze zcela odlišné geopolitické situace, která silně ovlivňuje jeho rozhodování⁷². Baltské země se snaží jednat prostřednictvím EU, navíc silným klíčovým aktérem je zde Rusko, s nímž usiluje o rozvinutí spolupráce tradičně zejména Finsko (dalšími aktéry usilujícími o vliv v Severním ledovém oceánu jsou USA, Kanada a Čína) Jak bylo zcela zřejmé na odborném semináři Changing Climate of Arctic Governance a Finnish and Chinese Perspective, stanoviska severských zemí vůči této problematice jsou zcela nejednotná. Hannu Halinen (Velvyslanec pro záležitosti Severního ledového oceánu z Ministerstva zahraničních věcí Finska) a Lassi Heininen (profesor z Laponské univerzity) rozebírali na semináři zájmy jednotlivých států v oblasti Severního pólu. Dle jejich prezentací, bylo zřejmé, že Finsko si zcela jasně hledá oporu pro svou politiku v severských zemích, aby bylo silnější ve vyjednáváních s Ruskem i s dalšími aktéry. Což je v současné situaci velmi složité, jelikož samy státy neartikulovaly doposud zcela jasně svá stanoviska. Minimálně jasné je, že severské státy kladou důraz na zajištění ochrany životního prostředí v Severním ledovém oceánu. Finsko si uvědomuje, že v případě vyjednávání s Ruskem o Arktidě potřebuje oporu ve skandinávských zemích, ale i v Evropské unii (Halinen, Heininen, 2012).

⁷¹ NB8 Wise Men Report, 2010: 2-7.

⁷² Ani skandinávské země nevystupují v této otázce jednotně, např. Dánsko jako jediná skandinávská země umožnilo Číně přístup do oblasti Arktického oceánu přes Grónsko. (Heininen, Halinen, 2012).

Spolupráce na regionální úrovni je v současné době pro finskou zahraniční politiku stejně významná jako v době bipolární konfrontace. Finsko dnes potřebuje spolehlivé partnery nejen v jednáních s Ruskem, ale i na globální úrovni, aby dosáhlo svých cílů v mezinárodním prostředí a zajistilo bezpečnost, což vyzdvihl ve svém listopadovém (2012) proslovu Erkki Tuomija, finský ministr zahraničních věcí. Zdůraznil zejména význam Deklarace o solidaritě a zapojení pobaltských zemí do spolupráce v severském regionu (Tuomija, 2012).

5.2 Westernizace finské zahraniční politiky

Pro podnázev kapitoly si autorka vypůjčila termín, který používá Sami Moisio, jenž pojmem westernizace vyjadřuje směřování finské zahraniční politiky po skončení bipolární konfrontace. Slovo westernizace napovídá, že cílem nového kurzu zahraniční politiky bylo distancovat se od politiky finlandizace a otevřeně usilovat o zapojení se do evropských integračních struktur (Moisio, 2008). Takováto otevřená politika byla pro Finsko ještě před rozpadem SSSR nemožná. Podkapitola je věnována finské integrační politice, především finské participaci v EU. Směřování Finska do EU bude zohledněno v kontextu integračních politik ostatních severovýchodních zemí. Jak vyplývá z kapitoly Geopolitická charakteristika Finska, vztahy s ostatními zeměmi severu jsou pro Finsko základní, nelze tyto státy zcela opomenout.

Rozpad SSSR znamenal uvolnění situace ve světě a konec rusko-finské Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z roku 1948. Na důkaz přetrvávajících dobrých vztahů a důvěry mezi oběma státy byla roku 1991 uzavřena nová Dohoda o spolupráci a vzájemném přátelství, která již neobsahovala článek o vojenské pomoci (Raunio, Tiilikainen, 2003: 137). Finsko se tak vymanilo z neustálého dohledu a hrozícího nebezpečí vstupu cizích vojsk na své území, ujistilo Rusko o spolupráci a otevřelo si dveře směrem do evropských struktur.

Finská integrační politika vychází ze zahraniční a bezpečnostní politiky, přičemž je kladen důraz na bezpečnostní dimenzi EU a další bilaterální i multilaterální smlouvy o spolupráci⁷³, jak lze vyčíst ze základní definice finské zahraniční politiky, jak je prezentována na stránkách ministerstva zahraničních věcí⁷⁴.

5.3 Finsko a EU

Po roce 1991 se Finům otevřely dveře směrem na Západ a mohli otevřeně dát najevo identitu se západními zeměmi Evropy, což se začátkem 90. let stalo poměrně základní otázkou finské zahraniční politiky. Nová situace umožnila po více než čtyřech desetiletích „politiky ticha“ naplnit touhu po integraci v západoevropských strukturách, což se samozřejmě odrazilo na odlišném integračním procesu, než jaký byl patrný u jiných zemí severu. Pro Finsko se členství v EU stalo základní otázkou identity, z geopolitického hlediska byla zdůrazňována nutnost úplného členství v EU jako napravení geografické pozice Finska. Tento postoj k integraci Finska do EU na začátku 90. let byl důsledkem politiky finlandizace a jen potvrzuje hypotézu, že finlandizace ovlivnila další kroky Finska v zahraniční politice (Moisio, 2008: 78) a její jemné nuance lze najít i dnes. Finský přístup ke členství v EU byl, stejně jako dánský, švédský a norský, charakterizován jako pragmatický⁷⁵, avšak oproti ostatním severským zemím Finsko usilovalo o vstup do EU a další

⁷³ „Foreign and security policy is based on good bilateral and international relations, a strong role in the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the EU, effective multilateral cooperation and credible national defence.“ Ministry for Foreign Affairs of Finland: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=32280&contentlan=2&culture=en-US>, 24.10.2012.

⁷⁴ Ministry for Foreign Affairs of Finland: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=32280&contentlan=2&culture=en-US>, 24.10.2012.

⁷⁵ Severní rozšíření EU se uskutečnilo v roce 1973, do ES vstoupila Velká Británie, Irsko a Dánsko. Podle plánu se členem mělo stát, avšak výsledek referenda rozhodl o nevstoupení do ES. Norsko začalo znovu vyjednávat s EU v roce 1993, s cílem vstoupit do EU společně se Švédskem a Finskem v roce 1995, ale referendum opět rozhodlo o zachování stávající situace (Fiala, Pitrová, 2003: 98, 138).

integraci mnohem více než Dánsko, Švédsko a Norsko (Raunio, Tiilikainen, 2003: 13). Hlavním důvodem se stalo vyjádření regionální identity a možnost integrace se státy západní Evropy, s nimiž Finové cítili sounáležitost. Věděli, že vstupem do EU nabyde finská geopolitická situace nové dimenze, jež přiblíží v mentální mapě Finsko západní Evropě. Sdílení identity se stalo základem finské integrace do Evropského společenství, nejen v rétorickém diskurzu. Finové již nechtěli zůstat mimo nebo na okraji jakéhokoliv evropského integračního dění a chtěli se plně zapojit do rozhodovacího procesu (Moisio, 2008: 85 -86).

Samozřejmě, že členství v EU nebylo jen otázkou identity, ale v případě veřejného diskurzu ve Finsku se jednalo o základní argument, naněmž stavěla pro-evropská část politiků. Důvod získat zpět západní identitu vycházel především ze zkušenosti zahraniční politiky ve 2. polovině 20. století, kdy se Finsko snažilo zapojit do vznikajících integračních struktur v západní Evropě, ale muselo vždy veškeré prohloubení spolupráce směrem na Západ vybalancovat i směrem k SSSR. Navíc v době, kdy Finsko podalo žádost o členství v EU roku 1992, již bylo členem úplným členem EFTA, Rady Evropy a EHS. Členství v utvářejícím se jednotném Evropském společenství bylo dalším logickým návazným krokem (Raunio, Tiilikainen, 2003: 12).

Integraci Finska do EU nahrál i výsledek voleb v březnu 1991, které vyhrála Strana středu (KESK)⁷⁶ a uzavřela koalici s Národní koaliční stranou (KOK neboli také Konzervativní stranou), se Švédskou lidovou stranou a s Finskou křesťanskou unií. Sociální demokraté (SDP) skončili v celkovém pořadí druhí s 22% a postavili se do opozice⁷⁷. Přestože vítězná Strana středu nebyla vysloveně pro členství v EU, její nejsilnější koaliční partner, Konzervativní strana se přiklápěla k integraci Finska, stejně jako opoziční SDP. Prezident Koivisto, ale i předseda vlády

⁷⁶ „Formálně Agrární strana“ (Jakobson, 1998: 107).

⁷⁷ FINLAND Parliamentary Chamber: Eduskunta-Riksdagen: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2111_91.htm, 11.11. 2012.

a předseda Strany středu, Esko Aho, souhlasili, aby Finsko podalo žádost o členství. Eduskunta nakonec schválila žádost o členství v EU díky silné podpoře opoziční SDP⁷⁸ (Jakobson, 1998 : 107).

Pro-evropská část se v debatě o členství v Evropské unii opírala o argument evropské identity a potřeby zajištění bezpečnosti. Zastánci opačného názoru se obávali, že úplnou integrací v ES by Finsko ztratilo svůj neutrální status (Olesen, 2000: 154), který zůstal základem dobrých vztahů s Ruskem (Raunio, Tiilikainen, 2003: 23). Prezident Koivisto byl zpočátku poněkud skeptický k dalšímu rozšiřování a prohlubování integrace, jelikož nesouhlasil s rozhodnutím parlamentu, že Finové počkají s žádostí o vstup do ES až na švédské rozhodnutí. Švédsko nakonec podalo žádost v červnu 1991 a Finsko v březnu 1992 (Penttilä, 1995: 26; tamtéž, 2003: 24). Skutečnost, že Finsko čekalo s žádostí na vyjádření švédského stanoviska, výborně demonstruje, jak severská dimenze spolupráce a pevné vztahy v regionu zůstávají základem pro finskou zahraniční politiku.

Důležitým důvodem pro vstup do EU byla už tak poměrně vysoká závislost finského exportu na EFTA. Důraz byl dále kladen na integraci do EU, čímž by Finsko získalo větší vliv na rozhodovací proces v záležitostech, které už se ho bez tak dotýkaly (Raunio, Tiilikainen, 2003: 29). Navíc ke konci 80. let a začátkem 90. let selhal obchod s Ruskem, k čemuž se přidala recese finského exportu směrem na Západ. V září 1992 se finská marka propadla o 17 %, finské HDP kleslo o 15 % a nezaměstnanost stoupla ze 3 % téměř na 20%. Ekonomická situace ve Finsku potřebovala takové řešení, aby mohla být zachována vysoká úroveň welfare state. Mnozí viděli řešení právě v zapojení Finska do EU. Na druhou stranu zde byl problém společné zemědělské politiky členských států EU. Finsko se obávalo znevýhodnění svých zemědělců,

⁷⁸ Žádost o členství v EU byla Eduskuntou (finským parlamentem) schválena 133 hlasy ze 200 (Jakobson, 1998: 107).

i když na začátku 90. let zemědělství tvořilo zhruba 3% HDP a pracovalo v něm kolem 7% obyvatel. Nešlo o velká čísla, ale pro Fíny je zemědělství velmi podstatné, Finové si dodnes hrdě připomínají svou farmářskou minulost (Jakobson, 1998: 108 srov. Gassen, 2009: 28).

Vstup do EU se jevil kontroverzním v otázkách spojených s bezpečnostní politikou. Zastánci integrace do EU obhajovali svůj názor nutností participovat na společné bezpečnostní politice vzhledem ke zkušenostem z období bipolární konfrontace. Na druhou stranu jejich argument pro sebe využila opozice, která tvrdila, že Rusko již není nepřitelem a taková politika by mohla být vnímána pouze jako provokace a ukázka nedůvěry vůči silnému sousedovi (Raunio, Tiilikainen, 2003: 31). Přesto společná zahraniční a bezpečnostní politika patřila k jednomu z hlavních důvodů vstupu Finska do EU, důraz byl kladen na posílení bezpečnosti státu (Ojanen, 2008: 58).

Dne 16. října 1994 se uskutečnilo referendum o vstupu Finska do EU. Rozdíl hlasů však nebyl příliš velký, 57% se vyjádřilo pro členství a 43% nesouhlasilo s integrací. Finsko na základě výsledku referenda vstoupilo do EU. Opozice oponovala, že referendum mělo probíhat ve Finsku ve stejnou dobu jako ve Švédsku, kde se konalo 13. listopadu 1994⁷⁹. Předpokládala, že výsledek by se změnil (Jakobson, 1998: 110-111; Raunio, Tiilikainen, 2003: 35). Dnes lze jen těžko odhadovat, zda by byl výsledek opravdu natolik odlišný.

Finsko se stalo členem EU dne 1. ledna 1995 společně se Švédskem a Rakouskem, Finsko svým vstupem do EU ukázalo, že ve vztahu k Evropě, především západní Evropě, je Paasikiviho-Kekkonenova linie překonána (Raunio, Tiilikainen, 2003: 38).

Přistoupením do EU se Finsko zavázalo k integrování a prohlubování spolupráce v rámci EU, která byla vystavěna třech pilířích.

⁷⁹ Regeringskansliet, Government Offices of Sweden:
<http://www.government.se/sb/d/3470/a/20685>, 06.11. 2012.

Klíčovým se pro Finsko stal II. pilíř EU, společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP), která byla v předcházejících debatách o finském členství v EU kontroverzním argumentem. Finové si stále ještě připomínali zkušenosti se zahraniční politikou z dob bipolární konfrontace a při svém vstupu do EU žádali o stvrzení neutrálního statusu, což korespondovalo s jedním z dalších důvodů, tedy sousedství s Ruskem (Raunio, Tiilikainen, 2003: 130).

Oproti ostatním severským zemím v EU, tedy Švédsku a Dánsku, se Finsko zařadilo mezi klíčové aktéry v EU v případě jednání o Evropské měnové unii. Základní otázkou pro Finsko nebylo, zda přijmout či odmítnout Euro, ale se stát zakládajícím členem měnové unie. Finská vláda, v té době vedená „duhovou koalicí“⁸⁰, eurozónu nevnímala pouze jako prostředek na pozvednutí finské ekonomiky, která se začala opět vzpamatovávat z krize v letech 1992 a 1993. Eurozónu chápala i z hlediska bezpečnostní politiky jako prostředek k prohloubení integrace, který by podpořil solidaritu mezi členskými státy. Eurozóna přiblížila Finsko o další velký krok v geopolitické situaci západní Evropě (Gassen, 2009: 42; Jakobson, 1998: 115-116;). Uvažování o eurozóně jako dalším kroku v bezpečnostní politice dokládá, že Finsko si stále neslo dědictví finlandizace a stále zde přetrvával post-finlandizační syndrom. Finská zkušenost s balancováním v období bipolární konfrontace zapříčinila odlišný postoj Finska k eurozóně, než jaký zaujaly Dánsku a Švédsko. Finsko sledovalo svůj cíl zapojit se do rozhodovacího procesu od samého počátku vzniku eurozóny a nechtělo hrát v integračním procesu EU marginální úlohu. Výsledkem bylo, že Finsko přijalo Euro za svou měnu v roce 2002, naproti tomu na základě rozhodnutí referend v Dánsku a Švédsku byly dodnes zachovány původní měny (Olesen, 2000: 155).

⁸⁰ „Duhovou koalicí“ po volbách v dubnu 1995 utvořilo pět stran SDP, Konzervativní strana, Aliance levice, Zelení a Švédská lidová strana (Jakobson, 1998: 113).

Finsko bylo v prvních letech svého členství velmi aktivní, participovalo na sjednocování EU jako politické unie, avšak zároveň hájilo zájmy malých členských států. Od počátku svého vstupu do EU připomínalo a zdůrazňovalo rovnost zájmů malých států, která je zajišťována systémem rotací v předsednictví EU. Dále společně se Švédskem podporovalo prvky deliberativní demokracie. Finsko vystupovalo proti změnám, které měla zavést Smlouva o Evropské unii. Stavělo se především proti změnám v hlasování, která by znamenala, že by se rozhodovalo kvalifikovanou většinou. Stejně tak Finsko bylo skeptické vůči jednou volenému předsedovi EU („prezidentovi“ jak je často v českých médiích označován). Finsko nakonec souhlasilo s mezivládní konferencí, která znamenala kompromis mezi finskými požadavky a původním návrhem a společně se Švédskem zdůrazňovalo nutnost posílení společné bezpečnostní politiky EU⁸¹. Evropská rada zohlednila švédské a finské požadavky a v červnu 2004 vydala Headline Goal 2010⁸². Téhož roku Finsko společně s dalšími státy včetně Norska zahájilo spolupráci v bojových skupinách EU, kde se promítly zvláštní vztahy Finska a Německa, jejichž skupiny ještě společně s Nizozemskými pracovaly společně (Gassen, 2009: 56).

V závěru finského druhého předsednictví v prosinci 2006 Eduskunta navzdory negativním výsledkům referenda ratifikovala Smlouvu o Evropské unii a v červnu 2008 byla schválena Lisabonská smlouva silnou většinou (tamtéž: 42-45).

5.3.1.1 Společná zahraniční a bezpečnostní politika a společná obranná politika EU a pragmatický postoj Finska

Finsko se vstupem do EU zavázalo k budování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, s níž se bezpodmínečně pojila i společná

⁸¹ Finský ministr zahraničí Erkki Tuomioja společně se svým švédským protějškem Lailou Freivalds prohlásili: „We want a stronger EU security policy“ (Gassen, 2009: 56).

⁸² Headline Goal 2010 ustanovil vznik Evropské bezpečnostní agentury (European Defence Agency - EDA) (tamtéž: 56).

obranná politika. Ta byla původně institucionálně ukotvena v Západoevropské unii⁸³, ale vzhledem k okolnostem a cílům, k nimž se EU zavázala⁸⁴, došlo ke spojení ZU s EU, což znamenalo i spojení společné zahraniční politiky s obrannou politikou (Archer, 2008: 10). Skutečnost, že členské státy se zavázaly ke společné obranné politice, která s sebou přinášela i povinnost participovat na vytváření společných vojenských jednotek, vnesla pochybnosti do finského statutu neutrality. Finsko stejně tak i Švédsko zakládaly své postavení neutrálního státu na neúčasti ve vojenských uskupeních. Nejvíce problematickým byl článek týkající se principu vzájemné obrany, který nakonec akceptovalo. Výsledné členství Finska v EU, vzhledem ke společné zahraniční a bezpečnostní politice, podle některých odborníků změnilo statut Finska, které již podle nich nelze považovat za neutrální (Ojanen, 2008: 59). Diskuse o neutralitě Finska neustále probíhá, samotní Finové považují svou republiku za neutrální stát, jelikož Finsko není členem v NATO. V tomto diskurzu dodnes pro Finy velkou roli hraje zkušenost s finlandizací, kdy si Finsko muselo obhájit a na diplomatické úrovni svou neutralitu vybojovat.

Finsko, které si zakládalo na neúčasti ve vojenských aliancích, zaujalo odlišný postoj v případě SZBP a EBOP. Po boku Švédska a Dánska se aktivně podílelo na vyjednáváních o přijetí Amsterodamské smlouvy, k čemuž došlo v roce 1997 a lze její podepsání přičíst za úspěch právě těmto třem státům. Finsko a Švédsko usilovaly o jednotnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU, především proto, že oba státy nejsou členy NATO a považovaly za nutné, aby EU vystupovala a jednala jednotně vůči nečlenským zemím (Olesen, 2000: 155, Raunio, Tiilikainen,

⁸³ V červnu 1999 v Kolíně nad Rýnem na zasedání Evropské rady bylo rozhodnuto o připojení ZEU k EU (Archer, 2008: 10).

⁸⁴ V roce 1997 byly Petersburské cíle zaneseny, týkající se jednoznačně ZEU, do Amsterodamské smlouvy, a to především díky švédskému a finskému úsilí, roku 1998 v St. Malo bylo rozhodnuto, na základě zkušenosti s kosovskou krizí, o nutnosti vytvořit samostatné akceschopné vojenské jednotky (tamtéž: 10).

2003: 133). Navíc společně se Švédskem zdůrazňovalo nezbytnost vytvořit společné obranné vojenské jednotky EU pro řešení náhlých krizí, do nichž by se měli možnost zapojit neutrální země (Raunio, Tiilikainen, 2003: 132).

Velký posun ve společné obranné politice EU nastal za finského předsednictví EU, navzdory tomu, že Finsko je malý stát a v době svého prvního předsednictví patřilo k novým členům EU, významně se zasloužilo o rozvoj společné obranné politiky. Lze to přičíst zkušenosti z doby bipolární konfrontace, kdy Finsko chtělo využít svého předsednictví, aby si vytvořilo bezpečnostní prostředí, navíc se chtělo etablovat jako klíčový člen EU⁸⁵ (Jakobson, 1998: 116). Finsko dokázalo, že i malý stát může hrát významnou roli, zasadit se o další vliv EU v globálním měřítku a její jednotné vystupování navenek. Dvěma hlavními cíli finského předsednictví se stalo institucionální ukotvení společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, rozvoj společné bezpečnostní a obranné politiky a s ní související vytvoření společných rychlých zásahových vojenských jednotek nezbytných pro řízení akutních vojenských krizí. Finsku se podařilo naplnit vytyčené cíle a to i díky hostování zasedání Evropské komise v Helsinkách v prosinci 1999, tedy v době finského předsednictví Komisi EU. Výsledkem setkání byl dokument Helsinki Headline Goal, jehož výstupy byly aplikovány v průběhu nadcházejících let (Archer, 2008: 10; Raunio, Tiilikainen, 2003: 134).

V souvislosti s dalším vývojem obranné politiky EU Finsko poskytlo roku 1999 jednotkám rychlého nasazení EU využívaných v mezinárodních krizích v 2000 vojáků (Raunio, Tiilikainen, 2003: 115-117, 134, 137).

⁸⁵ Značný podíl na tom nesla osobnost prezidenta Ahtisaariho, který měl bohaté zkušenosti jako zvláštní velvyslanec OSN v Namibii, navíc roku 1999 se podílel na vyjednáváních k ukončení krize v Kosovu. Těchto jednání se mimo jiné účastnil i bývalý ruský ministr zahraničních věcí Viktor Černomyrdin. Biografiakesus: <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=634>, 12.11.2012.

5.3.1.2 Severská dimenze - Nordic Dimension

Mimo dva výše uvedené základní cíle Finsko využilo svého členství v EU k formování nových vztahů s Ruskem, ruku v ruce s tím se stalo prostředníkem společné evropské politiky vůči Rusku⁸⁶ (Raunio, Tiilikainen, 2003: 137). Severská dimenze zároveň poskytla prostor severním zemím sdílet svou „severskost“-severskou identitu v rámci EU a redistribuovat hodnoty severských států. „Severskost“ se stala sociálním kapitálem a pojítkem Severské dimenze (Aalto, 2006: 108, 109).

Finsko bylo iniciátorem Severské dimenze, její koncept představil bývalý předseda vlády Lipponen v září roku 1997 v Rovaniemi na konferenci o Barentsově moři (Gassen, 2009: 29). Hlavním podnětem Severské dimenze bylo „integrovat Rusko do Evropy jako demokraticky fungující stát s tržní ekonomikou“⁸⁷. Další myšlenkou, jež stála u zrodu Severské dimenze, bylo zajištění stability v regionu a docílení „soudržnější a účinnější“ politiky EU v oblasti severu. Finsko však bylo za svou iniciativu kritizováno ostatními severskými zeměmi, jelikož koncept Severské dimenze představilo bez předchozích projednávání s dalšími severskými státy a se Severskou radou. Finsko jednoduše využilo SZBP EU jako „nástroj“ své zahraniční a bezpečnostní politiky a transhraniční spolupráce s Ruskem a jako nástroj k udržení bezpečnosti v regionu (Forsberg, Ojanen, 2000: 119, 124). Výslednou participací zemí severu na projektu, který Finsko iniciovalo samostatně, lze přičíst i sdílení severské identity.

Základní úlohou Severské dimenze je transhraniční spolupráce mezi členskými státy v regionu, ale má i regionální přesah. Jejím prostřednictvím dochází k „posilování dialogu“ s nečlenskými státy EU

⁸⁶ Krátce po vstupu Finska do EU dostal premiér Esko Aho za úkol sdělit Rusku kritiku ze strany Evropské unie směřovanou na ruské jednání v Čečensku (Raunio, Tiilikainen, 2003: 137).

⁸⁷ „The basic aim [of the Finnish initiative on the Northern Dimension] is to integrate Russia into Europe as a democracy and a market economy“ (Forsberg, Ojanen, 2000: 119).

a stala se nástrojem společné zahraniční politiky EU *vis-à-vis* Rusku⁸⁸. Cílem Severské dimenze je spolupráce ve všech sférách: kulturní, vzdělávací, technologickém pokroku, ochraně životního prostředí, zdravotnictví, energetické politice, trvale udržitelném rozvoji a dále pak v rozvoji regionu, spolupráci v oblasti Severního ledového oceánu⁸⁹ (Wessels, 2000: 21 - 23).

Členskými státy Severské dimenze jsou Dánsko, Švédsko, Finsko, Německo, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Polsko⁹⁰. Mezi další aktéry, kteří jsou zapojeni do spolupráce v rámci severního regionu, patří: Rusko, Bělorusko⁹¹, Ukrajina, Island a Norsko. Dále záležitostem týkajících se této oblasti věnuje pozornost i NATO. Na spolupráci v oblasti Baltu se podílí i Velká Británie, Francie a Nizozemí (Knudsen, 2000: 37). Z geopolitického hlediska členské státy korespondují s mentální mapou Finů, kde Finsko leží ve středu a je obklopeno dalšími členskými státy, z finského vnímání mapy Baltské i Barentsovo moře patří do regionu severní Evropy a jsou tedy i logickou součástí Severské dimenze (Forsberg, Ojanen, 2000: 121).

Severská dimenze EU byla ustanovena v prosinci 1997 na zasedání Evropské rady v Luxemburgu, o rok později na setkání Evropské rady ve Vídni, byla Severská dimenze přijata jako politika EU

⁸⁸ „The aim of the ND is to strengthen positively experienced interdependence and address by means of low politics and EU-assisted regional cooperation some of the foreign and security policy problems encountered by Finns, and also the other Nordics and the Balts in their own neighbourhood, especially vis-a-vis Russia“ (Aalto, 2006: 105). Skutečnost, že je zde partikulárně vyjmenováno Finsko, jen potvrzuje zvláštní roli Finska ve vztahu EU a Ruska.

⁸⁹ The Northern Dimension: <http://www.northerndimension.info/component/content/article/10-innerpage/11-northern-dimension-full>, 16.11. 2012.

⁹⁰ Pobaltské státy v době vzniku Severské dimenze žádaly o členství v EU, ale zapojily se do spolupráce v rámci tohoto uskupení. Spolupráci v rámci Severské dimenze využily k urychlení integrační procedury do EU (Knudsen, 2000: 36).

⁹¹ Bělorusko získalo možnost spolupracovat se Severskou dimenzí především díky iniciativám Marttiho Ahtisaariho, který chtěl, aby se Severská dimenze otevřela spolupráci s Běloruskem i Ukrajinou (Aalto, 2006: 107). Bělorusko a Ukrajina spolupracují se Severskou dimenzí především v oblasti transportu a logistiky. The Northern Dimension: <http://www.northerndimension.info/component/content/article/10-innerpage/8-nd-partnerships>, 16.11. 2012.

a pravidla jejího fungování byla ustanovena v červnu 1999 Evropskou radou v Kolíně nad Rýnem (Knudsen, 2000: 31). Na summitu v Helsinkách (v době prvního finského předsednictví) Komise EU společně s Evropskou radou připravila první Akční plán pro Severskou dimenzi, jenž byl Evropskou radou přijat v červnu 2000. V rámci Severské dimenze došlo k uzavření Dohody o spolupráci s nečlenskými zeměmi severu Islandem a Norskem a dále pak s Ruskem. Tyto státy se staly rovnými partnery EU. Prostřednictvím Severské dimenze EU vystupuje navenek jednotně, především ve vztazích s Ruskem⁹². Severská dimenze v době svého vzniku i dnes je vnímána Ruskem na oficiální úrovni pozitivně a chápána jako cesta k rozvoji vztahů s EU (Forsberg, Ojanen, 2000: 124). Na druhou stranu se objevily v Rusku názory, že Severská dimenze je pouze snaha EU získat snadnější přístup k přírodním zdrojům v severozápadní oblasti Ruska (Aalto, 2006: 107). Energetická politika se nepochybně stala jedním z hlavních témat spolupráce v rámci Severské dimenze, dokazuje to i skutečnost, že ve druhém Akčním plánu přijatém na dobu 2003-2006 se energetika stala jednou z klíčových oblastí spolupráce. EU a Rusko zahájily dialog týkající se partikulárně energetiky a životního prostředí, v němž region severní Evropy hraje úlohu „pokusného králíka“ „pilotních projektů“ (tamtéž, 2006: 111).

Vstup Finska do EU a především přijetí a aplikování Severské dimenze znamenalo změnu ve finsko-ruských vztazích, jelikož Finsko v rámci Severské dimenze nejednalo pouze samo za sebe. Finsko se ujalo aktivit spojených s partnerstvím EU a Ruska a stalo se důležitým prostředníkem ve vyjednáváních. Finsko bylo viděno ze strany EU jako stát zkušený jednat na diplomatické, ekonomické i regionální úrovni s východním sousedem EU z doby bipolární konfrontace. Zároveň samo Finsko začalo využívat Severskou dimenzi pro nastavení nových finsko-

⁹² European Union External Action: http://eeas.europa.eu/north_dim/index_en.htm, 16.11. 2012.; The Northern Dimension: <http://www.northerndimension.info/component/content/article/10-innerpage/8-nd-partnerships>, 16.11. 2012.

ruských vztahů, které se odehrávají především v rámci tohoto multilaterálního fóra (Ojanen, 2008: 69; Knudsen, 2000: 58).

Příkladem, který by demonstroval změny ve finsko-ruských vztazích a úlohu Finska ve SZBP EU může být finské předsednictví v Komisy EU. Finsko uspořádalo summit EU a Ruska v reakci na ruský vojenský zásah v Čečensku. Finsko bylo hlavním iniciátorem setkání, které se uskutečnilo v Helsinkách v říjnu 1999, kde byly na Rusko uvaleny sankce za jeho postup vůči Čečensku. I když se jednání uskutečnilo pod záštitou EU, rusko-finské vztahy se zhoršily (Raunio, Tiilikainen, 2003: 122).

Na další summit EU pořádaný Finskem tentokrát v Lahti bývalá finská prezidentka, Tarja Halonen, jela pozvat ruského prezidenta Putina už v červnu (2006)⁹³. Finsko se v rámci Severské dimenze ve vztazích s Ruskem dostalo (neoficiálně) na pozici lídra a další významné kroky byly učiněny za druhého předsednictví Finska EU, kdy na listopadovém summitu 2006 byla přijata Nordic Dimension Political Declaration a Nordic Dimension Policy Framework Document⁹⁴.

5.4 Finsko jako potencionální člen NATO

Otázka finského členství v NATO odráží geopolitickou situaci republiky plynoucí z její geografické pozice, historických zkušeností zejména s politikou finlandizace a kulturní příslušnosti. Finský postoj k Severoatlantické alianci je srovnatelný s postojem sousedního Švédska. Oba dva státy se snaží udržet si svou neutralitu a současně chtějí mít co největší vliv na rozhodování Aliance. Neutralita je pro finskou zahraniční politiku i dnes velmi podstatná a je na ni kladen poměrně silný důraz. Avšak neutralita Finska i Švédska bývá v současné době zpochybňována vzhledem k participaci na SZBP EU, ESDP a NORDEFECO, proto je

⁹³ Helsingin Sanomat 15.06. 2006 :
<http://www.hs.fi/english/article/President+and+Government+have+different+opinions+on+EU+representation/1135220304326>, 18.11. 2012.

⁹⁴ European Union External Action: http://eeas.europa.eu/north_dim/index_en.htm, 16.11. 2012.

často termín neutralita v odborných člancích i oficiálních zprávách nahrazován pojmem neangažovanost a Finsko se Švédskem bývají označovány za post-neutrální země⁹⁵ (Vaahtoranta, Fosberg, 2000: 3, 17).

Stejně jako se zahraniční politiky skandinávských zemí odlišují v integraci v rámci EU, tak jsou rozdílné i jejich zahraniční a bezpečnostní politiky v případě NATO. Zatímco Island, Norsko a Dánsko byly zakládajícími členy Severoatlantické aliance v roce 1949, Švédsko a zejména Finsko přistupují k členství poněkud opatrněji. Postoje zemí vycházejí z jejich geopolitické situace a především ze zkušeností s finlandizací. Finské a švédské postoje bývají velmi často srovnávané, jelikož základ jejich bezpečnostní a zahraniční politiky vycházejí z neangažovanosti (Lucas, 2011: 3; Pursiainen, 2002: 40-41;).

Diskuse o případném vstupu Finska do NATO zůstává ve finském veřejném diskurzu stále kontroverzním tématem, názory volebních kandidátů na finské členství v NATO mohou ovlivnit volební výsledky. Právě na potenciálním vstupu do NATO je velmi snadno pozorovatelný přetrvávající vliv finlandizace. Veřejná diskuse velmi výrazně reflektuje zkušenost s politikou finlandizace v době bipolární konfrontace a fakt, že Rusko se poměrně silně staví do opozice vůči úplnému zapojení Finska do Severoatlantické aliance. Případné úplné členství v NATO by navíc znamenalo ztrátu statutu neutrality neboli jinými slovy neangažovanosti. Rusko považuje i dnes za důležité, aby Finsko nevstupovalo do NATO, jelikož si na své východní hranici chce udržet neutrálního souseda, zvláště poté, kdy do NATO vstoupily Litva, Lotyšsko a Estonsko (Dahl, 2011: 7-8; Vaahtoranta, Fosberg, 2000: 18).

⁹⁵ Navzdory mnoha podobnostem finské a švédské neutrality a pozice vůči NATO i Rusku, je zde výrazný rozdíl v uvažování o těchto státech ze strany Severoatlantické aliance plynoucí z doby bipolární konfrontace. Zatímco v případě ohrožení Švédska, i přes jeho neúčast v NATO, byla Aliance připravená zakročit a bylo v podstatě neoficiálně chráněno ze strany NATO. Finsko vzhledem k jeho spolupráci se SSSR v rámci dohody z roku 1948 bylo přiřazováno do sovětské sféry vlivu (Vaahtoranta, Fosberg, 2000: 9).

Finsko v 90. letech formulovalo svou zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku v reakci na konec bipolární konfrontace a zvažovalo všechny alternativy multilaterální spolupráce včetně členství v NATO. V tu dobu vládl prezident Martti Ahtisaari⁹⁶, který byl velmi pozitivně nakloněn úplnému členství Finska v této organizaci. I Max Jakobson, bývalý zástupce Finska v OSN, viděl finskou participaci ve vojenské alianci jako řešení finské bezpečnosti a obranné politiky. Hlavním důvodem dle Jakobsona, proč by se Finsko mělo stát členem NATO, byla možnost většího působení na rozhodování v otázkách SZBP, ESDP⁹⁷ EU i v rámci NATO. On sám si nemyslel, že by finský vstup do NATO výrazným způsobem ovlivnil Rusko a narušil rusko-finské vztahy. Celkově v průběhu 90. léta byla zahraniční politika Finska vedena prezidentem Ahtissarim směrem k vstupu do NATO, jelikož to v té době byly příznivé podmínky: Rusko bylo poměrně slabé (Hämäläinen, 2011), navíc uzavřelo s NATO smlouvu o PfP a o vzniku Rady pro NATO a Rusko (NATO-Russia Council-NRC)⁹⁸ (Vaahtoranta, Fosberg, 2000: 31).

Finsko nakonec v 90. letech zvolilo opět pragmatickou cestu neangažovanosti, jakou již dříve nastoupil Paasikivi a Kekkonen, přestože Martti Ahtisaari i Max Jakobson patřili k velkým zastáncům vstupu Finska do NATO a finské členství v NATO považovali do budoucna za nevyhnutelný krok. Finsko se roku 1992 stalo pozorovatelem v Severskoatlantické radě spolupráce (NACC - the North Atlantic Cooperation Council). V roce 1994 se Finsko společně se Švédskem zapojilo do Partnerství pro mír (Partneship for Peace-PfP)⁹⁹ a do programu Plánování (the Planning and Review Process-PARP). Roku 1997 patřilo

⁹⁶ YLE:

http://yle.fi/uutiset/news/2010/12/ahtisaari_speaks_out_about_nato_membership_and_russia_2230657.html, 27.11. 2012.

⁹⁷ European Security and Defence Policy.

⁹⁸ NATO: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm, 25.11. 2012.

⁹⁹ Ve stejný rok bilaterální smlouvu s NATO v rámci programu PfP podepsalo mimo jiné Švédsko, Rusko a baltské republiky (Litva, Lotyšsko a Estonsko). NATO: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm, 25.11. 2012.

k zakládajícím zemím Rady euro-atlantického partnerství (the Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC), která nahradila NACC a začala fungovat především diskusním fórem a dává podněty k rozvíjení euro-atlantické spolupráce¹⁰⁰ (Sierla, 2007: 21).

Finský postoj k NATO negativně ovlivnila humanitární intervence v bývalé Jugoslávii v roce 1999, v témže roce Ahtisaari vzhledem ke své nemoci se rozhodl nekandidovat na prezidenta v dalším volebním období. Prezidentkou byla zvolena Tarja Halonen, která krátce po nástupu do funkce prohlásila, že Finsko nebude usilovat o vstup do NATO. Rusko velmi uvítalo, že si Finsko ponechá svou politiku neangažovanosti. Dodnes podporuje trvalou finskou politiku neangažovanosti, v níž vidí plynulé pokračování finské neutrality z doby bipolární konfrontace. Prezident Putin se vyjádřil, že finskou neangažovanost (tedy ne-členství v NATO) považuje za základ dobrých rusko-finských vztahů (Hämäläinen, 2011). Rusko dodnes nevnímá kladně vstup Finska do NATO ani jiné sblížení, přestože NATO a Rusko roku 2002 v reakci na teroristický útok v září 2001 rozšířilo spolupráci ve všech oblastech a summit v NATO a Ruska v Římě mnozí političtí činníci považovali za přelomový bod¹⁰¹ (Pursiainen, 2002: 19-20, 30).

Finsko po skončení bipolární konfrontace nově vytvářelo své vztahy s Ruskem a muselo definovat nové bezpečnostní hrozby, přičemž vždy uvažovalo o nejhorším možném scénáři ohrožení státu a jeho obyvatel. Z tohoto důvodu Finsko nepodepsalo v 90. letech Ottawskou konvenci¹⁰² o nepoužívání nášlapných min ani Dohodu o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (The Conventional Armed Forces in Europe Treaty-CFE).

¹⁰⁰ Ministry for Foreign Affairs of Finland:
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=32298&contentlan=2&culture=en-US>, 25.11.2012.

¹⁰¹ NATO - Russia Council Rome Summit 2002, 2002: 5, 10. dostupné na:
<http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, 27.11.2012.

¹⁰² YLE: http://yle.fi/uutiset/finland_finally_ratifies_ottawa_landmine_treaty/5458567, 25.11.2012.

Existuje několik vysvětlení, proč Finsko nepřistoupilo v 90. letech k těmto dvěma dohodám, i když to nekorespondovalo s tím, že se Finsko snaží vystupovat a prezentovat ve světě jako zastánce a zprostředkovatel míru: 1) nemělo dostatek technologických prostředků 2) vzhledem k finanční krizi v 90. bylo nemožné naplnit tyto konvence a pojistit si bezpečnost jiným způsobem 3) čekalo, jak budou probíhat změny v sousedním Rusku a jak bude Rusko reagovat na finskou spolupráci s NATO a členství v EU. Rusko však nebylo nikde oficiálně označeno jako bezpečnostní hrozba pro Finsko, ale neoficiálně bylo a některými politiky stále je vnímáno jako jedno z možných ohrožení Finska (Pursiainen, 2002: 6 - 8). Finsko považovalo nášlapné miny podél východní hranice s Ruskem, která je dlouhá přibližně 1300km, za nezbytné¹⁰³.

Finsko podepsalo Ottawskou konvenci v listopadu roku 2011, finský parlament ji ratifikoval dne 25. listopadu 2011 s tím, že do roku 2016 se Finsko zbaví všech nášlapných min¹⁰⁴, očekává, že celkové náklady do roku 2014 budou činit přibližně 6 milionů Euro¹⁰⁵. Podepsání Ottawské konvence lze interpretovat jako velký krok ve sblížení Finska s Ruskem a jako projev finské důvěry vůči východnímu sousedovi.

Nejen Finsko, ale i baltské republiky a Švédsko dodnes považují NATO za klíčovou vojenskou organizaci působící v Evropě. Spolupráce s NATO je významnou součástí zajištění bezpečnosti Finska, přesto se Finsko snaží orientovat v otázkách obrany směrem k EU, což vyplývá především z finsko-ruských vztahů a jako důsledek finlandizace. Dále se Finsko snaží posilovat spolupráci členských zemí EU na ESDP a NATO Finsko vnímá jako partnera EU. Finsko během obou svých předsednictví

¹⁰³ YLE: http://yle.fi/uutiset/finland_finally_ratifies_ottawa_landmine_treaty/5458567, 09.12.2012.

¹⁰⁴ YLE: http://yle.fi/uutiset/finland_finally_ratifies_ottawa_landmine_treaty/5458567, 25.11.2012

¹⁰⁵ Ministry for Foreign Affairs of Finland: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=252514&nodeid=15146&contentlan=2&culture=en-US>, 09.12.2012.

YLE: http://yle.fi/uutiset/finland_finally_ratifies_ottawa_landmine_treaty/5458567, 09.12.2012.

v Komisy EU zdůrazňovalo nutnost spolupráce EU a NATO v oblasti obrany, hovořilo o NATO jako klíčovém multilaterálním partnerovi a upozorňovalo na možnost duplicity vojenských jednotek, na což je nutné dohlédnout a případně tomu zabránit (Ojanen, 2003: 24).

Přes veškerou rozvíjenou spolupráci s NATO Finsko ani Švédsko nepodporovaly pobaltské republiky ve vstupu do NATO. Finsko a Švédsko doporučovaly pobaltským státům zaměřit se také na SZBP, ESDP a s NATO pouze spolupracovat v rámci PfP, PARP, EAPC. Pobaltské země považovaly za nezbytné vzhledem k jejich zkušenostem se sovětskou okupací připojit se k NATO, s čímž nesouhlasilo ani Rusko, které si plánovalo vytvoření neutrální zóny v této oblasti a očekávalo, že pobaltské republiky budou následovat příkladu Finska a Švédska (Vaahtoranta, Forsberg, 2000: 18). Rusko však přijalo členství pobaltských republik v NATO poměrně bez velkých protestů. Důvodem k tomu bylo, že pobaltské republiky nedisponují takovými prostředky na poskytování obrany jako skandinávské země a jsou především příjemci podpory v oblasti obrany. Spolupráce se uskutečňuje hlavně mezi samotnými pobaltskými státy, tím je myšleno například střídání se v zajištění bezpečnosti vzdušného prostoru a s největší pravděpodobností se Švédsko a Finsko zapojí do tohoto rotačního principu spolupráce¹⁰⁶.

Finsko považuje bezpečnost v pobaltském regionu za jeden ze základů bezpečnosti v celé seversko-baltské oblasti, a jak již bylo zmíněno výše, pomáhá pobaltským republikám nejen s ochranou hranic, ale v rámci SUCBAS i s ochranou vzdušného a námořního prostoru¹⁰⁷ a je zde velký předpoklad rozšíření této spolupráce v rámci struktur NATO. Dále Finsko v průběhu 90. let spolupracovalo s Estonskem na výcviku vojenských jednotek (Lucas, 2011: 5; Pursiainen, 2002: 37). V současné době země severu by v případě jakéhokoliv ohrožení

¹⁰⁶ European Voice: <http://www.europeanvoice.com/article/imported/allow-sweden-and-finland-to-patrol-baltic-airspace/73329.aspx>, 27.11. 2012.

¹⁰⁷ Odborný seminář SUCBAS dne 14.03. 2012 a 15.03. 2012 v Helsinkách.

pobaltských republik poskytly pomoc na základě Deklarace o solidaritě z roku 2009 (Liegi, Rikveilis, 2011: 18).

Otázka finského členství NATO stále budí ve finské veřejnosti spíše nevoli než cokoliv jiného a bývá diskutováno jako jedno z hlavních témat prezidentských a parlamentních voleb. Lze to demonstrovat na situaci, která se stala velmi krátce před datem posledních prezidentských voleb, kdy jeden z kandidátů Sauli Niinistö prohlásil, že v případě, že bezpečnost poskytovaná EU nebude pro Finsko dostačující, je zde vysoká pravděpodobnost, že Finsko vstoupí do NATO. Niinistö svým výrokem vyvolal rozrušení finské veřejnosti, i té která mu byla od začátku volební kampaně nakloněna a média téměř celý týden analyzovala jeho postoje. Volby přesto nakonec vyhrál¹⁰⁸ a stal se prezidentem Finska, načež pak byla s napětím očekávána reakce ze strany Ruska, která byla poměrně neutrální. Putin novému prezidentovi poblahopřál a vyjádřil se, že doufá ve stále přátelské vztahy Ruska a Finska, které by neměly být narušované zvenčí¹⁰⁹. Za jeden z důvodů, proč Finsko nevstoupilo do NATO, může být považována i osvědčená politika finlandizace, na kterou ve vztahu s Ruskem bylo navázáno po rozpadu SSSR a lze říci, že se stala kořenem rusko-finské spolupráce po skončení bipolární konfrontace.

Podle posledního průzkumu veřejného mínění podpora případného členství Finska v NATO lehce klesla, výsledky ukazují, že na začátku roku 2012 si 70 % (oproti 68 % v roce 2010) myslí, že Finsko by nemělo usilovat o členství, opačný názor zastává 20 % (v roce 2010 bylo pro vstup 25 %) a zbylých 10 % neví (7% v 2010)¹¹⁰. Finská vláda je připravena v případě rozhodování o vstupu do NATO, i když v případě

¹⁰⁸ Helsingin Sanomat: <http://www.hs.fi/english/article/PRESIDENTIAL+ELECTION+-+EDITORIAL+Niinist%C3%B6+received+a+very+strong+mandate+from+the+people/1135270351652>, 27.11. 2012.

¹⁰⁹ Helsinki Times: <http://www.helsinkitimes.fi/news/index.php/finland/finland-news/domestic/1297-hs-russian-paper-warns-of-problems-to-come-with-niinistoe>, 27.11. 2012.
Finn Times: <http://finntimes.com/?p=1959>, 29.11. 2012.

¹¹⁰ ABDI Report in English, 2012: 9.

zahraniční a bezpečnostní politiky není povinné. Lze jen těžko odhadnout, nakolik se vláda chce zbavit odpovědnosti za rozhodnutí v takto pro Fíny citlivé otázce, kterou vstup do NATO bezesporu je. Ve skutečnosti v sobě pro Finsko skrývá více výhod nežli nevýhod, jak vyplývá ze zprávy uveřejněné vládou v roce 2007 (Rahkonen, 2007: 87).

Pursiainen ve své zprávě „Et tu Brute!“ věnující se případnému finskému členství v NATO podává výčet výhod a nevýhod, vyplývající z analýzy vypracované Ruským institutem pro strategické studie (RISS)¹¹¹. Pro hlubší analýzu zde budou parafrázovány. Výhodami finského členství v NATO dle RISS, jak je uvádí Pursiainen jsou:

- 1) ochrana Finska od ruského nátlaku
- 2) vojenská neangažovanost nechává Finsko vojensky osamocené, přestože politicky patří k Západu
- 3) stalo by se členem klíčové bezpečnostní organizace v Evropě
- 4) Finsko by se udrželo ve středu dění v rámci EU
- 5) získalo by spojence pro svou obranu, jelikož Finsko není schopno bránit se samostatně
- 6) ušetřilo by finance ze státního rozpočtu (Pursiainen, 2002: 31-32).

Nevýhodami finského členství v NATO dle stejného výzkumu jsou:

- 1) došlo by k narušení zvláštního vztahu Finska a Ruska
- 2) znamenalo by to pouze provokaci Ruska a přineslo by tím nestabilitu do evropské rovnováhy
- 3) neangažovanost ve vojenské alianci udržuje Finsko mimo konflikt Západu a Východu

¹¹¹ Internetové stránky institutu v anglickém jazyce, nebyly v době psaní diplomové práce funkční.

- 4) neangažovanost dává Finsku zvláštní diplomatický status prostředníka vyjednávání
- 5) vstupem do NATO by Finsko samo sebe „zaškatulkovalo“ jako západní stát
- 6) NATO již nemá, co nabídnout
- 7) členství v EU je dostačující
- 8) členství by Finsko stáhlo do krizí západu, které by jinak mohly být vyřešeny regionálně
- 9) Finsko by se stalo závislé na pomoci Západu
- 10) NATO nezajišťuje tu správnou obranyschopnost
- 11) členství v NATO je nákladné (Pursiainen, 2002: 32).

Některé ze závěrů ruské analýzy se shodují se zprávou finské vlády z roku 2007. Z výše vyjmenovaných negativ je zcela zřejmý důraz kladený na finskou neutralitu. Uvedené nevýhody výborně demonstrují, že Rusko si chce zachovat vliv v severo-pobaltském regionu a udržet stávající vztahy s Finskem, které byly ve svém základu nastaveny finlandizací (tamtéž: 32-33).

Zpráva finské vlády z roku 2007 se důsledky případného finského členství v NATO zabývá více do hloubky, než jak je podává Christer Pursiainen, který vychází z ruské analýzy. Zpráva finské vlády se liší od ruské analýzy tím, že mnohem více zohledňuje úlohu EU ve finské zahraniční politice v kontextu případného vstupu do NATO (Sierla, 2007).

Skutečností je, že Finsko už v současné době vynakládá značně vysoké finanční prostředky na spolupráci s NATO v oblasti civilní obrany, výzkumu nových technologií a účasti na vojenských misích. Zhruba 1,3 % finského HDP jdou na obranu a spolupráci s NATO, to odpovídá situaci Dánska a Norska. V případě, že by Finsko vstoupilo do NATO, výdaje by se zvýšily na 2% z celkového HDP, což není tak velký rozdíl a Finsko by

získalo výhody a poskytovanou záštitu jako mají členské státy (Sierla, 2007: 37-39).

Finsko se podílí na vojenských jednotkách sil rychlé reakce (NATO's Rapid Response Forces)¹¹², dále se účastní krizového managementu, participuje na peacekeepingových misích. Už roku 1995 se angažovalo společnému zásahu v Bosně a Hercegovině pod vedením NATO, mimo jiné poskytlo své jednotky v misi v Kosovu, vyslalo své vojáky do v Afghánistánu, odkud v současné době systematicky stahuje své vojáky¹¹³. V rámci NATO je Finsko spíše „poskytovatelem bezpečnosti“ než jeho příjemcem a v současné době by bylo ihned akceptováno jako úplný člen NATO (Sierla, 2007: 22).

Jednou z výhod, kterou by Finsku případné členství v NATO přineslo, by byl článek č. 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně, kterou by mu v případě nutnosti nebyla v současné době schopna poskytnout EU v rámci ESDP ani NORDEFECO na základě Deklarace o solidaritě z roku 2009. Otázkou je, jak rychle a do jaké míry by v případě napadení finského území zasáhlo OSN na základě článku 51 Charty OSN (tamtéž: 6, 25).

Vstup Finska do NATO by mu přinesl i mnoho výhod v EU, na níž zahraniční a bezpečnostní politika Finska kladla vždy velký důraz. Členství by umožnilo Finsku přístup ke všem informacím i v rámci EU, které jsou v současné době poskytovány pouze členům NATO a EU, posílil by se finský vliv v rozhodovacím procesu nejen v SZBP EU a ESDP, ale i v rámci NATO (tamtéž: 24, 25).

Otázku o případném budoucím úplném začlenění Finska do NATO a budoucnosti finské obrany vyvolalo schválení reformy armády dne 8.

¹¹² Ministry for Foreign Affairs of Finland:
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=32298&contentlan=2&culture=en-US>, 26.11.2012.

¹¹³ Helsingin Sanomat:
<http://www.hs.fi/english/article/Parliament+wants+Finland+to+stay+on+in+Afghanistan/13291037>

února 2012. Vzhledem k široké mezinárodní spolupráci finských vojenských jednotek (OSN, OBSE, NATO a NORDCAPS) a nutnosti snížení rozpočtu pro armádu se finská vláda rozhodla pro reformu armády. Ta předpokládá úplné zrušení povinné vojenské služby do roku 2015 a zrušení některých vojenských základen¹¹⁴. Nejvíce diskusí vyvolalo plánované zrušení vojenské základny Kontiolahti na severu Karélie (viz Příloze č.2)¹¹⁵ která byla vnímána jako obranná základna v případě ruského útoku. Reforma vyvolala diskusi, zda tyto kroky neznamenaají přípravu na případný vstup do NATO (Lemmettyinen, 2012). V současné době vláda ani finský ministr zahraničních věcí Erkki Tuomija nevydal prohlášení spojující tyto dvě záležitosti dohromady. V souvislosti s obrannou a bezpečnostní politikou je stále poměrně silně zakořeněna zkušenost s finlandizací a zdá se nepravděpodobné, že by Finsko vstoupilo do roku 2015 do NATO (Kallio, 2012).

Nevýhodou členství v NATO by byla ztráta zvláštního statutu neutrality (či neangažovanosti), čímž by byly velmi narušeny specifické vztahy s Ruskem. To se staví velmi negativně vůči jakémukoliv rozšíření NATO, především o sousedící země. Jedinečný vztah Finska s Ruskem, který byl úspěšně vytvořen dlouhoutrvajícím finlandizací v době bipolární konfrontace, zůstává pro oba státy podstatným prvkem zahraniční politiky. V debatách o případném vstupu Finska do NATO je vždy pádným argumentem otázka vztahů Finska s Ruskem (Sierla, 2007: 26-27).

Přestože podle OSCE jsou země naprosto nezávislé v budování své obranné politiky a měly by se svobodně rozhodovat, Finsko zůstává nadále silně ovlivněno Ruskem (tamtéž: 26-27). Tuto skutečnost si většina obyvatel uvědomuje a odpovídají tomu i výše zmíněné výsledky průzkumů veřejného mínění. Vztah a postoj Finů k Rusku, je dědictvím

16366, 28.11. 2012.

¹¹⁴ Ministry of Defence of Finland: http://www.defmin.fi/?588_m=4882&l=en&s=8, 10.21. 2012.

¹¹⁵ Defence Forces Reform Concept Press Conference at the Government Palace 8 February 2012 Commander of the Finnish Defence Forces, 2012: 2-9.

finlandizace a často je pojmenováván jako post-finlandizační syndrom. Nejvíce je viditelný na otázce finského vstupu do NATO, i když oficiálně na veřejnosti tuto skutečnost připouští jen málo politiků. Pokud však budeme číst meziřádky o ujišťování vzájemného trvajících přátelství, zcela jasně přetrvává vliv finlandizace na finskou zahraniční a obrannou politiku.

6 Úloha Lappeenranta a Imatry v době finlandizace a dnes

Vzhledem k tématu diplomové práce a k hypotéze, jak je stanovena v úvodu, se autorka rozhodla pro terénní výzkum. V regionu Karélie, který byl silně zasažen boji v době 2. světové války a poté ovlivňován politikou finlandizace. Autorka zjišťovala 1) postoj místních Finů vůči Rusům a ruským imigrantům, 2) zkoumala úlohu přeshraniční regionální spolupráce Ruskem.

Autorka usilovala o navázání kontaktů se současnými nebo bývalými zaměstnanci městské správy v Lappeenranta a Imatře (jižní Karélie). Velkou zásluhu na zprostředkování rozhovorů měl Markku Heinonen pracující na radnici v Lappeenranta jako vedoucí ekonomického rozvoje, který se po rozhovoru s autorkou během své návštěvy v Helsinkách rozhodl zapojit i své kolegy nejen z Lappeenranta i Imatry. Tato dvě průmyslová města se nacházejí blízko finsko-ruských hranic a v současné době rozvíjejí velmi úzkou přeshraniční spolupráci na lokální úrovni s ruskými městy v rámci projektu Twin Cities. Poslední dva dny autorka strávila na severu Karélie v rodině Lemmetyinen v příhraniční vesnici Möhkö viz přílohu č MAPA a č FOTKA.), kde se odehrávaly jedny z největších bojů za Zimní války.

Rozhovor nakonec poskytl celkem 14 lidí včetně manželů Lemmetyinenových žijících v Möhkö. Autorka s ohledem na citlivost tématu a potřebu získat, co největší množství informací, vedla rozhovory polostrukturovanou a nestrukturovanou formou.

Důležitými informacemi pro výzkum přispěli především Tauno Moilanen, bývalý starosta Imatry v letech 1996 až 2006, Heikki Tanninen, místopředseda městské rady v Imatře a člen představenstva finsko-ruské společnosti, Tiina Wilén-Jäppinen, předsedkyně městské rady v Imatře a Marja Anttila, tajemnice pro zahraniční záležitosti Lappeenranta. Celkový postoj všech dotazovaných ke zkoumání citlivého tématu byl nad očekávání pozitivní.

Oblast Karélie vždy byla místem střetů a konfliktů zejména po osamostatnění Finska, kdy si oba státy činily na toto území nárok. Tradičně Karélii obývali Finové a byla považována za finskou provincii, ale Rusko (později SSSR) v ní vidělo strategické území. Finsko-ruská hranice se několikrát v dějinách posouvala, ať už směrem na západ nebo na východ (viz přílohu č. STEJNĚ JAKO U DĚJIN). (Jakobson, 1963: 35-36).

Současná rusko-finská východní hraniční linie, která přešla Karélii a rozdělila ji mezi Finskem a Ruskem, byla demarkována na konci 2. světové války. V Zimní válce (1939) byla Rudá armáda zaskočena finskou defenzivou. Nikdo v SSSR nepředpokládal, že by se Finové bránili. Finové využili pro svůj guerillový způsob boje znalosti tamních podmínek¹¹⁶. Pokračovací válku (1941) Finsko prohrálo a jako poražený stát muselo kapitulovat a podepsat mírovou smlouvu se SSSR. Tou se zavázalo k splácení válečných reparací Sovětskému svazu, přestože do Pokračovací války bylo vtaženo Německem, které zaútočilo na jejich společného nepřítele (SSSR) z finského území. Kromě válečných reparací muselo Finsko podstoupit celou Karelskou šíji a část východní Karélie, což znamenalo pro Finsko velkou ztrátu, jelikož se jednalo o ekonomicky rozvinuté území. Finové žijící v této oblasti museli opustit své domovy a odstěhovat se (Castrén, 1963: 55 – 58). „Zimní válka působila

¹¹⁶ Uměli se snadno a rychle pohybovat v lese, což podle Jormy Lemmetyina vycházelo především z finského vnímání lesa. Finové oproti ostatním národům vnímají les jako přátelský, on sám to srovnával s Němci a pohádkami od bratří Grimmů, kteří les popisovali jako nebezpečné místo (Lemmetyinen, 2012).

na oblast Karélie jako stigma, od něhož je zapotřebí se osvobodit“ (Heinonen, 2012).

Finové se museli vystěhovat např. z Viipuri (Výborgu), které až do konce 2. světové války bylo centrem Karélie, což pro Finsko znamenalo obrovskou ztrátu velmi rozvinuté a z ekonomického hlediska důležité oblasti. Korespondenti přirovnávali Viipuri k hlavním městu Karélie (Anttila, Heinonen, Kallio, Ruokinen, Tanninen, 2012).

Finové, kteří opouštěli své domovy, si mohli s sebou vzít pouze omezené množství věcí, jinak všechno museli zanechat na původním místě. Rusové přesunutí do domů po Fincech byli velmi překvapení, v jak velmi zachovalém stavu jim byl majetek přenechán. Sovětská propaganda v té době reprezentovala Finy naprosto opačně, téměř jako necivilizované obyvatele. Přesun obyvatelstva probíhal nečekaně klidně. Rusové se do vyklízených oblastí nesměli nastěhovat, dokud nebyly zcela vylidněné. Města na finské straně podél nově vytyčené hranice se připravila na přistěhovaleckou vlnu. Mnozí příchozí východní Karélané se usídlili právě v okolí Imatry a Lappeenranta (Mantere, Moilanen, Talka, Tanninen, Wilén-Jäppinen, 2012).

Příchozí Finové, podle slov Tauno Moilanena obviňovali vládu SSSR za nucené vystěhování a cítili vůči SSSR a jeho obyvatelům silnou antipatii. Značně negativní postoj přetrvával po celou druhou polovinu 20. století včetně 90. let (Moilanen, 2012). U starší generace v důchodovém věku je patrný dodnes (Heino, Mante, 2012).

Finská vláda, navzdory celostátní ekonomické krizi, byla připravena pomoci imigrujícím Finům a kromě přímé pomoci poskytla finanční podporu na rozvoj průmyslových oblastí a produkci továren, které tak mohly zaměstnat více lidí. Např. v Imatře nebyl ve 2. polovině 50. let problém s nezaměstnaností¹¹⁷. Nezanedbatelnou úlohu na rozvoji oblasti východního Finska a zklidnění vztahů mezi tehdejšími Sověty a Finy v

¹¹⁷ Tradičním průmyslem ve východní oblasti Finska vzhledem k rozsáhlým lesům je papírenství.

regionu měl i Urho Kekkonen. Podařilo se mu ve Svetoborsku vzdáleném přibližně kilometr od finsko-ruských hranic vyjednat projekt v místní papírně projekt, díky němuž získalo práci zhruba 2000 Finů žijící na území Finska. Postupem času s rozvojem a rostoucí produkcí papírny se navyšoval i počet pracovních míst. Projekt měl mimo jiné přispět k postupnému nenásilnému sblížení obyvatel obou států a byl nástrojem smíření mezi občany obou zemí. Zaměstnanci papírny z obou států si k sobě museli sami najít cestu. Kekkonenův projekt Svetoborsk vytvořil v regionu základ pro budování důvěry mezi obyvateli obou států zdola (bottom up) (Moilanen, Tanninen, 2012).

Politika finlandizace do životů obyčejných lidí jiným způsobem než cenzurou a neoficiálním zákazem kritiky SSSR na veřejnosti výrazně nezasahovala. (Talka, Anttila, Heino, Heinonen, Kallio, 2012).

Finlandizace na regionální úrovni se projevovala kladením důrazu na spolupráci s regiony a městy v SSSR. Už krátce po skončení 2. světové války a přesunu obyvatel začala přeshraniční spolupráce na regionální úrovni. Obyvatelé SSSR, kteří se nastěhovali do farem po Fincech, si v mnohém nevěděli v zemědělství rady. Finsko jim poskytovalo pomoc (Heino, Talka, Wilén-Jäppinen 2012), např. Anu Talka vzpomínala, že Finové jezdili pomáhat se sklizní brambor, jelikož noví obyvatelé původně finské oblasti neměli zkušenosti se zemědělstvím (Talka, 2012)

Finsko-sovětská transhraniční spolupráce na lokální úrovni v regionu Karélie se uskutečňovala na základě podnětů vlády a lze říci, že byla více méně vládou vynucená. Roku 1966 vznikla Finská asociace měst a obcí, v rámci níž se města Lappeenranta a Imatra zapojily do transhraniční spolupráce. Podle slov a zkušeností dotázaných, kteří měli možnost sledovat vývoj přeshraniční spolupráce v době finlandizace a po ní. Hlavní rozdíl spočíval v koordinování spolupráce. V období finlandizace byl důraz na kooperaci kladen shora (top down) od vládních

struktur¹¹⁸. Záměrem bylo, aby lokální politika byla vedena způsobem, který korespondoval s oficiální vládou politikou. Tím si získala vysoká státní politika podporu a propagaci o fungujících finsko-sovětských vztazích (Anttila, Moilanen, Tanninen, 2012). I dnes podle se mnoho pohraničních finských měst snaží udržovat spolupráci s městy v Rusku, aby ukázaly, že vztahy mezi lidmi nebyly narušeny koncem politiky finlandizace (Anttila, 2012).

V současné době spolupráce probíhá v rámci strukturálního programu EU Twin Cities (nebo také Twinnig). Partnerským městem Lappeenranta na ruské straně Klin a Vyborg (Viipuri). Spolupráce se týká rozvoje infrastruktury, technologického pokroku a kulturního a vzdělávacího rozvoje, přičemž do projektů souvisejících se vzděláním jsou zapojeny místní školy, především univerzita, která mimo jiné samostatně rozvíjí spolupráci v rámci EU Severská dimenze s univerzitami v Rusku např. ve Viipuri (Karppinen, Anttila, 2012). Problémem dle Juhy Ruokinena, který pracuje jako koordinátor projektu Northern Dimension – Cross border City in Action, v současné době je, že lidé se v Rusku nejsou navyklí na grass-roots projekty a samostatnou iniciativu občanské společnosti. Dle jeho zkušeností mnoho projektů zkrachovalo, jelikož partneři na ruské straně nebyli shora motivováni a podporováni ke spolupráci a jednoduše jí ukončili. Z tohoto důvodu je součástí do projektu Cross border City in Action zařazena Rada mladších (mladistvých), kam jsou vybíráni studenti ve věku od 15 do 20 let. Cílem je aby se v praxi naučili dohodnout a najít společné řešení a kompromis (Ruokinen, 2012).

Úloha měst v jižní Karélii se od doby finlandizace nezměnila, zůstávají dveřmi spolupráce mezi Finskem a Ruskem a v širším kontextu se etablují jako zprostředkovatelé spolupráce Ruska s EU. Od roku 2010 Lappeenranta pořádá každoroční fórum Ruska a EU (EU- RUssa

¹¹⁸ Všechny detaily musely být pečlivě zaznamenány, sovětské delegace potřebovaly vždy

Innovation Forum), poslední se konalo ve dnech 13 a 14. června 2012¹¹⁹ (Heinonen, 2012).

Odpovědi na otázku týkající se možného vlivu finlandizace v současné spolupráci se odpovědi liší generačně podle věku. Lze říci, že v současné době si především mladá generace let si neuvědomuje a nepřipouští jakýkoliv možný vliv finlandizace v rozvíjené spolupráci. Jiný názor zastávají lidé o něco starší kolem padesáti a šedesáti let, kteří si pamatují na 70. a 80. léta. Vliv finlandizace se projevuje tím, že se jí lidé snaží co nejvíce vytěsnit z veřejného diskurzu. Co naopak zůstává připomínáno je hrdinství Finů za Zimní a Pokračovací války. V Kannasu je plánovaná výstavba Centra vojenské historie (Stotahistoriakeskus Kannas), které bude zaměřeno na Zimní a Pokračovací válku. Centrum má nejen sloužit jako památník padlým hrdinům, ale zejména zdůrazňovat hodnotu míru a dobrých vztahů s Ruskem¹²⁰ (Heinonen, 2012).

Ruští turisté dnes tvoří největší kupní sílu v regionu jižní Karélie, konkrétně v Lappeerantě a Imatře. Z tohoto důvodu mnoho názvů a informací je psáno v ruštině. Podle slov všech 14 dotázaných antipatie, pramenící ze Zimní války a finlandizace postupně odeznívá. Především mladší generace se chová otevřeně, konkrétním projevem této otevřenosti je např. zájem o ruský jazyk, což lze považovat za viditelnou změnu oproti období druhé poloviny 20. století¹²¹.

Značně antipatický postoj k Rusům a přetrvávající vzpomínky na Zimní válku a finlandizaci v kolektivní paměti lidí zůstává v severní Karélii v příhraničních vesnicích. Konkrétně v Möhkö (viz příloha) jsem se setkala s velmi ostrým názorem na Rusy v rodině Lemmetyinen¹²². Zajímavou

potvrzení o všem, co se na jejich cestě do Finska událo i jaké dostaly dárky, atp. (Anttila, 2012)

¹¹⁹ EU-Russian Forum: <http://www.eurussiainnoforum.com/page/eu-russia-innovation-forum>, 04.12. 2012.

¹²⁰ Sotahistoriakeskus Kannas:

http://www.kannaskeskus.fi/In_English/Themes/Defensive_Battles.iw3, 04.12. 2012.

¹²¹ Faktem však zůstává, že od doby, kdy Rusové začali jezdit do lázní v Lappeenrantě, se počet finských návštěvníků snížil na minimum (Heinonen, Kallio, 2012).

¹²² Během rozhovoru se mnou pronesl dvě věty: „Rusko je medvěd, kterého je lepší nebudit.“ a

poznámkou na toto téma reagovala Elena Siitonen původem z Novgorodu. Odstěhovala se do Imatry za svým manželem. Dle jejích slov se ve škole o Zimní válce a dalších dějinných událostech nikdy neučila a byla velmi překvapená chladným postojem přátel jejího manžela (Siitonen, 2012). Nelze tedy s definitivní tvrdit, že by finlandizace a negativní postoje vůči Rusům odezněly.

Lze pozorovat, že v rámci regionální spolupráce bylo volně navázáno na období před rokem 1991. Je možné vidět paralely v úloze regionálních center Lappeenranta a Imatry dnes a v období finlandizace. Dnes se tato města snaží vystupovat jako zprostředkovatelé spolupráce Finska s Ruskem a podporují tím úlohu Finska v EU. Což se v jistém smyslu podobá období finlandizace, kdy spolupráce na lokální úrovni byla prezentována jako ukázka dobrých sovětsko-finských vztahů.

7 ÚLOHA LAPPEENRANTY A IMATRY V DOBĚ FINLANDIZACE A DNES

Vzhledem k tématu diplomové práce a k hypotéze, jak je stanovena v úvodu, se autorka rozhodla pro terénní výzkum. V regionu Karélie, který byl silně zasažen boji v době 2. světové války a poté ovlivňován politikou finlandizace. Autorka zjišťovala 1) postoj místních Finů vůči Rusům a ruským imigrantům, 2) zkoumala úlohu přeshraniční regionální spolupráce Ruskem.

Autorka usilovala o navázání kontaktů se současnými nebo bývalými zaměstnanci městské správy v Lappeenrante a Imatře (jižní Karélie). Velkou zásluhu na zprostředkování rozhovorů měl Markku Heinonen pracující na radnici v Lappeenrante jako vedoucí ekonomického rozvoje, který se po rozhovoru s autorkou během své návštěvy v Helsinkách rozhodl zapojit i své kolegy nejen z Lappeenranta i Imatry. Tato dvě průmyslová města se nacházejí blízko finsko-ruských hranic a

„Rus zůstane Rusem, i když ho uděláš na másle.“ (Lemmetynen, 2012).

v současné době rozvíjejí velmi úzkou přeshraniční spolupráci na lokální úrovni s ruskými městy v rámci projektu Twin Cities. Poslední dva dny autorka strávila na severu Karélie v rodině Lemmetyinen v příhraniční vesnici Möhkö (viz Přílohu č.3), kde se odehrávaly jedny z největších bojů za Zimní války.

Rozhovor nakonec poskytl celkem 14 lidí včetně manželů Lemmetyinenových žijících v Möhkö. Autorka s ohledem na citlivost tématu a potřebu získat, co největší množství informací, vedla rozhovory polostrukturovanou a nestrukturovanou formou.

Důležitými informacemi pro výzkum přispěli především Tauno Moilanen, bývalý starosta Imatry v letech 1996 až 2006, Heikki Tanninen, místopředseda městské rady v Imatře a člen představenstva finsko-ruské společnosti, Tiina Wilén-Jäppinen, předsedkyně městské rady v Imatře a Marja Anttila, tajemnice pro zahraniční záležitosti Lappeenranta. Celkový postoj všech dotazovaných ke zkoumání citlivého tématu byl nad očekávání pozitivní.

Oblast Karélie vždy byla místem střetů a konfliktů zejména po osamostatnění Finska, kdy si oba státy činily na toto území nárok. Tradičně Karélii obývali Finové a byla považována za finskou provincii, ale Rusko (později SSSR) v ní vidělo strategické území. Finsko-ruská hranice se několikrát v dějinách posouvala, ať už směrem na západ nebo na východ. (Jakobson, 1963: 35-36).

Současná rusko-finská východní hraniční linie, která přešla Karélii a rozdělila ji mezi Finskem a Ruskem, byla demarkována na konci 2. světové války. V Zimní válce (1939) byla Rudá armáda zaskočena finskou defensivou. Nikdo v SSSR nepředpokládal, že by se Finové bránili. Finové využili pro svůj guerillový způsob boje znalosti tamních podmínek¹²³. Pokračovací válku (1941) Finsko prohrálo a jako poražený

¹²³ Uměli se snadno a rychle pohybovat v lese, což podle Jormy Lemmetyina vycházelo především z finského vnímání lesa. Finové oproti ostatním národům vnímají les jako přátelský, on sám to srovnával

stát muselo kapitulovat a podepsat mírovou smlouvu se SSSR. Tou se zavázalo k splácení válečných reparací Sovětskému svazu, přestože do Pokračovací války bylo vtaženo Německem, které zaútočilo na jejich společného nepřítele (SSSR) z finského území. Kromě válečných reparací muselo Finsko podstoupit celou Karelskou šíji a část východní Karélie, což znamenalo pro Finsko velkou ztrátu, jelikož se jednalo o ekonomicky rozvinuté území. Finové žijící v této oblasti museli opustit své domovy a odstěhovat se (Castrén, 1963: 55 – 58). „Zimní válka působila na oblast Karélie jako stigma, od něhož je zapotřebí se osvobodit“ (Heinonen, 2012).

Finové se museli vystěhovat např. z Viipuri (Výborgu), které až do konce 2. světové války bylo centrem Karélie, což pro Finsko znamenalo obrovskou ztrátu velmi rozvinuté a z ekonomického hlediska důležité oblasti. Korespondenti přirovnávali Viipuri k hlavním městu Karélie (Anttila, Heinonen, Kallio, Ruokinen, Tanninen, 2012).

Finové, kteří opouštěli své domovy, si mohli s sebou vzít pouze omezené množství věcí, jinak všechno museli zanechat na původním místě. Rusové přesunutí do domů po Fincech byli velmi překvapení, v jak velmi zachovalém stavu jim byl majetek přenechán. Sovětská propaganda v té době reprezentovala Finy naprosto opačně, téměř jako necivilizované obyvatele. Přesun obyvatelstva probíhal nečekaně klidně. Rusové se do vyklízených oblastí nesměli nastěhovat, dokud nebyly zcela vylidněné. Města na finské straně podél nově vytyčené hranice se připravila na přistěhovaleckou vlnu. Mnozí příchozí východní Karélané se usídlili právě v okolí Imatry a Lappeenranta (Mantere, Moilanen, Talka, Tanninen, Wilén-Jäppinen, 2012).

Příchozí Finové, podle slov Tauno Moilanena obviňovali vládu SSSR za nucené vystěhování a cítili vůči SSSR a jeho obyvatelům silnou antipatii. Značně negativní postoj přetrvával po celou druhou polovinu 20.

s Němci a pohádkami od bratří Grimmů, kteří les popisovali jako nebezpečné místo (manželé

století včetně 90. let (Moilanen, 2012). U starší generace v důchodovém věku je patrný dodnes (Heino, Mante, 2012).

Finská vláda, navzdory celostátní ekonomické krizi, byla připravena pomoci imigrujícím Finům a kromě přímé pomoci poskytla finanční podporu na rozvoj průmyslových oblastí a produkci továren, které tak mohly zaměstnat více lidí. Např. v Imatře nebyl ve 2. polovině 50. let problém s nezaměstnaností¹²⁴. Nezanedbatelnou úlohu na rozvoji oblasti východního Finska a zklidnění vztahů mezi tehdejšími Sověty a Finy v regionu měl i Urho Kekkonen. Podařilo se mu ve Svetoborsku vzdáleném přibližně kilometr od finsko-ruských hranic vyjednat projekt v místní papírně projekt, díky němuž získalo práci zhruba 2000 Finů žijící na území Finska. Postupem času s rozvojem a rostoucí produkcí papírny se navyšoval i počet pracovních míst. Projekt měl mimo jiné přispět k postupnému nenásilnému sblížení obyvatel obou států a byl nástrojem smíření mezi občany obou zemí. Zaměstnanci papírny z obou států si k sobě museli sami najít cestu. Kekkonenův projekt Svetoborsk vytvořil v regionu základ pro budování důvěry mezi obyvateli obou států zdola (bottom up) (Moilanen, Tanninen, 2012).

Politika finlandizace do životů obyčejných lidí jiným způsobem než cenzurou a neoficiálním zákazem kritiky SSSR na veřejnosti výrazně nezasahovala. (Talka, Anttila, Heino, Heinonen, Kallio, 2012).

Finlandizace na regionální úrovni se projevovala kladením důrazu na spolupráci s regiony a městy v SSSR. Už krátce po skončení 2. světové války a přesunu obyvatel začala přeshraniční spolupráce na regionální úrovni. Obyvatelé SSSR, kteří se nastěhovali do farem po Fínech, si v mnohém nevěděli v zemědělství rady. Finsko jim poskytovalo pomoc (Heino, Talka, Wilén-Jäppinen 2012), např. Anu Talka vzpomínala, že Finové jezdili pomáhat se sklizní brambor, jelikož noví

Lemmetyinen, 2012).

¹²⁴ Tradičním průmyslem ve východní oblasti Finska vzhledem k rozsáhlým lesům je papírenství.

obyvatelé původně finské oblasti neměli zkušenosti se zemědělstvím (Talka, 2012)

Finsko-sovětská transhraniční spolupráce na lokální úrovni v regionu Karélie se uskutečňovala na základě podnětů vlády a lze říci, že byla více méně vládou vynucená. Roku 1966 vznikla Finská asociace měst a obcí, v rámci níž se města Lappeenranta a Imatra zapojily do transhraniční spolupráce. Podle slov a zkušeností dotázaných, kteří měli možnost sledovat vývoj přeshraniční spolupráce v době finlandizace a po ní. Hlavní rozdíl spočíval v koordinování spolupráce. V období finlandizace byl důraz na kooperaci kladen shora (top down) od vládních struktur¹²⁵. Záměrem bylo, aby lokální politika byla vedena způsobem, který korespondoval s oficiální vládou politikou. Tím si získala vysoká státní politika podporu a propagaci o fungujících finsko-sovětských vztazích (Anttila, Moilanen, Tanninen, 2012). I dnes podle se mnoho pohraničních finských měst snaží udržovat spolupráci s městy v Rusku, aby ukázaly, že vztahy mezi lidmi nebyly narušeny koncem politiky finlandizace (Anttila, 2012).

V současné době spolupráce probíhá v rámci strukturálního programu EU Twin Cities (nebo také Twinnig). Partnerským městem Lappeenranta na ruské straně Klin a Vyborg (Viipuri). Spolupráce se týká rozvoje infrastruktury, technologického pokroku a kulturního a vzdělávacího rozvoje, přičemž do projektů souvisejících se vzděláním jsou zapojeny místní školy, především univerzita, která mimo jiné samostatně rozvíjí spolupráci v rámci EU Severská dimenze s univerzitami v Rusku např. ve Viipuri (Karppinen, Anttila, 2012). Problémem dle Juhy Ruokinena, který pracuje jako koordinátor projektu Northern Dimension – Cross border City in Action, v současné době je, že lidé se v Rusku nejsou navyklí na grass-roots projekty a samostatnou iniciativu občanské společnosti. Dle jeho zkušeností mnoho projektů

¹²⁵ Všechny detaily musely být pečlivě zaznamenány, sovětské delegace potřebovaly vždy potvrzení o

zkrachovalo, jelikož partneři na ruské straně nebyli shora motivováni a podporováni ke spolupráci a jednoduše jí ukončili. Z tohoto důvodu je součástí do projektu Cross porder City in Action zařazena Rada mladších (mladistvých), kam jsou vybíráni studenti ve věku od 15 do 20 let. Cílem je aby se v praxi naučili dohodnout a najít společné řešení a kompromis (Ruokinen, 2012).

Úloha měst v jižní Karélii se od doby finlandizace nezměnila, zůstávají dvěma spolupráce mezi Finskem a Ruskem a v širším kontextu se etablují jako zprostředkovatelé spolupráce Ruska s EU. Od roku 2010 Lappeenranta pořádá každoroční fórum Ruska a EU (EU- RUssa Innovation Forum), poslední se konalo ve dnech 13 a 14. června 2012¹²⁶ (Heinonen, 2012).

Odpovědi na otázku týkající se možného vlivu finlandizace v současné spolupráci se odpovědi liší generačně podle věku. Lze říci, že v současné době si především mladá generace let si neuvědomuje a nepřipouští jakýkoliv možný vliv finlandizace v rozvíjené spolupráci. Jiný názor zastávají lidé o něco starší kolem padesáti a šedesáti let, kteří si pamatují na 70. a 80. léta. Vliv finlandizace se projevuje tím, že se jí lidé snaží co nejvíce vytěsnit z veřejného diskurzu. Co naopak zůstává připomínáno je hrdinství Finů za Zimní a Pokračovací války. V Kannasu je plánovaná výstavba Centra vojenské historie (Stotahistoriakeskus Kannas), které bude zaměřeno na Zimní a Pokračovací válku. Centrum má nejen sloužit jako památník padlým hrdinům, ale zejména zdůrazňovat hodnotu míru a dobrých vztahů s Ruskem¹²⁷ (Heinonen, 2012).

Ruští turisté dnes tvoří největší kupní sílu v regionu jižní Karélie, konkrétně v Lappeerantě a Imatře. Z tohoto důvodu mnoho názvů a informací je psáno v ruštině. Podle slov všech 14 dotázaných antipatie,

všem, co se na jejich cestě do Finska událo i jaké dostaly dárky, atp. (Anttila, 2012)

¹²⁶ EU-Russian Forum: <http://www.eurussiainnovationforum.com/page/eu-russia-innovation-forum>, 04.12. 2012.

¹²⁷ Stotahistoriakeskus Kannas: http://www.kannaskeskus.fi/In_English/Themes/Defensive_Battles.iw3, 04.12. 2012.

pramenící ze Zimní války a finlandizace postupně odeznívá. Především mladší generace se chová otevřeně, konkrétním projevem této otevřenosti je např. zájem o ruský jazyk, což lze považovat za viditelnou změnu oproti období druhé poloviny 20. století¹²⁸.

Značně antipatický postoj k Rusům a přetrvávající vzpomínky na Zimní válku a finlandizaci v kolektivní paměti lidí zůstává v severní Karélii v příhraničních vesnicích. Konkrétně v Möhkö (viz příloha) jsem se setkala s velmi ostrým názorem na Rusy v rodině Lemmetyinen¹²⁹. Zajímavou poznámkou na toto téma reagovala Elena Siitonen původem z Novgorodu. Odstěhovala se do Imatry za svým manželem. Dle jejích slov se ve škole o Zimní válce a dalších dějinných událostech nikdy neučila a byla velmi překvapená chladným postojem přátel jejího manžela (Siitonen, 2012). Nelze tedy s definitivní tvrdit, že by finlandizace a negativní postoje vůči Rusům odezněly.

Lze pozorovat, že v rámci regionální spolupráce bylo volně navázáno na období před rokem 1991. Je možné vidět paralely v úloze regionálních center Lappeenranta a Imatry dnes a v období finlandizace. Dnes se tato města snaží vystupovat jako zprostředkovatelé spolupráce Finska s Ruskem a podporují tím úlohu Finska v EU. Což se v jistém smyslu podobá období finlandizace, kdy spolupráce na lokální úrovni byla prezentována jako ukázka dobrých sovětsko-finských vztahů.

8 ZÁVĚR

Politika finlandizace, ačkoliv je mnohými Finy vnímána pejorativně, nemusí být viděna nutně v negativních konotacích, ale jako pojem vyjadřující pragmatickou zahraniční politiku malého státu sousedícího se „superpower“ a balancujícího v mezinárodním prostředí mezi dvěma silnými bloky. Právě toto byl případ Finska v době bipolární

¹²⁸ Faktem však zůstává, že od doby, kdy Rusové začali jezdit do lázní v Lappeenranta, se počet finských návštěvníků snížil na minimum (Heinonen, Kallio, 2012).

¹²⁹ Během rozhovoru se mnou pronesl dvě věty: „Rusko je medvěd, kterého je lepší nebudit.“ a „Rus zůstane Rusem, i když ho uděláš na másle.“ (Lemmetyinen, 2012).

konfrontace, kdy se po zkušenostech ze Zimní a Pokračovací války chtělo vydat „západní cestou“. Avšak vzhledem k hegemonovi na své východní hranici bylo nuceno odmítnout Marshallův plán a např. se vstupem do Severské rady počkat až roku 1955.

Politika finlandizace jednoznačně vycházela z geopolitické situace Finska, která byla výrazně ovlivněna jeho geografickou polohou. Teritoriální umístění determinovalo Finsko v průběhu celého jeho dějinného vývoje, kdy sousední země usilovaly o získání finského území jako svého nárazníkového pásma. Nejprve se Finsko formovalo přes pět století pod švédskou nadvládou a poté se na více než sto let dostalo pod správu Ruska, z jehož svrchovanosti se vymanilo až roku 1917 deklarováním nezávislosti.

Finsko ihned po osamostatnění, vědomo si své geografické pozice, vyhlásilo neutralitu, která v době bipolární konfrontace znamenala základní prvek finské zahraniční politiky. Finsko, které se po 2. světové válce stalo *de facto* nárazníkovým pásmem SSSR díky podepsání Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné hospodářské pomoci, usilovalo o spolupráci se Západem takovým způsobem, aby byly zachovány dobré vztahy se SSSR.

Politiku finlandizace nastavil prezident Paasikivi svou „politikou ticha“, na níž volně navázal Kekkonen politikou „dobrého sousedství“. Linie obou dvou prezidentů byly postaveny na principu získávání důvěry SSSR k Finsku. Obzvláště je zdůrazňována osobnost Urho Kekkonena, jelikož právě on přikládal zahraniční politice značnou důležitost a považoval ji ve své době za podstatnější než politiku domácích. Během jeho působení ve funkci prezidenta došlo k prezidencializaci politického systému Finska. Osobnost Kekkonena je dodnes významná pro Finy, kteří v něm vidí prezidenta, jenž je uchránil před vstupem sovětských vojsk na finské území, k čemuž v době Poznámkové krize nebylo daleko.

Politika finlandizace bývá v literatuře označována také jako finský paradox, jelikož jakýkoliv krok Finska směrem na Západ byl podmíněn vystupňováním vzájemné důvěry s východním sousedem. Spolupráce se SSSR se uskutečňovala i na regionální úrovni v pohraniční oblasti Karélie a byla zejména finskou vládou prezentována jako ukázka dobrých vztahů se SSSR. Na přeshraniční regionální spolupráci města volně navázala po skončení bipolární konfrontace a dodnes je významným prvkem kontaktů se současným Ruskem.

Důležitou roli v navazování spolupráce se zeměmi západní Evropy hrála kooperace se státy severu. Ty pro finskou zahraniční politiku znamenaly nepřímou cestu směrem na Západ. Spolupráce se zeměmi severu byla postavena na kulturní a historické spřízněnosti a dodnes tvoří klíčový prvek finské zahraniční a bezpečnostní politiky Finska.

Konec bipolární konfrontace Finové chápali jako uvolnění cesty na Západ a snažili se o integraci do evropských struktur. Pokud bychom zjednodušili a generalizovali vliv finlandizace od 90. let do současnosti, našli bychom její tři hlavní způsoby projevu. Prvním z nich je snaha o naprosté distancování se od finlandizace, což je nejlépe patrné na vstupu Finska do EU. Finsko se stalo členem v roce 1995 a mimo jiné tím vyjadřovalo svou identifikaci se západní Evropou. V rámci EU se Finsko stalo velmi aktivním členem, prosazovalo vytvoření měnové unie, usilovalo o harmonizování společných cílů SZBP EU a iniciovalo Severskou dimenzi EU. Finsko využilo svých zkušeností s politikou finlandizace a stalo se prostředníkem sblížování a spolupráce EU s Ruskem, stejně tak je velmi aktivním v zapojení Ruska do kooperace v rámci seversko-baltského regionu.

Druhým projevem je tzv. post-finlandizační syndrom, který je viditelný na finské kritice adresované Rusku týkající se např. dodržování lidských práv. Finsko ji vysílá nepřímo prostřednictvím mezinárodních organizací (např. OSN, OBSE nebo EU).

Dále je tento důsledek finlandizace viditelný na bezpečnostní politice Finska a na jeho vůči NATO. Finsko v 90. letech uvažovalo o případném vstupu do NATO, jelikož podmínky v dané době byly velmi příznivé. Tato otázka s ohledem na probíhající reformu armády se zdá být stále aktuální. Avšak veškeré své kroky směrem k NATO činí Finsko takovým způsobem, aby korespondovaly se zachováním dobrých vztahů s Ruskem. Ty jsou postaveny na neúčasti Finska ve vojenské alianci, což je jedním z důvodů, proč je vojenská spolupráce v rámci NORDEFECO deklarována jako nevojenská aliance. Pro Rusko tento způsob neutrality tvoří základ dobrých finsko-ruských vztahů. Proto Finsko v současné době pokračuje ve spolupráci s NATO v rámci PfP a klade důraz na společnou obrannou politiku EU a na vytváření společných vojenských sil. Navíc finská veřejnost není nakloněna úplnému členství země v NATO.

Příkladem post-finlandizačního syndromu je skutečnost, že Finsko podepsalo Ottawskou konvenci až v listopadu 2011. Bude tak muset odminovat mimo jiné celou svou východní hranici, což může přispět ke zlepšení finsko-ruských vztahů.

Třetím projev finlandizace je vysledovatelný na lokální přeshraniční spolupráci s některými oblastmi v Rusku. Města na jihovýchodě Finska využila kontaktů z doby finlandizace, kdy byla tato oblast vládou donucena ke spolupráci, která byla prezentována jako ukázka finsko-sovětského přátelství. Města v 90. letech volně navázala na předešlou spolupráci. Ta dnes pokračuje v rámci strukturálních fondů EU. Avšak stále je možné najít obyvatele se silnou antipatií a obavami z Ruska, především u starší generace žijící na v těsné blízkosti východní hranice.

Z diplomové práce vyplývá, že finlandizace není otázkou minulosti a její vliv je stále pozorovatelný na nejvyšší úrovni zahraniční politiky, ale i na nejnižší lokální úrovni. Finská zahraniční politika je velmi determinována geografickou pozicí a zkušenostmi s politikou finlandizace.

9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

9.1 Seznam literatury

- AALTO, Pami (2006). The Northern Dimension's Role in EU-Russia Relations. In: SMITH, Hanna. *The Two-Level Game: Russia's Relations with Great Britain, Finland and the European Union*. (Helsinki: Aleksanteri Institute), s. 103-122.
- ARCHER, Clive (2008). Introduction. In: ARCHER, Clive. *New Security Issues in Northern Europe. The Nordic and Baltic States and the ESDP* (New York: Routledge), s. 1-14.
- BENGTSSON, Rikard (2011). Norden in the Arctic and Baltic Sea Region. In: TIIKAINEN, Teija – KORHONEN, Kaisa. *Norden – Making a Difference? Possibilities for enhanced Nordic Cooperation in International Affairs. The Norden 2020 Project Report* (Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti), s. 53-67.
- BROMS, Bengt (1963). Finland and League of Nations. In: PUNTILA Lauri A. et al., *Finnish Foreign Policy Studies in Politics* (Helsinki: Finnish Political Science Association), s. 84-98.
- CASTRÉN, Erik (1963). Peace Treaties and Other Agreements made by Finland. In: PUNTILA Lauri A. et al., *Finnish Foreign Policy Studies in Politics* (Helsinki: Finnish Political Science Association), s. 34-49.
- ČÁSTEK, Michal (2008). Integrační politika Finska od Druhé světové války do konce 80. let 20. století. In: ŠVEC, Luboš, *Rusko a jeho sousedé, Sborník prací katedry ruských a východoevropských studií Institutu Mezinárodních studií FSV UK* (Praha: Karolínium).
- DAHL, Ann-Sofie (2011). Sweden, Finland and NATO: Security partners and security producers. . In: NURICK, Robert – NORDENMAN, Magnus. *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. (Washington: Atlantic Council), September 2011. s. 6-11. Dostupné na:

<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=132957>.

- DRULÁK, Petr – DRULÁKOVÁ, Radka (2000). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů).
- FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta (2003). *Evropská unie*. (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- FORSBERG, Tuomas – OJANEN, Hanna (2000). Finland's new policy: Using the EU for Stability in the North. In: BONVINCINI, Gianni – Vaahtoranta, Tapani, WESSELS Wolfgang. *The Northern EU. National Views on the Emerging Security Dimension*. (Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti), s. 11-129.
- GASSEN, Glen R. (2009). *Big and Small in Europe. Functions of the German-Finnish Relations within the European Union*. Working Paper FG1 a 2 (Berlín: Atiftung Wissenschaft und Politik).
- GÖTZ, Norbert (2003). Norden: Structures That Do Not Make a Region. *European Review of History-Revue européenne d'Histoire* Vol.10, No. 2, s. 223-341.
- GRÆGER, Nina (2011). Norden in a Changing Global Order. . In: TIIKAINEN, Teija – KORHONEN, Kaisa. *Norden – Making a Difference? Possibilities for enhanced Nordic Cooperation in International Affairs. The Norden 2020 Project Report* (Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti), s. 25-39.
- HÄMÄLÄINEN, Unto (2011). Mission Impossible: Finland's 15-year standoff over NATO. 08.02. 2011. In: Helsingin Sanomat. Dostupné na: <http://www.hs.fi/english/article/Mission+Impossible+Finlands+15-year+standoff+over+NATO+/1135263647019>.
- HILSON, Mary (2008). *The Nordic Model, Scandinavia since 1945* (London: Reaktion Books Ltd).

- HNÍZDO, Bořivoj (1995). *Mezinárodní perspektivy politických region*. (Praha: ISE).
- HUNTINGTON, Samuel P. (2001). *Střet civilizací, Boj kultur a proměna světového řádu* (Praha: Rybka Publishers).
- JAKOBSON, Max (1998). *Finland in the New Europe* (London: Praeger).
- JUKTIKKALA, Eino – PIIRINEN, Kauko (2001). *Dějiny Finska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- KAN, Alexandr S. (1983). *Dějiny skandinávských zemí* (Praha: Svoboda).
- KEKKONEN, Urho K. (1982). *Urho Kekkonen. A President's View*. (London: Heinemann).
- KNUDSEN, Olav F. (2000). The Northern Security Agenda: An overall Perspective. In: BONVINCINI, Gianni – Vaahtoranta, Tapani, WESSELS Wolfgang. *The Northern EU. National Views on the Emerging Security Dimension*. (Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti), s. 30-63.
- KORHONEN, Kaisa (2011). The state of Nordic affairs. In: TIIKAINEN, Teija – KORHONEN, Kaisa. *Norden – Making a Difference? Possibilities for enhanced Nordic Cooperation in International Affairs. The Norden 2020 Project Report* (Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti), s. 8-24.
- KOŘAN, Michal (2008). Jednopřípadová studie. In: DRULÁK, Petr et al. *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál), 29-61.
- KRATOCHVÍL, Petr (2008). *Teorie evropské integrace* (Praha: Portál).
- KRATOCHVÍL, Petr – WAISOVÁ, Šárka (2009). Teorie regionálních integračních procesů. In: WAISOVÁ, Šárka et al., *Regionální integrační procesy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 35-72.
- LIVERY, Jason (2006). *The History of Finland* (London: Greenwood Press).
- LEICHTOVÁ, Magda (2009). Integrační procesy v postsovětském prostoru: role Ruské federace v integračních procesech v oblasti

Baltského a Černého moře. In: WAISOVÁ, Šárka et al., *Regionální integrační procesy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 183-205.

- LIEGIS, Imants – Rikveilis, Airis (2011). Nordic-Baltic Security: How relevant is NATO? In: NURICK, Robert – NORDENMAN, Magnus. *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. (Washington: Atlantic Council), September 2011. s. 3-5. Dostupné na: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=132957>.
- LUCAS, Edward (2011). „Loose Ends and Their Virtues“: Or, a conceptual non-framework for Nordic-Baltic security cooperation. In: NURICK, Robert – NORDENMAN, Magnus. *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. (Washington: Atlantic Council), September 2011. s. 3-5. Dostupné na: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=132957>.
- MAUDE, George (1976). *The Finnish Dilemma. Neutrality in the Shadow of Power* (London:Oxford University Press).
- MOISIO, Sami (2008). Finlandistion versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. In: *National Identities* Vol. 10, No. 1, March 2008, 77-93.
- NERETNIEKS, Karlis (2006). The Baltic States and Northern Security. In: BAILES, Alyson et al. *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy* (Oxford: Oxford University Press), s. 356-363.
- OJANEN, Hanna (2003). Neutrality and non-align-ment in Europe today. In: OJANEN, Hanna. *FIIA Report 6/ 2003*. (Helsinki, Ulkopoliittinen instituutti), s. 21-29.
- OJANEN, Hanna (2008). Finland and the ESDP: 'Obliquately Forwards'?. In: ACHER, Clive. *New Security Issues in Northern Europe. The*

- Nordic and Baltic States and the ESDP* (New York: Routledge), s. 56 – 77.
- OLESEN, Thorsen B. (2000). Choosing or Refuting Europe? The Nordic Countries and European Integration, 1945–2000. In: *Scandinavian Journal of History* Vol. 25, No.1 -2, s. 147 – 168.
- PALOHEIMO, Heikki (2007). Finland: Let the Force Be with the Leader – But Who is the Leader?. In: WEBB, Paul – POGUNTKE, Thomas. *The Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern Democracies*. (New York: Oxford University Press), s. 246 – 268.
- PENTTILÄ, Risto E. (1995). *Finland's Security in a Changing Europe. A Historical Perspective* (Helsinki: National Defence College).
- PIERSON, Paul (2000). Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. In: *The American Political Science Review* Vol. 94, No. 2, s. 251-267.
- PUNTILA, LAURI A. (1963). Finland's Neutrality. In: PUNTILA Lauri A. et al., *Finnish Foreign Policy Studies in Politics* (Helsinki: Finish Political Science Association), s. 218-227.
- PURSIAINEN, Christer (2002). *Et tu Brute! Finland's Nato Option and Russia*. UPI Report 1/2002. (Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti).
- RAINIO-NIEMI, Johanna (2011/2012). Nordic Welfare State [přednáška The State and the Nordic Welfare State] 22.09. 2011 (Helsinki: Swedish School of Social Sciences, University of Helsinki).
- RENVALL, Pentti (1963). The Foreign Policy Attitudes of the Finns during the Swedish Rule. In: PUNTILA Lauri A. et al., *Finnish Foreign Policy Studies in Politics* (Helsinki: Finish Political Science Association), s. 3-22.
- SIERLA, Antti (2007). *Effects of Finland's Possible NATO Memberhip* (Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland) Government Report 21 December 2007.
- SINGLETON, Fred (1981). The Myth of 'Finlandization'. In: *International Affairs*. 57 (Spring 1981), London.

- SINGLETON, Fred (2002). *A Short History of Finland* (Camebridge: Camebridge University Press).
- STENIUS, Henrik (1997). The Good Life is a life of Conformity: The Impact of Lutheran Tradition on Nordic Political Culture. In: SØRENSEN, Øystein - STRÅTH, Bo et al. *The Cultural Construction of Norden* (Oslo: Scandinavian University Press), s. 161-171.
- ŠANC, David (2011). Přejchodové regiony. In: CABADA, Ladislav – ŠANC, David et al. *Panregiony ve 21. století. Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů*. (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 335-357.
- ŠTĚPÁN, Jiří (2010). *Švédsko* (Praha: Libri).
- RAHKONEN, Juho (2007). Public Opinion, Journalism and the Question of Finland's Membership of NATO. In: *Nordicom Review* Vol. 28 No.2, s. 81-92.
- RAUNIO, Tapio – TIILIKAINEN, Teija (2003). *Finland in the Eropean Union* (London: Frank Cass Publishers).
- TUOMIJA, Erkki NORDIC SECURITY COOPERATION = SMART DEFENCE? Speeches, 26.11.2012. Dostupné na: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=263456&nodeid=15145&contentlan=2&culture=en-US>.
- VAAHTORANTA, Tapani – FORSBERG, Tuomas (2000). *Post-neutral or Re-allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations*. UPI Working Paper 29. (Helsinki: Ulkopoliittinen instiuutti).
- VIHAVAINEN, Timo (2006). Does History Play a Role in Finnish-Russian Relations? In: SMITH, Hanna. *The Two – Level Game: Russia's Relations with Great Britain, Finland and the European Union* (Helsinki: Aleksanteri Institue), s. 27-48.

WESSELS, Wolfgang (2000). Introduction: The Northern Dimension As A Challenging Task. In: BONVINCINI, Gianni – Vaahtoranta, Tapani, WESSELS Wolfgang. *The Northern EU. National Views on the Emerging Security Dimension*. (Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti), s. 18-29.

9.2 Přednášky a odborné semináře

HALINEN, Hannu (2012). Changing Climate of Arctic Governance, A Finnish and Chinese Perspective [Odborný seminář] 20.04.2012 (Helsinki: the Finnish Institute of International Affairs, Helsinki).

HEININEN, Lassi (2012). Changing Climate of Arctic Governance, A Finnish and Chinese Perspective [Odborný seminář] 20.04.2012 (Helsinki: the Finnish Institute of International Affairs).

PURSIAINEN, Christer (2012). SUCBAS seminar 14.03.-15.03.2012 [Odborný seminář] (Helsinki: House of Estates),

RAINIO-NIEMI, Joana (2011/2012). Nordic Welfare State [přednáška The State and the Nordic Welfare State] 22.09. 2011 (Helsinki: Swedish School of Social Sciences, University of Helsinki).

STADIUS, Peter (2011/2012a). History of Nordic Countries [přednášky].03.11. – 15.12. 2011 (Helsinki: Faculty of Arts, University of Helsinki).

STADIUS, Peter (2011/2012b). Nordic Societies and Cultures [přednáška] 08.09 2011 – 8.11 2011 (Helsinki: Faculty of Arts, University of Helsinki).

Prohlídka muzea Urho Kalevy Kekkonena dne 24.05. 2012: Urho Kekkonen Museum Seurasaarentie 15, FIN-00250 Helsinki, Finland. National Board of Antiquities: http://www.nba.fi/en/museums/ukk_museum, 09.10. 2012.

9.3 Osobní rozhovory:

ANTILLA, Marja (2012). [Ústní sdělení] 02.05. 2012 (Lappeenranta: sídlo městské správy).

HEINO, Kaisa (2012). [Ústní sdělení] 04.05. 2012 (Imatra: sídlo městské správy).

HEINONEN, Markku (2012). [Ústní sdělení] 13.04. 2012 a 03.05. 2012 (vedoucí ekonomického rozvoje, Lappeenranta: sídlo městské správy).

KALLIO, Jorma (2012). [Ústní sdělení] 03.05.2012 (Lappeenranta: sídlo městské správy).

KARPPINEN, Tanja (2012). [Ústní sdělení] 04.05.2012 (Univerzita Lappeenranta).

LEMMETYINEN, Jorma (2012). [Ústní sdělení] 05.05. – 07. 2012 (Mölkö).

LEMMETYINEN, Elvi (2012). [Ústní sdělení] 05.05. – 07. 2012 (Mölkö).

MANTERE, Pia (2012). [Ústní sdělení] 02. 05. 2012 (Lappeenranta: sídlo městské správy).

MOILANEN, Tauno (2012). [Ústní sdělení] 04.05. 2012 (Imatra: sídlo městské správy).

RUOKINEN, Juho (2012). [Ústní sdělení] 02.05. 2012 (Lappeenranta: sídlo městské správy).

SIITONEN, Elena (2012). [Ústní sdělení] 04.04. 2012 (Imatra: sídlo městské správy).

TALKA, Anu (2012). [Ústní sdělení] 03. 05. 2012 (Lappeenranta: sídlo městské správy).

TANNINEN, Heikki (2012). [Ústní sdělení] 04.05. 2012 (Imatra: sídlo městské správy).

WILÉN-JÄPPINEN, Tiina (2012) [Ústní sdělení] (Imatra: sídlo městské správy).

9.4 Oficiální dokumenty:

ABDI Report in English 2012. Dostupné na:
http://www.defmin.fi/files/2025/Report_in_english_january_2012.pdf

Challenges of the Baltic Sea and on Baltic Sea Policy Government Report, 2009. (2009). *Prime Minister's Office Publications 13/2009* (Helsinki: Prime Minister's Office).

Defence Forces Reform Concept Press Conference at the Government Palace 8 February 2012 Commander of the Finnish Defence Forces (2012): Dostupné na:
http://www.defmin.fi/files/2054/Defence_Forces_reform_concept_8212.pdf.

Dohoda o spolupráci, přátelství a vzájemné pomoci. Dostupné na:
http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm.

NATO - Russia Council Rome Summit 2002. Dostupné na:
<http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>,
 27.11. 2012

NB8 wise men report (2010). Dostupné na:
<http://www.mfa.gov.lv/data/nb8%20wise%20men%20report.pdf>.

Rezoluce OSN č. 255 ze dne 19. června 1968. Dostupné na:
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/36/IMG/NR024836.pdf?OpenElement>

Russia Action Plan, Government Resolution, Government of Finland 16 April 2009. (2009). Publications of the ministry for Foreign Affairs of

Finland 5/2009. (Helsinki: Ministry for Foreign Affairs Unit for Russia).

The Nordic Region: A Green Climate Leader Programme for the Finnish Presidency of the Nordic Council of Ministers 2011, 2010. Dostupné na:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=43452&contentlan=2&culture=en-US>.

The Nordic Region: A region of opportunity close to you Programme or The Finnish Presidency of the Nordic Council of Ministers 2007.

Dostupné na:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=35661&contentlan=2&culture=en-US>.

9.5 Internetové zdroje

www.defmin.fi

www.eeas.europa.eu

www.efta.org

www.europeanvoice.com

www.eurossiainnoforum.com

www.finlandun.org

www.finland.fi

www.formin.fi

www.helcom.fi

www.heninen.net

www.helsinkitimes.fi

www.hs.fi

www.ipu.org

www.isn.ethz.ch

www.kannaskeskus.fi

www.kansallisbiografia.fi

www.mohko.net

www.nordcaps.org

www.norden.org

www.nordefeco.org

www.northerndimension.info

www.nato.int

www.sucbas.org

www.un.org

10 RESUMÉ

Finland's foreign policy has been strongly determined by its geographic location from its foundation up to the present days. Finland's position could be characterized as "cordon sanitaire", the area of clash between West and East's influences.

The hypothesis of the master thesis is derived from the theory of path dependence as explained by Paul Pierson. The author of the master thesis supposes that Finland's current foreign policy is determined by its geographic location and historical development especially during the bipolar confrontation when finlandisation policy was applied. While the term finlandisation is usually used with negative connotations, the author considers it differently.

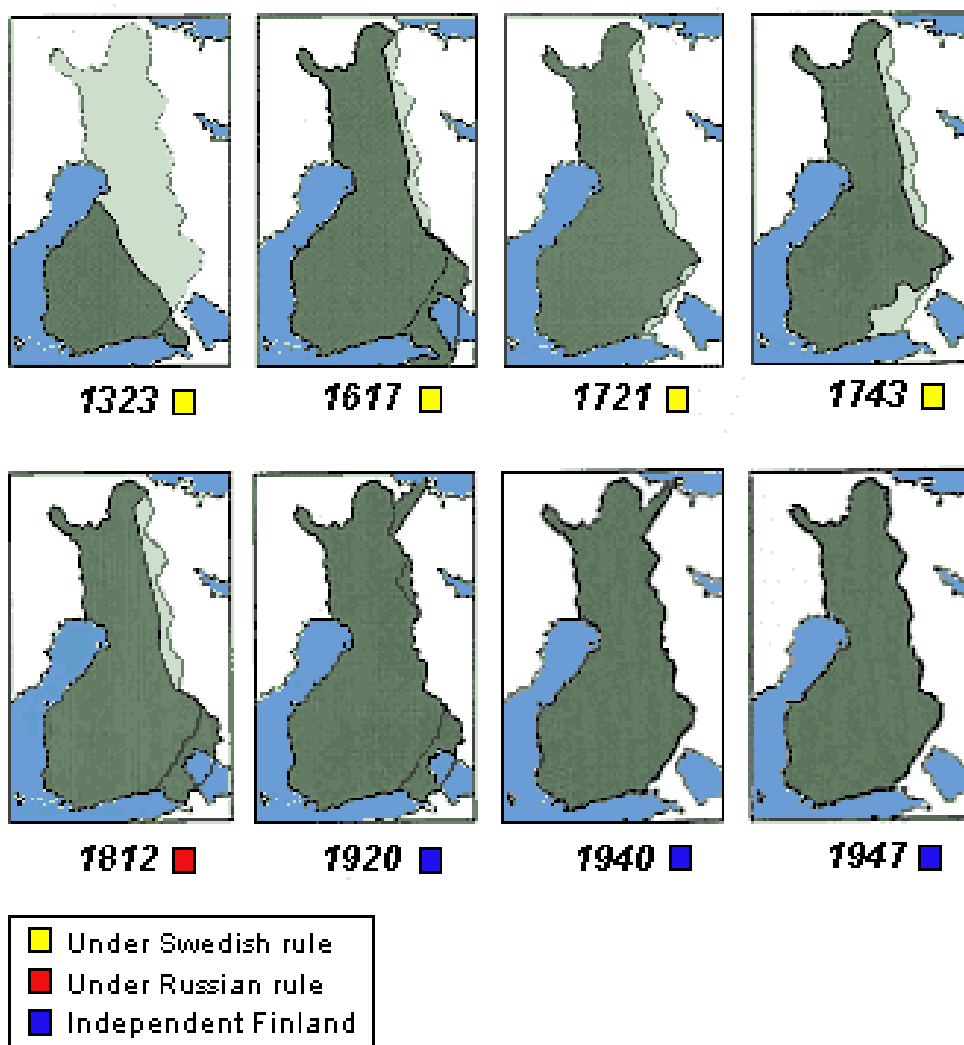
Both neighboring countries of Finland, Sweden and Russia, had fought for supremacy over the Finnish territory in the past. Finland gained its independence in 1917 and the declaration of neutrality has become the basis of the Finnish's foreign policy. During the Second World War, Finns had to protect their Eastern borders. Finland's foreign policy was strongly influenced by wars experiences and when it made attempts to join the Western integration structures, it faced hostility from the USSR. Hence, Finland had to find a balance stance between East and West: this policy has become known as finlandisation.

After the end of the bipolar confrontation, three forms of manifestation of finlandisation could be considered according the author. The first one is distention from it. It may be considered as the Finland's integration process in the EU. The second one could be called post-finlandisation syndrome which influences the defence policy of Finland. The third could be regarded at the level of local governments who have followed the previous trans-border cooperation at the regional level.

Finlandisation could be still regarded in some particular steps of the Finnish's foreign policy.

11 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Proměny finsko-ruské hranice

Zdroj:

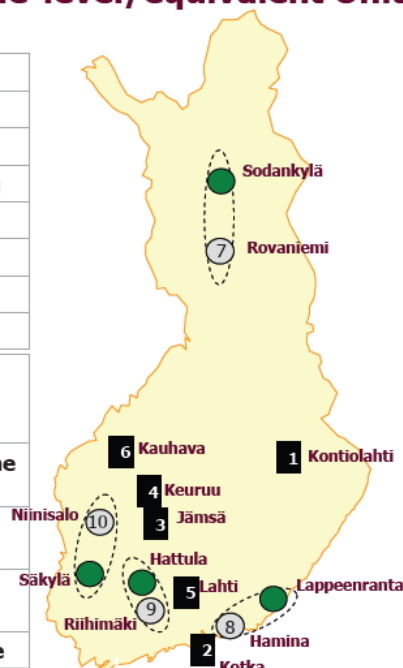
<http://finland.fi/Public/default.aspx?contentid=160531&nodeid=41806&culture=en-US>, 07.12. 2012.

Příloha č. 2 Mapa plánovaného zavření vojenských základen

Disbanding and Merging of Brigade-level/equivalent Units

To be closed down at the end of 2013	
1	North Karelia Brigade
2	Kotka Coastal Artillery Battalion (battalion-level unit)
3	Air Force Aircraft and Weapon Systems Training Wing
To be closed down at the end of 2014	
4	Engineer Regiment
5	Häme Regiment
6	Training Air Wing
To be merged at the end of 2014 -activities will continue as part of a larger brigade-level unit	
7	The Lapland Air Defence Regiment will merge with the Jaeger Brigade
8	The Reserve Officer School will merge with the Army Academy
9	The Signal Regiment will merge with the Armoured Brigade
10	The Artillery Brigade will merge with the Pori Brigade

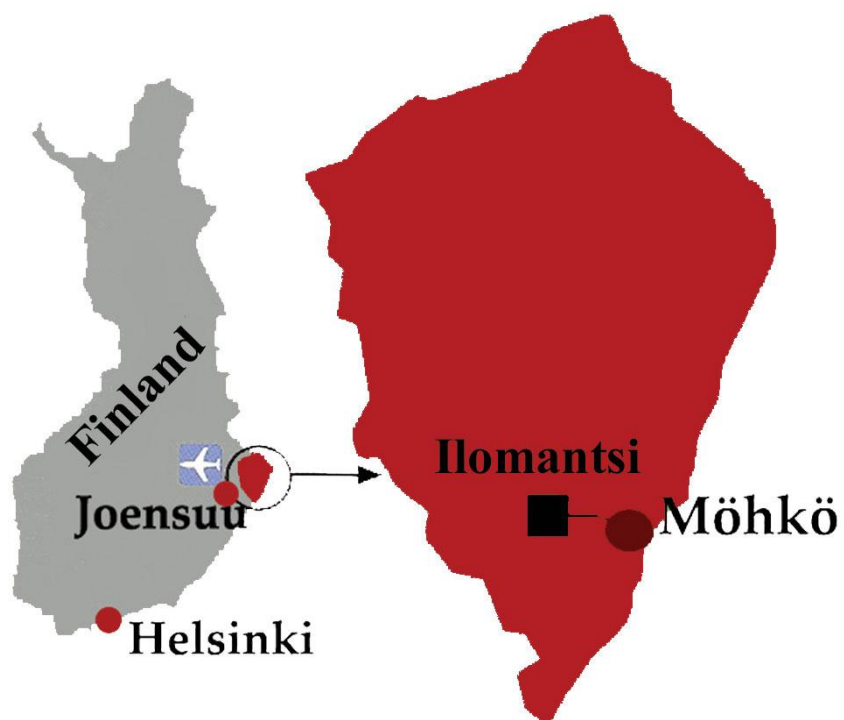
Finnish Defence Forces

7 February 2012

9

Zdroj: Defence Forces Reform Concept Press Conference at the Government Palace 8 February 2012 Commander of the Finnish Defence Forces (2012):

Příloha č. 3 Mōhko

Zdroj: <http://www.mohko.net/in%20English%20first%20page.htm>,
10.12. 2012.